

Diak

MINNA VALTONEN (TOIM.)

Yhteisöpajat osallisuuden, oppimisen ja muutoksen mahdollistajina

Minna Valtonen (toim.)

YHTEISÖPAJAT OSALLISUUDEN,
OPPIMISEN JA MUUTOKSEN
MAHDOLLISTAJINA

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Helsinki 2018

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons
Nimeä-EiKaupallinen-EiMuutoksia 4.0
Kansainvälinen -lisenssillä.

DIAK **TYÖELÄMÄ** 15

Kannen kuva: Ritva Piisi

Taitto: Juvenes Print Oy

ISBN 978-952-493-313-1 (painettu)

ISBN 978-952-493-314-8 (verkkojulkaisu)

ISSN 2343-2187 (Diak Työelämä, painettu)

ISSN 2343-2195 (Diak Työelämä, verkkojulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-314-8>

Juvenes Print Oy

Tampere 2018

TIIVISTELMÄ

Minna Valtonen (toim.)

**YHTEISÖPAJAT OSALLISUUDEN, OPPIMISEN JA
MUUTOKSEN MAHDOLLISTAJINA**

Helsinki:

Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2018

140 s.

Diak Työelämä 15

Artikkelikokoelma kuvaa ja analysoi Diakonia-ammattikorkeakoulun eri puolilla Suomea käynnistämää yhteisöpajatoimintaa vuosina 2014–2017. Yhteisöpajan käsitteen alkuosa kuvaa toiminnan yhteisöllistä ulottuvuutta, jälkiosan ”paja” puolestaan viittaa tavoitteelliseen tekemiseen. Yhteisöpajojen tarkoituksena on kehittää sellaista työelämäyhteistyötä, joka mahdollistaa kansalaisten osallisuuden, tarjoaa tilan vastavuoroiselle oppimiselle ja antaa aineksia ammatillisuuden uudenaikaiseen tarkasteluun ja kehittämiseen.

Yhteisöpajatoiminta rakentui Diakin kirkollisen koulutuksen piirissä osana Diakin opetus suunnitelmien mukaista osallistavaa ja tutkivaa kehittämistä. Ensimmäiset yhteisöpajat käynnistyivät vuoden 2014 lopulla. Vuoden 2016 keväällä Diak oli mukana yli 30 erilaisessa, pääasiassa seurakuntien kanssa toteutuneessa yhteisöpajassa Helsingistä Ivaloon ja Pieksämäeltä Poriin. Julkaisun artikkelit ovat tutkimusraportteja ja yhteisöpajatoiminnan kuvauksia. Tutkimushankkeen ja julkaisun kokoamisen on mahdollistanut Kirkkohallituksen Diakille myöntämä Kirke-rahoitus.

Julkaisun alkuosassa tarkastellaan yhteisöpajatoiminnan taustalla vaikuttavaa ajattelua. Raili Gothóni pohtii helpomman osallistumisen mahdollistavien toimintatapojen kehittämistä ja kysyy, tarvitaanko kehittämistyön lähtökohdaksi ja rinnalle myös uudenlaista ammatillisuutta ja ammatillista paradigmaa. Tiina Häkkisen artikkeli käsittelee freireläistä dialogipedagogiikkaa ja sosiokulttuurista innostamista yhteisöpajatoiminnan pedagogisina lähtökohtina. Niiden rinnalla yhteisöpajatoiminnan tausta-ajattelun keskeisiä teemoja ovat kontekstuaalinen teologia ja vapautuksen teologia. Minna Valtonen artikkeli perustuu tutkimukseen, jossa analysoitiin Diakin vuosina 2014–2016 julkaisemien Yhteisöpaja-lehtien sisältöä. Lehdissä kuvataan yhteisöpajojen rakentumisen prosessia ja nostetaan esille yhteisöpajatoiminnan periaatteita kuvaavat keskeiset käsitteet: Ihmisen arvokkuus (dignity) ilmenee keskinäisenä kunnioituksena ja erilaisten ihmisten tasavertaisuutena. Solidaarinen yhdessä elämisen taito (conviviality) on lähtökohta erilaisten ihmisten väliselle kohtaamiselle ja yhteiselämälle. Yhteisön joustavuus

ja sinnikkyys kuvaa kykyä selviytyä vaikeuksista (resilience). Näiden rinnalla yhteisöpajatoiminnassa merkittävää on spiritualiteetin huomioiminen osana kokonaisvaltaista kohtaamista.

Julkaisun jälkiosan artikkelit käsittelevät yhteisöpajatoimintaan liittyvää pedagogiikkaa ja kehittämistyötä sekä opettajien että opiskelijoiden näkökulmista. Ne kuvaavat myös käytännön toteutuksia. Raili Gothónin ja Minna Valtosen artikkeli perustuu Diakin opettajilta kerättyyn teksti- ja haastatteluaineistojen analyysiin. Opettajat tarkastelevat yhteisöpajoja pedagogisena toimintana ja pohtivat sen edellytyksiä ja mahdollisuuksia. Yhteisöpajat tarjoavat mahdollisuuden kehittää seurakuntien työtä ja pohtia ammatillisuuden kehittämissuuntia. Samalla ne haastavat myös ammattikorkeakoulun opettajat uudenlaiseen pedagogiseen ajatteluun ja toimintaan.

Muutamilla paikkakunnilla on yhteisöpajatoiminnan käynnistämisvaiheeseen liittynyt Yhteisönrakentaja-koulutus, joka rakentuu CABLE-työotteelle. Koulutus on suunnattu yhtä lailla ammattilaisille, vapaaehtoisille tai seurakuntalaisille ja opiskelijoille. Päivi Thitz kuvaa artikkelissaan koulutuksen peruseriaatteita ja pedagogiikkaa sekä arvioi Jyväskylässä ja Vantaalla toteutuneita koulutuksia osallistujilta kerätyn palautteen perusteella. Palautteen mukaan koulutukseen osallistuneet olivat löytäneet erilaisia työvälineitä sisältävän mallin yhteisöjen kehittämiseksi ja koulutus oli syventänyt eri toimijoiden välistä yhteyttä.

Eeva Mertaniemi kuvaa Inarin seurakunnan yhteisöpajoja, jotka ovat olleet osa Ivalossa käynnistynyttä Diakin sairaanhoitaja-diakonissakoulutusta. Koulutuksessa keskeistä on ollut kulttuurisensitiivisen työotteen vahvistaminen. Yhteisöpajoja toteutettiin yhteistyössä paikallisen hoitolaitoksen, Saamelaisalueen koulutuskeskuksen lähihoitajien ja Inarin seurakunnan diakoniatyöntekijöiden kanssa. Hoitoyhteisöjen asukkaille suunniteltiin jouluihin tapahtuma, ja se toteutettiin yhteistyönä. Onnistunut kokemus on kannustanut jatkamaan vastaavan yhteistyötapahtuman järjestämistä.

Yhteisöpajoissa tapahtunutta oppimista kuvataan Eeva Mertaniemen ja Päivi Thitzin artikkelissa. Se perustuu kyselyyn, jolla kartoitettiin opiskelijoiden kokemuksia yhteisöpajatoiminnasta. Yhteisöpajat näyttävät tarjoavan erilaisia oppimisen mahdollisuuksia, kuten ohjaamisen taitojen opettelemista, erilaisten ihmisten kohtaamista ja yhteistyön rakentamista eri toimijoiden kanssa. Parhaimmillaan oppiminen oli toteutunut silloin, kun opiskelijoilla oli ollut mahdollisuus olla mukana toiminnan kaikissa vaiheissa: suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Tiina Häkkinen on käynyt läpi yhteisöpajoissa tehtyjä opinnäytetöitä ja muita tehtäviä. Yhteisöpajat ovat tarjonneet opiskelijoille hyvän mahdollisuuden toi-

mintatutkimukseen, yhteiseen toimijuuteen, keskinäisoppimiseen ja työelämän kehittämiseen. Opiskelijalle tämän tyyppisessä kehittämistoiminnassa mukana oleminen on antanut mahdollisuuden toisenlaisen osaamisen osoittamiseen kuin perinteisessä oppimisen osoittamisessa ja arvioinnissa.

Julkaisun päättää kokoava artikkeli, jossa tarkastellaan kuvatun pohjalta yhteisöpajatoiminnan nykytilaa ja toiminnan jatkumisen ja kehittämisen edellytyksiä. Kaiken kaikkiaan yhteisöpajatoiminta sisältää mahdollisuuden osallisuutta ja yhteisöllisyyttä vahvistavien toimintojen rakentamiseen. Sellaisena sen ei tulisi rajautua ainoastaan kirkolliselle sektorille vaan se tarjoaisi tilaisuuden myös laajempien yhteistyöverkostojen rakentamiseen.

Asiasanat: yhteisöllisyys, pedagogiikka, teologia, seurakunnat, professionalismismi, kehittäminen

Teemat: Kirkko ja seurakunta, Kasvatus ja Koulutus

ABSTRACT

Minna Valtonen (ed.)

Helsinki:

140 s.

COMMUNITY WORKSHOPS AS ENABLERS OF PARTICIPATION, LEARNING AND CHANGE

Diaconia University of Applied Sciences, 2018

Diak Työelämä 15

[Diak and Working life 15]

This collection of articles describes and analyses the community workshop activities initiated by Diaconia University of Applied Sciences in different parts of Finland during 2014–2017. The beginning of the term "community workshop" refers to the communal dimension of such activities while the latter part depicts their goal-orientation. The purpose of community workshops is to develop working life cooperation so that it enables citizens' participation, offers a space for mutual learning, and provides a means to study and develop professionalism in a novel way.

The community workshops came about in connection with Diak's church education and were a part of the community-based participatory research under Diak curricula. The first community workshops were initiated near the end of 2014. In the spring of 2016, Diak took part in more than 30 different community workshops, implemented mainly in cooperation with parishes and covering the geographical range from Helsinki in the south to Ivalo in the north and from Pieksämäki in the east to Pori in the west. The articles in this publication consist of research reports and descriptions of community workshop activities. The research project and the compilation of this publication were made possible by the Kirke funding granted to Diak by the Church Council.

The beginning of this publication studies the theory behind community workshops. Raili Gothóni discusses the development of ways of working that will enable easier participation and asks if we also require a new kind of professionalism and new professional paradigms on which to base and parallel our development work. The article by Tiina Häkkinen discusses the Freirean dialogue-based pedagogy and socio-cultural encouragement as the pedagogical premises of community workshops. Beside these, the key themes behind community workshop activities include contextual theology and liberation theology. Minna Valtonen's article is based on a study that analysed the contents of the Yhteisöpaja [Community Workshop] journals published by Diak during 2014–2016. These journals describe the construction process of the community workshop concept and bring

up the key notions that denote the principles of these workshops: Human dignity is visible in the mutual respect and equality of the different people. Solidarity and conviviality form the basis for their encounters and their lives together. The flexibility and perseverance of their community reflects its resilience. In addition to these principles, spirituality is a significant feature of the comprehensive encounters in community workshop activities.

Adopting the viewpoints of teachers and students alike, the articles in the latter part of the publication discuss the pedagogy and development work relevant for community workshops. These articles also describe practical implementations. The article by Raili Gothóni and Minna Valtonen is based on the analysis of texts and interview materials collected from Diak lecturers. The lecturers observe the community workshops as a pedagogical activity and discuss the conditions and possibilities of such an activity. Community workshops offer the opportunity for developing parish work and for considering the development directions of professional work. At the same time, they challenge the lecturers at the University of Applied Sciences to adopt new pedagogical ideas and activities.

In some towns, community workshops started with an Yhteisönrakentaja [Community Builder] training which is based on the CABLE approach. The Yhteisönrakentaja training is intended for professionals, volunteers, parishioners and students alike. In her article, Päivi Thitz describes the practices and pedagogical principles of this training and, on the basis of participant feedback, assesses the training sessions implemented in Jyväskylä and Vantaa. According to the feedback, the training participants invented a community development model that included a varied set of tools, and the training improved the interconnectedness of the various parties.

Eeva Mertaniemi describes the community workshops that have been a part of Diak's diaconal nurse education in the Inari parish in Ivalo, Lapland. A key aspect of the nurse training has been the improvement of the culturally sensitive approach to work. The community workshops were implemented jointly by a local nursing establishment, the practical nurses of the Sámi Education Institute and the diaconal workers of the Inari parish. The residents of the care communities had a jointly-implemented Christmas event arranged for them. This positive experience encourages considering similar, jointly organised events in the future as well.

The article by Eeva Mertaniemi and Päivi Thitz discusses the learning that took place in the community workshops. The article is based on a survey that mapped students' experiences about community workshops. Community workshops seem

to offer various learning opportunities: developing guidance skills, encountering different types of people and setting up cooperative activities with a variety of parties. The best learning took place when the students had the opportunity of joining the work in all the phases – planning, implementation and assessment. Tiina Häkkinen went through theses and other assignments completed in community workshops. Community workshops have provided the students with an excellent opportunity for action research, shared action, peer learning and working life development. For students, participation in this kind of development work offers the opportunity for demonstrating their learning in a way that differs from the traditional demonstrations and assessments of learning.

The final article in this publication is an outline based on the previous writings, studying the current state of community workshops and the conditions for the development and the conduct of the work in the future. All in all, community workshops provide the opportunity for the construction of activities that improve participation and community-basis. These workshops should not be limited solely to the church sector, as they would offer the opportunity for the construction of more extensive cooperative networks.

Key words: community, pedagogy, theology, parishes, professionalism, development

Themes: Wellbeing and health, Education and training

SISÄLLYS

1	Minna Valtonen Kohti osallisuutta	10
2	Raili Gothóni Innovaatiot, yhteisöllisyys ja uusi ammatillisuus	17
3	Tiina Häkkinen Sosiaalipedagogisia lähtökohtia freireläisittäin	30
4	Minna Valtonen ”Nyt on välittävien yhteisöjen aika.” Yhteisöpaja-lehtien kuvaus yhteisöpajatoiminnasta	43
5	Raili Gothóni & Minna Valtonen Opettajien mielikuvia yhteisöpajoista	61
6	Päivi Thitz Yhteisönrakentaja-koulutusten kokemuksia ja arviointia	82
7	Eeva Mertaniemi Yhteisöpaja Inarin seurakunnassa	94
8	Eeva Mertaniemi & Päivi Thitz Oppiminen yhteisöpajoissa	104
9	Tiina Häkkinen Yhteisöpajat oppimistehtävien ja opinnäytetöiden mahdollistajina	121
10	Minna Valtonen, Eeva Mertaniemi, Tiina Häkkinen & Päivi Thitz Yhteisöpajatoiminta ja sen tulevaisuus	130
	Kirjoittajat	137

Minna Valtonen

1 KOHTI OSALLISUUTTA

Diakonia-ammattikorkeakoulu on ideoinut ja toteuttanut yhteisöpajoja eri puolilla Suomea vuodesta 2014 lähtien. Yhteisöpajan nimessä alkuosa painottaa yhteisöllisyyttä ja yhteisön merkitystä. ”Paja” puolestaan kuvaa tilaa tai työtä. Pajoissa taotaan ja tuotetaan jotain yhteisesti asetetun päämäärän mukaisesti.

Yhteisöpajojen sisällöt, kestot ja toteutustavat ovat keskenään hyvin erilaisia, mutta yhteistä niille on ollut yhteisöllisyyden tavoittelemine ja osallisuuden vahvistaminen, paikallisten tarpeiden huomioiminen sekä kokeileva työote. Yhteisöpajojen idean lähtökohtana on pyrkimys etsiä vastausta yhteiskunnassa ja kirkossa meneillään oleviin muutosprosesseihin, joissa kansalaisia ja seurakuntalaisia ei enää tarkastella passiivisina palveluiden vastaanottajina vaan aktiivisina toimijoina. Ideana on ollut, että ammattilaiset, alueella asuvat ihmiset, Diakin opiskelijat ja opettajat suunnittelisivat ja toteuttaisivat toimintaa yhdessä.

Yhteisöpajatoiminnassa on kysymys työelämäyhteistyöstä ja työelämän kehittämisestä ja sellaisena se vastaa ammattikorkeakouluille annettuun työelämän kehittämisen tehtävään (L 932/2014, 4. §). Valtiontalouden tarkastusviraston raportissa (2009) esitetään, että ammattikorkeakoulujen ja työelämän välistä yhteistyötä tulee syventää ja että tämän kehittämistyön lähtökohtana ovat työelämän tarpeet. Ammattikorkeakoulujen tulisi tunnistaa työelämässä tapahtuvia muutosprosesseja ja kehittää koulutustaan siten, että ne voivat tuottaa tulevaisuudessa tarvittavaa osaamista. Kysymys on siis jatkuvasta uudenlaisten työelämän oppimisympäristöjen kehittämisestä yhteistyössä työelämän edustajien ja opiskelijoiden kanssa. (Ammattikorkeakoulutuksen työelämälähtöisyyden kehittäminen

2009, 51.) Viime vuosien aikana ammattikorkeakouluissa onkin toteutettu erilaisia hankkeita, joissa on sekä tutkittu että kehitetty työelämässä tapahtuvaa oppimista (ks. esim. Peisa 2010; Laitinen-Väänänen, Vanhanen-Nuutinen & Hyvönen 2011; Kelo, Haapasalmi, Luukkanen & Saloheimo 2012; Kuusimäki & Mustaniemi 2017).

Yhteisöpajatoiminta käynnistyi Diakin kirkollisen koulutuksen piirissä osana sosiaali- ja terveysalojen opetussuunnitelmiin sisältyvää osallistavan ja tutkivan kehittämisen (OSKE) prosessia. Diakissa 2015 käyttöön otetut sosiaali-, terveys- ja kirkonalojen opetussuunnitelmat rakennettiin siten, että kaikissa opintojen vaiheissa opintojaksokohtaiset tavoitteet on mahdollista saavuttaa työelämän kehittämistoiminnassa sekä erilaisissa hankkeissa ja projekteissa. OSKE-toiminnan keskeisenä lähtökohtana oli ensinnäkin ajatus työelämästä nousevien haasteiden ja tarpeiden ennakoimisesta ja niihin vastaamisesta ja toiseksi idea tasavertaisesta kumppanuudesta työntekijöiden, opiskelijoiden, asiakkaiden ja opettajien kesken. Tavoitteena oli luoda ja mahdollistaa sellaisia uusia oppimisympäristöjä ja tapoja oppia, jotka vahvistavat kehittävää ja reflektiivistä ammatillisuutta. (Koistinen, Näkki, Pyykkö & Valtonen 2015, 23–25, 34.)

KUVIO 1. OSKE-toiminnan osa-alueet Diakissa

Yhteisöpajatoiminnan tarkoituksena on vahvistaa ammattikorkeakoulun yhteistyötä seurakuntien ja kristillisten järjestöjen kanssa ja edistää opiskelijoiden työelämässä tapahtuvaa oppimista. Samalla yhteisöpajatoiminnan tavoitteena on rakentaa uudenlaista inklusiivista toimintakulttuuria yhteiskunnallisessa ja kirkollisessa muutostilanteessa. Sen keskeisinä tavoitteina ovat yhteisöllisyyden ja

osallisuuden vahvistaminen ja uudenlainen ammatillisuuden hahmottaminen. Lähtökohtana on ajatus, että yhteisöllisyyttä vahvistava työote edellyttää työntekijöiltä osaamista yhteisöjen rakentamisessa ja ohjaamisessa, vapaaehtoistyön ohjaamisessa ja johtamisessa, projekti- ja hankeosaamista sekä tietotekniikan ja sosiaalisen median osaamista. (Helin 2014.) Samankaltaisia näköaloja on kirjattu myös pari vuotta myöhemmin julkaistuu Kirkon tulevaisuusmietintöön, jossa peräänkuulutetaan muun muassa luopumista organisaatio- ja työntekijäkeskeisestä ajattelusta, vapaaehtoistyötä rajoittavien esteiden purkamista sekä kirkon ammattilaisten roolin muutosta (Kirkkohallitus 2016, 27–28).

Yhteisöpajatoiminta liittyy myös ammattikorkeakoulujen lakisääteiseen yhteiskunnallisen ja alueellisen vaikuttamisen tehtävään. Ammattikorkeakoululaisissa todetaan erikseen ammattikorkeakoulun oman toiminta-alueen elinkeino- ja työelämän kanssa tehtävän yhteistyön merkittävyys (L 932/2014, 4.–5. §). Koska Diak toimii valtakunnallisesti viidellä eri kampuksella (Helsinki, Pieksämäki, Oulu, Pori ja Turku) ja sillä on myös koulutusryhmät Ivalossa, Tampereella ja Kajaanissa, aluevaikuttamisen tehtävä on maantieteellisesti laaja. Myös Diakin omassa strategiassa todetaan aluevaikuttamisen tehtävästä seuraavasti:

Diakin aluekehitystyö on osallistavaa yhdistäen koulutuksen ja TKI-toiminnan alueellisesti ja valtakunnallisesti. Diak osallistuu kirkolliseen kehittämistoimintaan kaikkien hiippakuntien alueella. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2012.)

Yhteisöpajatoiminnan alkuvaiheessa Diakissa oli tarjolla toiminnan käynnistämiseen erillistä Yhteisöllisyys seurakunnissa -hankerahoitusta. Tämä mahdollisti vuosina 2014–2015 yhteisöpajojen ideoinnin ja käynnistämisen eri puolille Suomea sekä Diakin toimipisteiden läheisyyteen että muille paikkakunnille. Rahoituksella katettiin opetushenkilöstön työaikakuluja, koulutusta sekä muita yhteisöpajojen käynnistämiseen liittyviä kuluja (Helin 2014). Yhteisöpajatoimintaan liittyvissä Diakin opetushenkilöstön valmennustilanteissa perehdyttiin esimerkiksi tulevaisuustutkija Ilkka Halavan johdolla tulevaisuuden skenaarioihin ja uudenlaiseen pedagogiseen ajatteluun ja opiskeltiin Jäsen 360 -ohjelman käyttöä. (Jäsen 360 -ohjelman koulutuksen muistiinpanot 17.11.2014.) Prosessin aikana laadittiin yhteisöpajatoiminnalle myös oma verkkosivu osana Diakin ulkoisia verkkosivuja.

Diakissa tällä hetkellä tarjolla olevien diakonin, diakonissan, nuorisotyönohjaajan ja varhaiskasvatuksen ohjaajan koulutusten toteutuksia on suunniteltu siten,

että yhteisöpajatoiminta voi muodostua osaksi opiskelua jo alkuvaiheesta lähtien. Lisäksi yhteisöpajatoimintaa on liitetty osaksi syksyllä 2017 alkaneen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyöprosessia. Toteutukset ja käytännön ratkaisut ovat vaihdelleet sekä paikallisesti että opiskelijakohtaisesti, ja yhteisöpajat ovat olleet sisällöllisesti varsin erilaisia. Opiskelijat ovat muun muassa tehneet yhteisöpajoissa erilaisia havainnointitehtäviä tai toimintaympäristön analyyseja. He ovatideoineet ja kehittäneet yhteistyökumppaneiden kanssa uutta toimintaa osana opinnäytetyöprosessiaan. Yhteisöpajojen teemat ovat vaihdelleet jumalanpalveluselämän kehittämisestä peräkonttikirpputorin järjestämiseen, esteettömän toiminnan suunnittelemisesta hävikkiruuan jakeluun.

Yhteisöpajatoiminnan alusta alkaen on pohdittu ja testattu myös sen tausta-ajattelua ja pedagogiikkaa. Yhteisöpajatoiminnan taustalta löytyy kontekstuaalisen teologian painotus ja sen pedagoginen ajattelu nousee freirelaisestä vapautuksen pedagogiikasta. *Tiina Häkkinen* avaa tarkemmin näitä teemoja tässä julkaisussa olevassa artikkelissa. Sekä Yhteisöpaja-lehdissä että Diakin henkilöstölle suunnatuissa valmennustilanteissa käytettiin myös keskinäisoppimisen käsitettä kuvaamaan sitä, että yhteisöpajassa kaikki oppivat toisiltaan.

Yhteisöpajatoimintaan on linkittynyt myös yhteisöille suunnattu Yhteisönrakentajakoulutus. Koulutuksen taustalla on Diakonia-ammattikorkeakoulun ja kansainvälisen yhteistyöverkoston kehittämä CABLE-työote (*Community Action Based Learning for Empowerment*) jossa yhteisö nähdään yhdessä elämisen ja yksilön voimaantumisen mahdollistajana (Porkka & Pentikäinen 2013). Useilla paikkakunnilla tätä koulutusta on tarjottu yhteisöpajatoiminnan käynnistämisvaiheessa. Näin tapahtui esimerkiksi Jyväskylän seurakunnassa sekä Vantaalla Yhteinen pöytä -hankkeessa, kuten *Päivi Thitz* kuvaa artikkelissaan myöhemmin tässä julkaisussa. Yhteisönrakentajakoulutus on sisällöltään samankaltainen Helsingin Diakonissalaitoksen tarjoaman Kaapeli-koulutuksen kanssa. Esimerkiksi Tampereen seurakunnassa yhteisövalmennuksen on toteuttanut Helsingin Diakonissalaitos.

Yhteisöpajatoiminnan ajatellaan rakentuvan kolmelle periaatteelle: ihmisarvo ja kunnioittaminen (*dignity*), yhteisöllinen joustavuus, sinnikkyys ja vaikeuksista selviytyminen (*recilience*) sekä keskinäisen jakamisen ja yhdessä elämisen taito, erilaisuuden juhliminen (*conviviality*). (Gothóni 2014; Helin 2014.) Melko pian yhteisöpajojen taustaidean kuvaamiseen liitettiin myös spiritualiteetin huomioiminen ja tarve elämän mielekkyyden kokemiseen. (Ks. esim. Heikkilä-Tyni & Niemi 2015.) Näiden periaatteiden lähtökohdat perustuvat sekä edellä kuvatun CABLE-metodin tausta-ajatteluun (ks. esim. Addy 2013a, Valve 2015 & Siirto

2015) että eurooppalaisen luterilaisen diakonian kehittämisverkoston työskentelelyiden tuloksiin, joita kuvataan Luterilaisen maailmanliiton julkaisemassa asiakirjassa *Seeking Conviviality* (Addy 2013b). Yhteisöpajoissa työskenteleminen haastaa opiskelijoita, ammattilaisia ja kaikkia toimijoita pohtimaan, miten ihmisarvon kunnioittaminen, yhteisöllinen joustavuus, yhdessä elämisen taito ja spiritualiteetin huomioiminen osana kokonaisvaltaista ihmiskäsitystä toteutuvat käytännön toiminnassa.

Yhteisöpajatoiminta sai innostuneen vastaanoton monessa seurakunnassa ja myös muissa yhteisöissä. Innostajana ja viestin viejänä toimi omalta osaltaan Yhteisöpaja-lehti, joka ilmestyi syksystä 2014 kevääseen 2016 kaiken kaikkiaan neljän numeron verran sekä painettuna että verkkoversiona.

Vuoden 2016 aikana Diakissa käynnistynyt organisaatiomuutos vaikutti myös yhteisöpajatoimintaa koskeviin linjauksiin. Kun siihen saakka yhteisöpajoja oli käynnistetty eri puolilla Suomea, rajattiin toiminta nyt Diakin kampusten läheisyyteen. Tästä seurasi, että joistakin jo käynnistyneistä yhteisöpajoista oli luovuttava. Samassa yhteydessä myös Yhteisöpaja-lehden julkaiseminen päätettiin lopettaa ja keskittyä tuottamaan yhteisöpajoja koskevaa aineistoa muihin jo olemassa oleviin Diakin julkaisukanaviin.

Osa vuosina 2014–2016 käynnistyneistä yhteisöpajoista on edelleen toiminnassa, osa on jäänyt ideoinnin tai suunnittelun vaiheeseen. Samalla kun Diak ei ole pystynyt vastaamaan osaan yhteisöpajayhteistyön pyynnöistä, uusia yhteistyön ideoita viriää koko ajan. Ammattikorkeakoululla on mainiot teoreettiset edellytykset olla mukana tämän tyyppisessä työelämän kehittämisessä, mutta niiden rinnalle tarvitaan myös uudenlaista pedagogiikkaa ja kehittämistyötä tukevia käytännön ratkaisuja. Juuri nyt ollaan tilanteessa, jossa on tärkeää arvioida yhteisöpajatoiminnassa toteutunutta ja pohtia sen tulevaisuutta.

Käsillä oleva julkaisu liittyy yhteisöpajatoimintaa tarkastelemaan tutkimushankkeeseen, joka toteutettiin Diakissa vuosina 2016–2017 Kirkkohallituksen myöntämällä kirkollisen tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksella. Tutkimushankkeen työryhmän muodostivat Raili Gothóni, Tiina Häkkinen, Eeva Mertaniemi, Päivi Thitz ja Minna Valtonen. Hankkeen tavoitteena oli muodostaa kuvaa yhteisöpajatoiminnan rakentumisesta ja nykytilanteesta, kuvata yhteisöpajatoiminnan pedagogiikkaa ja tausta-ajattelua sekä tarkastella niissä toteutuvaa kehittämistyötä. Tutkimuksen teemat ja tutkimuskysymykset ovat jäsentyneet seuraavasti:

1. Yhteisöpajojen tausta-ajattelun, rakentumisen ja nykytilanteen kuvaus
 - Miten yhteisöpajatoimintaa on määritelty?
 - Millaisten yhteistyöprosessien tuloksena yhteisöpajat ovat käynnistyneet?
 - Millaisia sisältöjä tai kehittämiskohteita yhteisöpajoilla on?
2. Yhteisöpajat oppimisen mahdollistajina
 - Millaista oppimista yhteisöpajoissa on tapahtunut?
 - Miten yhteisöpajat ovat tukeneet opetussuunnitelman oppimistavoitteita?
 - Millainen on ollut yhteisöpajassa mukana olevien yhteinen oppimisprosessi?
3. Yhteisöpajat muutoksen mahdollistajina
 - Millaista kehittämistä yhteisöpajoissa on tapahtunut?
 - Miten yhteisöpajat ovat muuttaneet seurakunnan toimintaa?

Julkaisun artikkelit pyrkivät vastaamaan näihin kysymyksiin. Yhteisöpajatoiminnan tausta-ajattelua, rakentumista ja tilannetta vuosina 2014–2016 kuvataan alkupuolen artikkeleissa: *Raili Gothóni* pohtii artikkelissaan uutta ammatillisuutta osana yhteisöjen vahvistamista ja kehittämistyötä. *Tiina Häkkinen* tarkastelee yhteisöpajatoimintaan keskeisesti liittyviä innostamisen ja innostumisen käsitteitä freireläisen pedagogiikan ja kontekstuaalisen teologian näkökulmasta. *Minna Valtonen* artikkeli perustuu tutkimukseen, jossa analysoitiin Yhteisöpaja-lehtien sisältöä. Tutkimusraportti muodostaa kuvaa yhteisöpajatoiminnan kehittymisen prosessista. *Gothóni* ja *Valtonen* luovat lisäksi katsauksen myös Diakin henkilökunnan mielikuviin yhteisöpajatoiminnasta ja sen mahdollisuuksista ja haasteista.

Yhteisöpajatoiminnan pedagogiikkaa käsitellään sekä työyhteisöjen että oppilaitoksen näkökulmasta. *Päivi Thitz* kuvaa yhteisönrakentajakoulutuksen toteutumista sekä Jyväskylässä että Vantaalla ja *Eeva Mertaniemi* Ivalon yhteisöpajassa tapahtunutta. *Eeva Mertaniemi* ja *Päivi Thitz* tutkivat opiskelijoiden kokemuksia yhteisöpajoista ja *Tiina Häkkinen* tarkastelee yhteisöpajatoiminnassa toteutuneita oppimistehtäviä.

Julkaisun päättää tutkijoiden yhteisartikkeli, joka kokoaa yhteisöpajatoiminnan puitteissa tehtyä kehittämistyötä ja yhteisöpajatoiminnan mahdollisuuksia tulevaisuudessa.

LÄHTEET

- Addy, T. (2013a). Reflections on the CABLE approach to community based work, social service and Diaconia. Teoksessa J. Porkka & M. Pentikäinen (toim.) *Community of the Future. Challenges and New Approaches to Community Based Social Work and Diaconia from the CABLE Approach* (s. 60–82). (Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, B Raportteja 57). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Addy, T. (ed.) (2013b). *Seeking Conviviality. Reforming Community Diaconia in Europe. Evaluation and Commentary from the European Solidarity Group*. Geneva: The Lutheran World Federation. Saatavilla https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/2017/lwf_european_diaconal_process_-_seeking_conviviality.pdf
- Diakonia-ammattikorkeakoulu (2012). *Diakin strategia*. Hyväksytty DAK Oy:n hallituksen kokouksessa 30.10.2012.
- Gothóni, R. (2014). Yhteisöpajat saavat liikettä aikaan! *Yhteisöpaja-lehti* 1/2014, 17–2.
- Heikkilä-Tyni, M. & Niemi, H. (2015). Jaettu myönteinen tunnekokemus synnyttää yhteisöjä. *Yhteisöpaja-lehti* 1/2015, 24–27.
- Helin, M. (2014). *Yhteisöllisyys seurakuntatyössä -ohjelma*. Power Point -diasarja. Aineisto kirjoittajan hallussa.
- Kelo, M., Haapasalmi, P., Luukkanen, M. & Saloheimo, T. (2012). *Kohti työelämälähteistä oppimista. Työelämäyhteistyön kehittämishaasteet terveys- ja hoitoalalla*. (Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja, Aatos-Artikkelit 4). Helsinki: Metropolia.
- Kirkkohallitus (2016). *Kirkon tulevaisuuskomitean mietintö*. (Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 47, Kirkko ja toiminta). Helsinki: Kirkkohallitus. Saatavilla 17.12.2017 [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/EE4CA05F09EA5A22C2257E70003B1F1B/\\$FILE/Kirkon%20tulevaisuuskomitea_Mietint%F6.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/EE4CA05F09EA5A22C2257E70003B1F1B/$FILE/Kirkon%20tulevaisuuskomitea_Mietint%F6.pdf)
- Koistinen, P. & Näkki, P. & Pyykkö, A. & Valtonen, M. (2015). Sosiaali-, terveys- ja kirkon alan opetussuunnitelmauudistuksella joustavaa koulutusta yhteiskunnan moninaistuviin tarpeisiin. Teoksessa R. Gothóni, A. L. Karjalainen, P. Koistinen & M. Kolkka (toim.), *DIAKpedalla asiakaslähtöisyyttä, reflektiivisyyttä ja digitaalisuutta* (s. 17–37). (Diak Opetus 3). Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-257-8>
- Kuusimäki, T. & Mustaniemi, S. (toim.) (2017). *Sosiaalinen kampus. Yksilöllisiä polkuja kohti yhteisöllistä oppimista*. (Satakunnan ammattikorkeakoulu, Sarja B, Raportit 3/2017). Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu.
- L 932/2014. Ammattikorkeakoululaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932>
- Laitinen-Väänänen, S., Vanhanen-Nuutinen, L. & Hyvönen, U. (toim.). (2011). *Askelmerkkejä työelämäkumppanuuteet. Osaamisen kehittäminen ammattikorkeakoulussa*. (Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 121). Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Peisa, S. (2010). *Oppimista työelämän kanssa – käsityksiä ja käytäntöjä*. (HAAGA-HELIA:n julkaisusarja Puheenvuoroja 2/2010). Helsinki: HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu. Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015062913757>
- Porkka, J. & Pentikäinen, M. (2013). Johdanto. Teoksessa J. Porkka & M. Pentikäinen (toim.), *Community of the Future. Challenges and New Approaches to Community Based Social Work and Diaconia from the CABLE Approach* (s. 13–34). (Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, B Raportteja 57). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Siirto, U. (2015). CABLE -metodi lähiöasukkaiden aktivoijana, voimauttajana ja valtauttajana. Teoksessa S. Väyrynen, K. Kostamo-Pääkkö & P. Ojaniemi (toim.), *Sosiaaliryöön yhteisöllisyyttä etsimässä* (s. 301–320). Tallinna: United Press Global.
- Valtionalouden tarkastusvirasto (2009). *Ammattikorkeakoulutuksen työelämälähtöisyyden kehittäminen*. Valtionalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus 188/2009. Saatavilla 20.12.2017 https://www.vtv.fi/files/1783/1882009_AMKkoulutuksen_tyoelamalahaisyyden_kehittaminen_NETTI.pdf
- Valve, K. (2015). CABLE-metodi työntekijöiden tietoisuutta ja yhteisöllisyyttä rakentamassa. Teoksessa S. Väyrynen, K. Kostamo-Pääkkö & P. Ojaniemi (toim.) *Sosiaaliryöön yhteisöllisyyttä etsimässä* (s. 281–298). Tallinna: United Press Global.

Raili Gothóni

2 INNOVAATIOT, YHTEISÖLLISYYS JA UUSI AMMATILLISUUS

Johdanto

Yhteisöpajoissa luodaan yhteistyöverkostoja, toimintatapoja sekä uudenlaisia opiskelupolkuja ja pedagogisia ratkaisuja. Tämän artikkelin tavoitteena on käsitellä viimeaikaista suomalaista ja kansainvälistä keskustelua sosiaalisista innovaatioista suhteessa diakonisen seurakuntatyön kehittämiseen. Etsin artikkelissa näkökulmia siihen, miten yhteisöpajat ankkuroituvat muihin seurakuntien ja diakonian kehittämistä koskeviin ajankohtaisiin teemoihin.

Yhteisöllisyys ja osallisuus ovat nousseet vahvoiksi teemoiksi sosiaali-, terveys- ja kirkonalalla. Lisäksi toimintaympäristön muutokset haastavat ammatillisuutta ja pakottavat etsimään eettisesti kestävää kehitystä. Tässä artikkelissa kuvaan näitä teemoja ja pohdin niiden suhdetta yhteisöpajatoimintaan. Artikkelin tavoitteena on tukea yhteisöpajatoimintaa ja luoda osaltaan viitekehystä sen tutkimiseen ja arviointiin.

Innovatiivinen kehittäminen

European komission hankerahoituksissa korostetaan innovatiivisia käytäntöjä olennaisena rahoituksen saannin perusteena ja tulevaisuuteen suuntautuvan toiminnan periaatteena. Innovaatio tarkoittaa, että kehitetään uusia ideoita, palveluja ja malleja, jotka vastaavat sosiaalisiin kysymyksiin. (European Comission 2013). Euroopan unioni ja sen mukana monet kansalliset rahoittajat haastavat

julkisia ja yksityisiä toimijoita sekä kansalaisyhteiskuntaa kehittämään palveluja. Sosiaalisten innovaatioiden tarkoituksena on kehittää ja toteuttaa sellaisia sosiaalisia käytäntöjä, jotka parantavat elämän laatua, hyvinvointia, ihmisten keskinäisiä suhteita ja vahvistavat yksilöitä ja yhteisöjä. (Dawson & Daniel 2010; Berglund, Lindberg & Nahnfeldt 2016.)

Innovatiivisuuteen pyrkiminen on merkinnyt uudenlaisia toimijoiden verkostoja sekä uudenlaista toimintatapaa ja joustavuutta eri konteksteissa. Liikkeelle panevana voimana ovat olleet yhteiskunnan monimutkaistuminen ja monialaisuuden vaatimus. Tavoitteena on mahdollisuus paremmin vaikuttaa monisyisiin ja kompleksisiin ongelmiin. (Howaldt & Schwartz 2010; Moulaert ym. 2005; Berglund, Lindberg & Nahnfeldt 2016.)

Innovaatioita koskeva keskustelu ja niitä tarkasteleva tutkimus ovat lisääntyneet koko 2000-luvun ajan. Viime aikoina sanasta innovaatio onkin tullut jo melkein ylikäytetty muotitermi. Se on samaan aikaan sekä arkista puhekieltä että tutkimuskieltä, ja sillä on merkittävä rooli poliittisessa keskustelussa. Samalla sanan merkitys on hämärtyntä eikä sitä juuri pyritä määrittelemään tarkasti tai ainakaan yhdenmukaisesti. (Dawson & Daniel 2010; Godin 2015; Lindberg 2014, 2015.) Innovaatiopuhe alkoi tekniikan ja talouden alueella ja laajeni myöhemmin tutkimukseksi sosiaalisista innovaatioista yhteiskunnassa ja kirkossa (Angel 2016, 147–148). Kirkkojen toiminnassa innovaatiokeskustelun lisääntymistä kuvaa esimerkiksi se, että *Diaconia – Journal for the Study of Christian Social Practice* -lehden teemanumero (2016/2) tarkastelee sosiaalisia innovaatioita seurakunnissa ja erityisesti diakoniatyössä.

Sosiaalisissa innovaatioissa korostetaan elämän laadun, hyvinvoinnin ja ihmissuhteiden paranemista sekä ihmisten ja yhteisöjen voimaantumista. Berglund, Lindberg ja Nahnfeldt (2016) peräänkuuluttavat diakonian näkökulmasta edellä mainittujen lisäksi ihmisten kokemusta elämän ja toiminnan mielekkyydestä ja sosiaalisesta osallisuudesta. Kristillisten yhteisöjen ja kirkon tehtäviin kouluttavalle oppilaitokselle tämä asettaa haasteen: koulutuksen odotetaan kehittävän sellaisia uudenlaisia verkostoja ja toimintatapoja, jotka tukevat osallisuutta ja hengellisyyttä erotuksena yhteiskunnan organisoimasta toiminnasta, jossa usein korostuvat työllistyminen ja kuntoutus.

Sosiaaliset innovaatiot mahdollistavan toiminnan hallinnoinnissa tulee luoda pohjaa monialaiselle ja moniammatilliselle yhteistyölle sekä useiden ryhmien ja toimijoiden väliselle yhteistyölle. Tämä edellyttää monitasoista johtamista, jossa samalla muovataan julkista mielipidettä ja toimintakulttuuria. Innovatiivisen toiminnan johtamiselle erityisen haasteen tuovat vaatimukset yhdistellä onnistu-

neesti eri resursseja kuten tiloja, rahoituksia ja kansalaisyhteiskuntaa sekä samalla varmistaa laadukkuus ja osallisuus (Eurich 2016, 188.)

Sosiaaliset innovaatiot voidaan jakaa yhtäältä innovatiivisiin tuotteisiin ja toisaalta innovatiivisiin prosesseihin. Uusia toimintamuotoja tulisi arvioida aina kolmesta näkökulmasta: *Sisältö* tarkoittaa, että sen avulla pyritään tyydyttämään sellaisia ihmisten tarpeita, jotka eivät toteudu tällä hetkellä ja jotka he itse ilmaisevat parannusehdotuksiksi. *Prosessiulottuvuus* merkitsee, että prosessit muodostuvat sellaisiksi, että ne lisäävät kaikkien ja erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevien osallisuutta. *Valtaistaminen* sekä yksilö- että yhteisötasolla tarkoittaa lisääntyviä sosiopoliittisia ja ekonomisia voimavaroja siten, että ihmisten osallisuus ja yhteisöllisyys lisääntyvät. (Berglund, Lindberg & Nahnfeldt 2016; Moulaert ym. 2005.) Näitä kolmea osa-aluetta voitaisiin käyttää näkökulmina yhteisöpajojen kehittämisessä ja arvioinnissa. Seuraavassa tarkastelen yhteisöpaja-toimintaa näiden kolmen ulottuvuuden kautta

Yhteisöpajojen tavoitteet vastaavat sisällöllisesti ihmisten tarvetta kokea kuuluvansa johonkin. Lisäarvoa on tarkoitus tuottaa siten, että niissä on mahdollisuus oppimiseen, mielekkääseen toimintaan, hengelliseen etsintään ja kasvuun. Keskinäisen välittämisen ja erilaisten vahvuuksien hyödyntäminen toiminnassa voivat tukea persoonallista kasvua. Voitaisiinko entistä enemmän kiinnittää huomiota maahanmuuttajien ja muuten haavoittuvimmassa asemassa olevien osallisuuteen?

Prosessin näkökulmasta katsottuna voidaan todeta, että toimijoilla on halu lisätä sellaisia prosesseja, jotka tukevat osallisuutta. Prosessin hallinnassa toteutuu vaatimus yhdistellä onnistuneesti eri resursseja kuten tiloja, henkilökuntaa, opiskelijoita, rahoituksia ja kansalaisyhteiskuntaa. Samalla mahdollistetaan oppimista, kehittämistä, tutkimista ja osallisuutta. Osa yhteisöpajoista on diakonisia ja niiden tavoitteena on tukea heikoimmassa asemassa olevia, mutta suurimmaksi osaksi yhteisöpajat pyrkivät kaikkien asukkaiden osallistamisen lisäämiseen. Osallisuuden toivotaan lisäävän keskinäistä solidaarisuutta ja toinen toistensa tukemista. Tämä tavoite onkin toteutunut esimerkiksi Tampereella, Porissa ja Ivalossa. Näissä toiminnan tuloksena saatu raha käytetään syrjäytymisen ehkäisyyn ja diakoniseen avustamiseen.

Yhteisöpajatoiminta mahdollistaa eri ryhmien välisen kohtaamisen. Toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa on parhaimmillaan mukana työntekijöitä, alueen asukkaita, vapaaehtoisia, opettajia ja opiskelijoita. Yhteistyössä ei kysytä osallistujien taustaa, koulutustasoa, kulttuurista tai uskonnollista lähtökohtaa tai taloudellista asemaa. Yhteisöpaja on avoin ja joustava lähestymistapa, jossa periaatteessa voidaan huomioida osallistujien erityistarpeet, elämäntilanne, kyvyt ja

mielenkiinnon kohteet. Näistä lähtökohdista käsin yhteisöpajatoimintaa voidaan määritellä sosiaalisiksi innovaatioksi.

Sosiaaliset innovaatiot tavoittelevat usein sekä sosiopoliittisen että ekonomisen vaikutusvallan lisääntymistä. Tämä tarkoittaa työllisyyden, koulutuksen, terveyden ja ihmissuhteiden parantumista eri osallistujaryhmillä. (Berglund, Lindberg ja Nahnfeldt 2016.) Yhteisöpajoissa näitä tavoitteita ole ainakaan selvästi ilmaistu, eikä niiden saavuttamista ole arvioitu. Kuitenkin voimaantumista tapahtuu silloin, kun ihmiset voivat vaikuttaa omaan elämäänsä, ympäristöönsä, työhönsä ja opiskeluunsa.

Yhteisöpajoja ja niihin liittyvää pedagogista kehittämistä arvioitaessa on tärkeää muistaa, että kehittämisen tulokset voivat olla sekä positiivisia että negatiivisia. Negatiivisina voidaan pitää sellaisia toteutuksia, jotka johtavat lyhytnäköisiin ja hetkellisiin ratkaisuihin. Tällöin pitkän ajan vaikuttavuus tai tavoitteiden vastaisten vaikutusten kriittinen arviointi jäävät toteutumatta. Joskus myös yhdelle ryhmälle suotuisa toiminta voi tuottaa toiselle ihmisryhmälle negatiivisia vaikutuksia. Joissakin tilanteissa taloudellisten resurssien tarve luo paineita ratkaisuihin silläkin uhalla, että eettisten ja arvojen merkitys toiminnassa muuttuu toisarvoiseksi.

Ongelmat ovat todennäköisiä, ellei oteta huomioon palvelujen käyttäjien ja toimijoiden haavoittuvuutta, yksilöiden, yhteisöjen ja organisaatioiden kokemaa kannustimien puutetta, toimintaa sääteleviä viitekehyksiä ja vähäisiä resursseja (Brown 2010, 1216). Lisäksi voidaan kysyä, kuka määrittelee kehittämistarpeen ja kuka arvioi toiminnan merkityksellisyyden ja innovatiivisuuden. Arvioinnissa on erityisesti huomioitava jokaisen oikeus osallistua siihen. Usein arvioinnit toteutuvat talouden ja määrällisten mittareiden avulla. Diakonian ja seurakunnan työssä arvioinneissa tulisi kiinnittää huomioita toiminnan laatuun ja arvoperustaisuuteen.

Monet tutkijat korostavat innovatiivisuuden olevan merkityksetöntä, ellei samalla sitouduta ihmisten integroitumiseen, osallisuuden lisäämiseen ja sosiaaliseen kestävyYTEEN (Eurich 2016, 176). Seuraavassa tarkastelen toista keskeiseksi nousutta teemaa: yhteisöllisyyttä ja siihen liittyvää osallisuutta.

Osallisuutta lisäävä yhteisö

Sosiaaliset, taloudelliset, tekniset, demografiset ja uskonnolliset muutokset haastavat seurakuntia ja koko yhteiskuntaa etsimään uudenlaisia toimintatapoja. Kaupungistuminen ja kasvukeskuksiin muuttaminen ovat muokanneet yhteisöjä sekä kasvukeskuksissa että tyhjenevissä kunnissa. Oman leimansa kehitykseen tuovat digitalisaatio, lisääntynyt maahanmuutto, katsomusten kirjo ja sekularisaatio sekä

vahvistunut individualistinen elämäntapa. Muutokset ovat lisänneet kaipausta yhteisöistä ja tutkimusta yhteisöllisyydestä ja osallisuudesta.

Sanaa yhteisö käytetään epätarkasti erilaisten ryhmien yhteisnimenä. Yhteisössä ihmiset ovat liittyneet yhteen jonkin elämänmuodon tai taloudellisen tai aatteellisen päämäärän ympärille tai elämänolosuhteiden parantamiseksi. Käsite viittaa sekä keskinäisiin välittämisen tunteisiin että yhteiseen merkittäväksi koettuun tavoitteeseen. Yhteisön käsitteellä voidaan myös viitata yhdessä elämisen tapoihin. (Bauman 2001; Delanty 2003.)

Jako toiminnalliseen ja symboliseen yhteisöön kuvaa niiden syntytapaa. Toiminnallinen yhteisö kehittyy vuorovaikutuksessa ja konkreettisen toiminnan tuloksena. Symbolinen yhteisö rakentuu vahvistuvana yhteenkuulumisen tunteena. (Lehtonen 1990, 16–17.) Sosiologisessa tutkimusperinteessä yhteisö on perinteisesti käsitetty alueellisesti rajattavissa olevana yksikkönä, sosiaalisen vuorovaikutuksen yksikkönä tai yhteenkuuluvuuden tunteena (Kovero 2004). Usein yhteisöissä painottuu jokin elementti, vaikka yhteisö olisi sekä toiminnallinen että symbolinen ja vuorovaikutus olisi sekä paikallista että yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Lähes aina yhteisöistä käytävään keskusteluun liittyy huoli ”aidon” välittämisen ja sosiaalisen katoamisesta. Tähän on vaikuttanut muun muassa tilanne, jossa ydinperheet ovat pienentyneet ja yksin asuminen on lisääntynyt. Toisaalta ydinperheen ulkopuolisten yhteisöjen merkityksen voidaan olettaa kasvavan ja yhteisöllisyyden näin muuttavan muotoaan.

Nykyisin yhteisöllinen elämä ja tavat olla vuorovaikutuksessa keskenään vaihtelevat. Ihmiset liikkuvat erilaisissa verkostoissa joustavasti (Blackshaw 2010, 40). Kukin tekee valintoja itse, neuvottelee ja muuttaa valintoja tilanteen ja tarpeen mukaan. He kiinnittyvät niihin asioihin, joilla on juuri kullakin hetkellä vahvin kosketuspinta heidän elämäänsä. Myös yhteisöön sitoutumisen aste voi vaihdella elämäntilanteen mukaan. Kirkon piirissä erityisesti sosiaalinen media on nähty sekä mahdollisuutena että haasteena uudenlaiselle yhteisöllisyydelle ja uusille kosketuspinoille. (Kirkkohallitus 2010.)

Yhteisöjen tarkoitus on luoda mielekkyyttä ja pohjaa mahdollisimman hyvälle elämälle. Yksilöt ja yhteiskunnat ovat entistä vahvemmin riippuvaisia sekä globaalisti että paikallisesti toisistaan. Kuitenkin yhteisen hyvän määrittely ja menetelmistä sopiminen näyttävät melkein mahdottomilta. Ongelmat ja erilaiset uhkatekijät ylittävät paikallisuuden ja kansallisvaltioiden rajat. Niiden ratkaisemiseksi tarvitaan mahdollisimman laajaa yhteistyötä. Kirkolla on mahdollisuus toimia sekä paikallisesti että vaikuttaa kansainvälisesti yhteisöjen keskinäisen vastuun lisäämiseksi. Kristillisyys ei rajoitu alueellisesti tai kansallisesti. Sen perinteeseen kuuluu,

että yksilöt ja kristilliset lähiyhteisöt liittyvät universaaleihin yhteisöihin (Delanty 2003, 12–14). Kriittisesti voidaan kysyä, käyttävätkö kirkko ja paikalliset seurakunnat mahdollisuuttaan ja tehtävänsä vaikuttavana yhteisönä.

Kirkko on omassa strategiassaan nostanut yhteisöllisyyden lisäämisen toimintansa tavoitteeksi. Kirkon strategiat korostavat paikallisseurakuntaa ja yhteisöllisyyttä. (Kirkkohallitus 2010; Kirkkohallitus 2014.) Kirkkojen maailmanneuvoston Faith and Order -komissio toteaa asiakirjassaan, että kirkosta yhteisönä käytettävä sana *koinonia* merkitsee osallistumista, osallisena olemista, yhdessä tekemistä ja jakamista (Kirkko yhteistä näkyä kohti 2013, 12).

Yhteisöllisyydessä olennaista näyttäisi olevan mahdollisuus osallisuuteen. Individualistinen ihminen haluaa osallistua. Se merkitsee yksilön omakohtaista yhteisöön sitoutumista ja aktiivista roolia yhteisöllisissä suhteissa (Thitz 2013, 28–29). Todellinen osallisuus sisältää kaikki kolme elementtiä eli muodollisen yhteisöön kuulumisen, yhteisön toimintaan osallistumisen sekä yhteisöön kiinnittymisen kautta rakentuvan yhteenkuuluvuuden tunteen. Kirkon muodollinen jäsenyys ei vielä merkitse osallisuutta. Osallisuus merkitsee tunnetta kuulua joukkoon ja jakaa yhteisössä merkittäviä asioita. Osallisuus mahdollistaa erilaisuuden ja jokaisen ihmisarvon. (Nivala 2008, 166–170; Henttonen & Thitz 2016, 103–104.)

Osallisuus merkitsee ensiksi sitä, että ihmisillä on mahdollisuus osallistua vaikuttavaan ja mielekkääseen toimintaan. Toiseksi osallisuus edellyttää, että ihmiset voivat kohdistaa ja käyttää omaa osaamistaan ja voimavarojaan yhteisönsä ja lähimmäistensä hyväksi. (Thitz 2013, 28–29.) Tällöin ihmiset kokevat olevansa arvokkaita. Periaatteena tulee olla ”ei mitään meistä tai meille ilman meitä”. (Lob-Hüdepohl 2016, 20–21.)

Osallisuus on liitetty kansainvälisissä tutkimuksissa keskusteluun inkluusiosta. Inkluusiolla ei viitata harmoniaan tai ristiriidattomaan yhteisöön tai yhteiskuntaan, vaan pikemminkin käsitteellä tarkoitetaan moniäänistä ja erilaisuuden hyväksyvää yhteisöllisyyttä. Yhdessä jakaminen ja kokeminen ovat mahdollisia, jos on riittävä määrä yhteisiä intressejä ja erilaisista näkökulmista huolimatta voidaan päästä yhteisymmärrykseen. Inkluusiossa on olennaista keskinäinen luottamus ja ihmisten osallistumisen mahdollisuudet. (Haugen 2015.)

Yhteisöllisyyteen on liitetty myös sosiaalisen kestävyuden käsite. Kestävä kehitys on yläkäsite, joka syntyi alkuaan tulevaisuuden ennakoimista ja ympäristön tilan arviointia varten. (Alila ym. 2011). Taloudellisen ja ekologisen kestävyuden käsitteet ovat jo vakiintuneita. Sosiaalinen kestävyys sen sijaan on edelleen muotoutumassa oleva käsite, eikä sille ole löydetty yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys pohjautuvat oikeudenmukaisuuteen

ja osallisuuteen. Taustalla ovat kansainväliset ihmisoikeudet ja kansalliset perusoikeudet. Kirkossa niihin lisätään kristilliset arvot ja lähimmäisenrakkaus. Heikkurisen mukaan kestävyuden käsite on aiemmin liitetty erityisesti huoleen kehittyvistä maista ja tulevista sukupolvista, mutta lisääntyvässä määrin on havahduttu näkemään ongelmien olevan yhteisiä. Kestävä kehitys on haaste myös Suomessa. (Heikkurinen 2014.)

Yhteisöt joutuvat tekemään rohkeita kysymyksiä erityisesti tilanteessa, jossa pakolaiset ja turvapaikanhakijat etsivät tilaa yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Mahutuuko yhteisöömme erilaisuutta, vai rakennammeko mieluummin muureja siltojen sijaan? Joskus on haasteellista nähdä muurit, joihin on tottunut, ja tarvitaan ulkopuolisia, jotka osoittavat niiden olemassaolon. On helpompaa puolustaa rajoja ja omia oikeuksia kuin ihmisiä, jotka tulevat yhteisön ulkopuolelta. Kulttuurisen-sitiivisyydellä ja moninaisuuden kohtaamisella on kuitenkin keskeinen merkitys sosiaalisesti kestävien yhteisöjen rakentamisessa.

Teknologia haastaa työelämän, toimeentulon ja eriarvoisuuden. Uudenlaisen teknologian soveltaminen mahdollistaa yhteisyyttä (Kilpeläinen, 2012). Suuri osa suomalaisista kuuluu johonkin virtuaaliyhteisöön sosiaalisen median kautta. Sosiaalinen media tarjoaa myös mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Tämän vuoksi yhtenä kehittämiskohteena voi olla myös yhteisöllisyyttä, vuorovaikutusta ja suhteiden rakentumista tukevat teknologiset sovellukset. Samalla on pidettävä huolta siitä, ettei teknisistä välineistä tule itsetarkoitusta ja että niiden verkostoja ja yhteisöjä tukevat vaikutukset ovat suuremmat kuin syrjäyttävät vaikutukset. Verkossa toteutuva matalan kynnyksen kohtaaminen on avain sosiaalisesti kestävään toimintaan. Monet itseapu- ja vertaistukiryhmät voisivatkin olla yksi lisäelementti yhteisöllisyyden kehittämisessä ja siten myös osa yhteisöpajojen kehittämistä.

Yhteisöpajatoiminnassa opettajat ja opiskelijat toimivat lähinnä fasilitoijina. Se tarkoittaa rikastuttavan ja rakentavan yhteistoiminnan edellytysten luomista sekä ihmisten ja yhteisöjen tukemista toimimaan itse. Onkin tärkeää muistaa, että Diak tai diakilaiset eivät omista yhteisöjä tai yhteisöpajoja. Diakin opettajat ja opiskelijat eivät myöskään ole yksin vastuussa yhteisöpajojen toiminnasta, vaan vastuu on jaettava ja osallistavaa. Diakin opettajat voivat olla yhteisöpajoissa innostajia ja motivoijia. Tavoitteena on, että ihmiset voivat toimia ja kokea ”me teimme sen itse”-elämyksen. Fasilitoijina opettajat ovat mahdollistajia, jotka auttavat ihmisiä määrittelemään yhdessä päämääränsä ja toteuttamaan ne.

Yhteisöpajoilla on erilaisia sisällöllisiä tavoitteita. Yhtenä yhteisenä tavoitteena on yhteisöllisyyden rakentaminen ja vahvistaminen. Yhteisöpajat tarjoavat ajan

ja paikan prosesseille, jossa ihmisten yhteisen tekemisen ja toiminnan kautta luodaan päämäärät ja kohteet. Ne eivät koskaan ensisijaisesti nouse ulkoapäin annetuista strategioista tai ohjelmista vaan rakentuvat yhteisen prosessin tuloksena. Yhteisöpajoissa on tärkeää yhdessä tekeminen ja oppiminen ja kokemus osallisuudesta. Kokemuksen kautta määrittyvä seurakuntalaisuus tarkoittaa ihmisen kokemuksia ja tunnetta siitä, että hänestä välitetään, hänen tarpeensa ja oikeutensa otetaan huomioon ja hän saa mahdolluuksiensa mukaan osallistua ja olla merkityksellinen osa yhteisöä. Tässä on paljon samaa, mistä tutkijat puhuvat suhteessa kokemukselliseen kansalaisuuteen, johon liittyy kunnioitus (dignity), tai sen puuttumiseen (Wagner 2008, 96; Haugen 2015, 151).

Yhteisöpajojen keskeiset periaatteet ovat ihmisarvo (dignity), solidaarinen yhdessä elämisen taito (conviviality) ja yhteisön joustavuus, sinnikkyys ja vaikeuksista selviäminen (resiliency). Nämä kaikki ovat olennaisia rakennettaessa kestäväää ja ihmisiä osallistamiseen kutsuvaa yhteisöä. Periaatteet tulevat todeksi kohtaamisissa ja dialogissa. Niiden tulee olla ohjenuorina kaikissa valinnoissa ja kaikessa toiminnassa. Haasteellista voi olla hyväksyä asioiden ja tilanteiden kompleksisuus ja oma epävarmuus.

Yhteisöpajoja koskevassa tutkimus- ja kehittämistyössä on tärkeää reflektoida ja tehdä kysymyksiä. Mahdollistavatko yhteisöpajat ihmisten osallisuuden kokemuksen? Voivatko erilaiset ihmiset käyttää omaa osaamistaan ja voimavaroja yhteisönsä ja lähimmäistensä hyväksi? Onko yhteisöpajoissa ihmisiä poiskäännyttäviä ja katvealueille työntäviä tekijöitä? Lisääntykö yhteisöissä oikeudenmukaisuus? Entä vahvistavatko yhteisöpajat seurakuntia sekä toiminnallisina että hengellisinä yhteisöinä?

Uusi ammatillisuus

Muuttuva yhteiskunta, järjestöjen ja uskonnollisten yhteisöjen toimintakenttä edellyttävät myös yhteisöjen ja toimijoiden ajattelun uudistumista. Yhteisöpajoissa tavoitteena on luoda uudenlaisia käytäntöjä ja lisätä yhteisöllisyyttä. Kansalaisuustoiminnan ja vapaaehtoistyön merkitys korostuu ja seurakuntalaiset ovat keskeisiä toimijoita. Niin seurakuntien ammattilaisten kuin Diakin opettajienkin on syytä miettiä omaa rooliaan ja menetelmiään uusiksi. Tarvitaan uusien, aiempaa helpomman osallistumisen mahdollistavien toimintatapojen kehittämistä. Edellyttääkö tämä uudenlaista ammatillisuutta, ammatillista paradigmaa ja ajattelutapaa suhteessa työhön ja siinä kohdattaviin ihmisiin?

Ammatillisuus käsitteenä merkitsee eri asioita eri ihmisille. Se on muuttunut ajan ja kontekstin mukaan. Se liitetään palvelun laatuun ja laadun takeeseen sekä

työntekijän osaamiseen ja statukseen. Käsitteessä uusi ammatillisuus näyttäisi painotus olevan sanalla uusi. Uusi on harvoin täysin uusi. Se on pikkuhiljaa lisännyt alaa ja muutospaineiden kasvaessa, usein ensin kaupungeissa, sitä aletaan systemaattisemmin kehittää. (Hoyle & Wallace 2005, 100).

Uutta ammatillista ajattelutapaa kuvataan vallan painopisteen vaihtumisena. Ammatillisella on aina valtaa. Uusi ammatillisuus on erittäin kriittistä sen suhteen, miten valtaa käytetään. Keskeistä on, että työntekijä kunnioittaa ihmisten autonomiaa ja integriteettiä. Työntekijä pyrkii välttämään ja vähentämään riippuvuutta, tukemaan ihmisten ja yhteisöjen itsenäisyyttä ja aktivoimaan ihmisten omia voimavaroja. Autonomisuus ja ihmisten keskinäinen riippuvuus eivät ole toistensa vastakohtia Ne ovat toisiaan täydentäviä. (Dietrich 2014, 16.)

Yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten lisäksi paineet uudelle ammatillisuudelle ovat monet. Hyvinvointipalvelut ovat markkinoituneet ja sen mukana ihmisten tietoisuus oikeudesta vaatia on kasvanut myös aloilla, joilla markkinaperiaatteet eivät toimi, kuten diakoniassa. Ihmisten tietotaso on noussut ja he haluavat ottaa enemmän vastuuta omasta hyvinvoinnistaan. Individualismin lisääntymisen mukana toive räätälöidyistä ja itselle mielekkäistä toiminnasta kasvaa ja lisää autonomian vaatimuksia. Työntekijöiden koulutuksessa tapahtuneet muutokset opiskelija- ja työelämälähtöiseen suuntaan vahvistavat pyrkimyksiä pois tiukasta professionalismista, instrumentaalisesta ja organisaatiokeskeisestä työstä kohti reflektointia ja osallistavaa toimintatapaa. Joskus myös työntekijöiden väsyminen siihen, etteivät nykyiset työtavat kohtaa ihmisiä, pakottaa etsimään jotain uutta. (Evetts 2006; Pfadenhauer 2006.)

Työssä tapahtunut toinen muutos on koettu moniammatillisen työn tarve. Tämä edellyttää aiemmasta poikkeavaa ajattelutapaa myös suhteessa omaan työhön. Verkostoissa ja yhteisöissä tapahtuva osallistava toiminta on lisääntynyt. Sen odotetaan voimistavan sekä asiakkaita että työntekijöitä. Uuden ammatillisuuden etsinnässä tarvitaan sitoutumista jatkuvaan uudistumiseen sekä kiinnostusta ja edellytyksiä toimia entistä tiiviimmässä yhteistyössä ihmisten, paikallisyhteisöjen ja vapaaehtoisten kanssa.

Uudelle ammatillisuudelle kansalais- ja seurakuntalaislähtöisessä toiminnassa työntekijöitä ja vapaaehtoisia yhdistää se, että siinä toteutuu hyvän elämän neljä perusedellytystä: 1) omaehtoisuus, 2) tunne kyvykkyydestä eli mahdollisuus käyttää ja kehittää omia kykyjä, 3) yhteisöllisyys ja 4) tunne siitä että oma toiminta tuottaa hyvää. Uusi kansalaistoiminta on spontaania ja sisäisestä motivaatiosta kumpuaavaa yhteen tulemistä, ei välttämättä enää perinteistä jäseneksi liittymistä. (Eurich & Langer 2016.)

Lisääntyvä toive kolmannen sektorin, kirkon ja vapaaehtoistyön vastuusta ihmisten hyvinvoinnin tukemisena muuttaa näiden organisaatioiden roolia. Organisaatioiden erilaisia rooleja voidaan jäsentää seuraavasti:

4. Organisaatio toimii suunnannäyttäjänä. Se on edelläkävijä, joka suhtautuu kriittisesti aikaisempaan toimintaan ja toimii usein myös heikossa asemassa olevien uskonnollisten kulttuuristen tai muiden vähemmistöryhmien ongelmien esiin nostajina. Tätä roolia diakonialla on ollut, ja sitä toivotaan edelleen löytyvän.
5. Organisaatiolla on kehittäjän ja palvelujen tuottajan rooli: se kehittää toimintaa ja palveluja.
6. Organisaatiolla on asianajajan rooli, jolloin toiminnassa huolehditaan, että kaikilla on oikeus ja mahdollisuus tuoda oma mielipiteensä julki. Jos tämä ei toteudu, se toimii itse puolestapuhujana ja ihmisten kanssa vaikuttajana.
7. Organisaatio on arvojen vartija ja nostaa niihin liittyviä teemoja yleiseen keskusteluun. Se on kriittinen ääni erityisesti oikeudenmukaisuutta ja ihmisarvoa väheksyvässä tai polkevassa ilmapiirissä. (Angel 2016, 147.)

Joskus syntyy konflikteja toimijoiden ja palvelujen käyttäjien orientaation välillä. Ne eskaloituvat tai yhdessä tekeminen lakkaa, ellei niistä keskustella. Samoin ristiriitaa voi tulla mahdollisuuksien ja tarpeiden välillä. Joskus jännitteet ristiriitaisten toiveiden ja tarpeiden välillä voivat estää uudenlaisen toiminnan jalkautumisen. Myös ammattietiikka voi joutua koetukselle. Tällainen haaste voi muodostua esimerkiksi tilanteessa, jossa jollakin alueella on suuri tarve toiminnan käynnistämiseen, mutta ei tarvittavia resursseja. Toiminta saatetaan kohdentaa resurssipulan vuoksi sellaisille alueille ja sellaisiin ihmisryhmiin, joiden tarve ei ole yhtä suuri. (Eurich & Langer 2016.)

Uudenlaisen ammatillisuuden ja roolin omaksuminen haastaa toimintaan osallistuvia: seurakuntalaisia ja alueiden asukkaita, seurakuntien työntekijöitä, opiskelijoita ja opettajia. Se asettaa uudenlaisia kehittämishaasteita myös organisaatiossa Diakille ja kirkolle. Toisinaan myös taloudelliset, organisatoriset ja lainsäädännölliset rajat saattavat toimia muureina uudelle. Tasapainon löytäminen jatkuvuuden ja uusien toimintatapojen ja toimintakulttuurin välillä voi olla hankalaa ja tuoda jännitystä työyhteisöihin. Jännitteiden minimointi edellyttää sellaista organisaation tukea ja ilmapiiriä, jossa on lupa kokeilla ja luoda uutta ja jossa ei tarvitse pelätä epäonnistumista. Avain onnistumiseen on uskallus ajatella toisin ja luottaa seurakuntalaisten osaamiseen ja haluun osallistua toimintaan, jonka he kokevat mielekkääksi. Ammatillisuuden muutoskeskustelussa ovat tut-

kijat käyttäneet käsitettä sisäinen yrittäjyys (Grohs, Schneider & Heinze 2015, 176–178).

Uudenlaisen ammatillisuuden vaatimukset saattavat aiheuttaa myös konflikteja, jos ammatillisuuden eetos korostaa ammattilaisten autonomisuutta ja erityisosaamista sekä oikeutta määrittellä ihmisten ongelmat ja toiveet. Määrittelyt voivat olla ihmisten mielestä joko oikeita ja todellisia tai näennäisiä ja keinotekoisia. Sekä seurakuntalaisten, alueella asuvien että opiskelijoiden sitoutumisen kannalta ongelmallista on, jos toiminta perustuu yksin työntekijöiden arvoihin, normeihin ja arvovaltaan.

Uusi ammatillisuus ei toteudu käskemällä. Silloin syntyy vain kauniita korulauseita, näennäistä toimintaa ja turhautumista. Uudenlainen ammatillisuus on totta vasta, kun työntekijät omaksuvat sen ja kokevat sen mielekkääksi omassa työssään. Se on vähitellen kehittyvä prosessi, jossa työntekijä tai opiskelija yhteistyössä muiden kanssa uudistaa ja laajentaa sekä sitoutuu kehittämiseen ja asenteita koskevaan muutokseen – oli sitten kysymys ajattelusta tai käytännön toiminnasta. Uusi ammatillisuus merkitsee kulttuurimuutosta, jota ei kukaan voi tehdä yksin. Siihen sisältyvät arvot, etiikka ja valta.

Yhteisöpajat osana muutosta

Yhteisöpajojen ylätavoitteena on yhdessä toimimisen kulttuurin vahvistaminen seurakunnissa, paikallisyhteisöissä sekä laajemmin suomalaisessa yhteiskunnassa. Tarkoituksena on uuden ammatillisuuden kehittäminen, yhteisöllisyyden vahvistaminen ja elämän mielekkyyden lisääminen luomalla tilaa esimerkiksi hengellisyuden syventämiselle. Parhaimmillaan yhteisöpajatoiminnan tuotteina syntyy uusia ammatillisia ja pedagogisia toimintatapoja, joita voidaan soveltaa niin seurakunnissa kuin oppilaitoksessakin. Lisäksi yhteisöpajoissa kehitetään uudenlaista seurakuntalais- ja kansalaistoimintaa ja vahvistetaan paikallisyhteisöjä keskinäiseen välittämiseen ja yhteisöllisyyteen.

Diak on yhteistyökumppaneidensa kanssa lähtenyt liikkeelle innovatiiviseen kehittämiseen. Yhteisöpajojen toivotaan synnyttävän yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja uudenlaista ammatillisuutta niin oppilaitoksessa kuin työelämässäkin.

LÄHTEET

- Alila, A., Gröhn, K., Keso, I. & Volk, R. (2011). *Sosiaalisen kestävyuden käsite ja mallintaminen*. (Sosiaali- ja terveystieteiden raportteja ja muistioita 2011:1). Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3154-1>
- Angel, O. H. (2016). Diakonia as Innovation: A Political and Organisational Perspective. *Diaconia: Journal for the Study of Christian Social Practice* 7 (2), 142–158.
- Bauman, Z. (2001). *Community. Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity.
- Berglund, K.-E., Lindberg, M. & Nahnfeltd C. (2016). Social Innovation Now and Then in the Church of Sweden. *Diaconia: Journal for the Study of Christian Social Practice* 7 (2), 125–141.
- Blackshaw, T. (2010). *Key concepts in community studies*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Brown, L. (2010). Balancing risk and innovation to improve social work practice. *British Journal of Social Work* 40, 1211–1228.
- Dawson, P. & Daniel, L. (2010). Understanding social innovation; a provisional framework. *International Journal of Technology and Management* 51 (1), 9–21.
- Delanty, G. (2003). *Community*. New York, NY: Routledge.
- Dietrich, S. (2014). Reflections on Core Aspects of Diaconal Theory. Teoksessa S. Dietrich, J. Eurich & A. Langer (toim.), *Innovations in European Social Services and its Impact on Social Management*. *International Journal of Innovation, Creativity and Change* 1 (4), 27–40.
- Eurich, J. & Langer, A. (2016). Social Services as Opportunities: How Can Innovation in Social Services Be Stimulated and Managed? *Diaconia: Journal for the Study of Christian Social Practice* 7 (2), 174–190.
- European Commission (2013). *Social Innovation Research in the European Union: Approaches, findings and future directions. Policy review*. Brussels, Belgium: European Commission.
- Evetts, J. (2006). Introduction: Trust and Professionalism: Challenges and Occupational Changes. *Current Sociology* 54 (4), 515–531.
- Godin, B. (2015). *Innovation Contested – The Idea of Innovation Over the Centuries*. London: Routledge.
- Grohs, S., Schneider, K. & Heinze, R. (2015). Social Entrepreneurship versus Intrapreneurship in the German Social Welfare State: A Study of Old-Age Care and Youth Welfare Services. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 44 (1), 163–180.
- Haugen, H. M. (2015). Approaches to Inclusive and Equitable Societies: Diaconal Perspective. *Diaconia. Journal for the Study of Christian Social Practice* 6 (2), 150–166.
- Heikkurinen, P. (2014). Kestävyyden käsitteen ulottuvuudet. *Tieteessä tapahtuu* 4/2014. Saatavilla <https://journal.fi/tt/article/view/46149/12273>
- Henttonen, K. & Thitz, P. (2016). Meidän kirkko – osallisuudenko yhteisö? Teoksessa R. Gothóni, M. Malkavaara & M. Valtonen (toim.), *Muutosvoimaa – tutkielmia Diakista, teologiasta ja kirkosta* (s. 101–118). (Diak Puheenvuoroja 2). Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-273-8>
- Hoyle, E. and Wallace, M. (2005). *Educational Leadership: Ambiguity, Professionals and Managerialism*. London: Sage.
- Howaldt, J. & Schwartz, M. (2010). *Social innovation, concepts, research fields and international trends*. Dortmund: Sozialforschungsstelle Dortmund.
- Kirkkohallitus (2010). *Kirkko 2020. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tulevaisuusselonteko 2010*. Saatavilla [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/801E988770CE3CC7C2257E2E0012D4C7/\\$FILE/KiTutk_Tulevaisuusselonteko_web.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/801E988770CE3CC7C2257E2E0012D4C7/$FILE/KiTutk_Tulevaisuusselonteko_web.pdf)
- Kirkkohallitus (2014). *Kohtaamisen kirkko. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suunta vuoteen 2020*. (Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 7, Kirkko ja toiminta). Saatavilla [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/27C3364455CEEA96C2257E2E0012D556/\\$FILE/978-951-789-456-2.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/27C3364455CEEA96C2257E2E0012D556/$FILE/978-951-789-456-2.pdf)

- Kovero, S. (2004). "Puhdas, soveltava ja empiirinen" Ferdinand Tönniesin "erityisen sosiologian" järjestelmä – Mies, teoria ja tulkinnat. (Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 68). Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kramer, L. M. (1981). *Voluntary agencies in the welfare states*. Berkley, Calif.: University of California Press.
- Lindberg, M. (2014). From Exclusion to inclusion in public innovation support? Innovative practices in bottom-up networks. *Scandinavian Journal of Public Administration* 18 (4), 91–107.
- Lindberg, M. (2015). Democratizing Innovation Policy by Gender Scientific Participatory Research. Teoksessa E. Gunnarsson, H. P. Hansen, B. Steen Nielsen & N. Sriskandarajah (eds.), *Action Research for Democracy – New Ideas and Perspectives from Scandinavia*. New York: Routledge.
- Lob-Hüdepohl, A. (2016). Challenge of Inclusion. *Diaconia: Journal for the Study of Christian Social Practice* 6 (1), 17–30.
- McCartney, C. & Naudé, W. (toim.) (2012). *Shred Societies. The Case for Inclusive Development*. The Club of Madrid. Maastricht. Saatavilla http://clubmadrid.org/ssp/SSP_Publication2012_Maastrich.pdf
- Moulaert, F., Martinelli, F., Swyngedouw, E. & Gonzales, S. (2005). Towards Alternative Model(s) of Local Innovation. *Urban Studies* 42 (11), 1969–1990.
- Nivala, E. (2008). *Kansalaisuus globaalien ajan hyvinvointiyhteiskunnassa: kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys*. (Snellman-instituutin A-sarja, 24). (Väitöskirja, Kuopion yliopisto).
- Kattilakoski, M., Kilpeläinen, A. & Peltomäki, P. (toim.) (2012). *Yhteisöllisyydellä hyvinvointia ja palveluja maaseudulle*. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 1/2012). Helsinki: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.
- Kilpeläinen, A. (2012). Virtuaaliyhteisöllisyys hakeutuu maaseudulle. Teoksessa M. Kattilakoski, A. Kilpeläinen & P. Peltomäki (toim.), *Yhteisöllisyydellä hyvinvointia ja palveluja maaseudulle* (s. 12–24). (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 1/2012). Helsinki: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.
- Pfadenhauer, M. (2006). Crisis or decline? Problem of legitimation and loss of trust in modern professionalism. *Current Sociology* 54 (3), 565–578.
- Pohjola, A. & Särkelä, R. (toim.) (2011). *Sosiaalisesti kestävä kehitys*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Kirkko: Yhteistä näkyä kohti*. (2013). Suomen Ekumeenisen Neuvoston julkaisuja. CII. Faith and Order -asiakirja 214. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Thitz, P. (2013). *Seurakunta osallisuuden yhteisönä*. (Diakonia ammattikorkeakoulun julkaisuja, A Tutkimuksia 40). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Tönnies, F. (1988). *Community and Society* (Gemeinschaft and Gesellschaft). With a new introduction by J. Samples. London: Transaction Publishers.
- Wagner, A. (2008). Citizenship through Education. A comment on Social Exclusion in Europe, Some Conceptual Issues. *International Journal of Social Welfare* 13, 93–97.

Tiina Häkkinen

3 SOSIAALIPEDAGOGISIA LÄHTÖKOHTIA FREIRELÄISITTÄIN

Johdanto

Yhteisöpajatoiminnassa on kysymys uudenlaisen, tulevaisuuteen suuntaavan pedagogisen ajattelutavan sekä ammattikorkeakouluopetuksen ja työelämäyhteistyön kehittämisestä. Yhteisöpajatoiminnan taustalta voidaan tunnistaa useita erilaisia pedagogisia lähtökohtia, suuntauksia ja oppimiskäsityksiä. Yhteistä näille kaikille pedagogisille suuntauksille ja oppimiskäsityksille on näkemys siitä, että oppiminen on jotain muuta kuin luentosaleissa istumista. Yhteisöpajatoiminnan ydinkäsitteiksi on nostettu muun muassa osallisuus, yhteisöllisyys, sosiaalinen kestävyys ja uusi ammatillisuus (ks. Gothónin artikkeli tässä julkaisussa). Toiminnan taustalla vaikuttavat myös sosiaalipedagoginen ajattelutapa, olemassa olevan kriittinen tarkastelu sekä teologiaan ja toimintaan liittyvä kontekstuaalisuus (ks. Thitzin artikkeli tässä julkaisussa). Yhteisöpajatoiminnassa kantavana ajatuksena on yhteisen kokemuksen ja jakamisen kautta oppiminen.

Sosiaalipedagogiikassa yhdistyvät laajasti sekä yhteiskuntatieteelliset että kasvatustieteelliset tieteenteoriat ja käytännön toimintamallit, metodologia ja ammatilliset menetelmät. Sosiaalipedagoginen ajattelu ja toiminta linkittyvät vahvasti sosiaalireformistiseen liikkeeseen, jossa keskeisenä ajatuksena on sosiaalisen huono-osaisuuden, hädän ja syrjäytymisen ehkäiseminen. (Hämäläinen & Kurki 1997.) Eurooppalainen sosiaalipedagogiikka – kuten myös suomalainen ja pohjoismainen – rakentuu saksalaisen, espanjalaisen ja ranskalaisen perinteen varaan.

Suomenkielinen sosiaalipedagoginen ajattelu, keskustelu ja kirjoittaminen on vielä varsin niukkaa, vaikka sosiaalipedagogis-reformistinen ajattelutapa ja teoriakehys ovatkin tunnistettavissa sosiaali- ja kasvatustieteen käytännön toiminnan taustalta. Niukkuuden osasyynä voitaneen ainakin osittain pitää sosiaalipedagogisen tieteen sijoittumista yhteiskunnallisten tieteenalojen ja kasvatustieteen rajapinnoille sekä suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtunutta sosiaalisen ja pedagogisen asiantuntijuuden ja profession segregoitumista. Tästä huolimatta erityisesti alan ammattikorkeakouluissa sosiaalipedagoginen viitekehys on vahvasti läsnä ja tunnistettavissa erityisesti opetussuunnitelmissa, koulutussisällöissä ja -käytännöissä (ks. esim. Myllärinen & Tast, 2009).

Tässä artikkelissa esittelen aluksi sosiaalipedagogista ajattelutapaa lähinnä brasilialaisen Paulo Freiren kasvatustieteellisen ajattelun kautta. Toiseksi tarkastelen freireläiseen toimintaan oleellisesti liittyvää sosiokulttuurista innostamista suhteessa yhteisöpajatoimintaan. Artikkelin lopussa nostan esille vielä toimintaan liittyvän kontekstuaalisen lähestymistavan.

Freireläinen dialogipedagogiikka

Brasilialainen Paulo Freire (1921–1997) on kasvatustieteilijä, jonka vaikutus erityisesti kriittisen, emansipatorisen ja vapauttavan sosiaalipedagogiikan viitekehyksessä on ollut ratkaisevan tärkeä. Freire kehitti oman dialogipedagogisen toimintatapansa työskennellessään todella köyhien ja sosiaalisesti alistettujen ihmisten kanssa aluksi Brasiliassa ja myöhemmin myös muualla. Freiren asetuttua heikompiosaisen ja alistetun kansalaisryhmän puolelle hänen anti-autoritaarinen toimintansa ja yhteiskunnallinen reforminsa koettiin poliittisena uhkana. Samaan aikaan kun Freirestä tuli Brasiliassa ei-toivottu henkilö, hän toimi asiantuntijana ja koordinoi erilaisia kehitysyhteistyö- ja koulutushankkeita, toimi Unescon konsulttina ja Kirkkojen maailmanneuvoston asiantuntijana 1970-luvulla.

Palattuaan maanpaosta Brasiliaan (vuonna 1979) Paulo Freire toimi eri yliopistoissa professorina ja 1980-luvun lopussa myös São Paulon opetustoimen johdossa. Hän kiersi kuolemaansa asti luennoimassa eri puolilla maailmaa, julkaisi elämänsä aikana useita teoksia ja saavutti kymmeniä kunniaatohtorin arvonimiä eri yliopistoissa. Freiren pääteoksena mainitun *La educación como práctica de la libertad* -kirjan kirjoittamisen hän aloitti ollessaan vankeudessa 1970-luvulla. (Kurki 2000, 36–37; Tomperi 2005, 12–18.)

Freiren toiminnassa näyttäytyi alusta lähtien hänen vahva sitoutumisensa köyhyyden ja sarron vastaiseen toimintaan. Freire tarkasteli köyhyyden ja sarron problematiikkaa hyvin laajassa kontekstissa kiinnittäen huomiota myös hyvin-

vointivaltion eksklusiivisiin käytäntöihin ja alisteisessa asemassa oleviin kansalaisryhmiin. Kysymys köyhyydestä ja osattomuudesta oli hänen mukaansa nimenomaan poliittis-ideologinen. Paulo Freiren pedagogisessa ajattelussa ja toiminnassa voidaankin tunnistaa eksistentiaalisen fenomenologian, humanistisen marxismin ja radikaalin kristillisen teologian (vapautuksen teologian) vaikutuksia. Näitä filosofis-ideologisia ajattelumalleja on kuitenkin tulkittava riittävän väljästi ja on nähtävä niiden merkitys nimenomaan Freiren ajamiin päämäärien ja tavoitteiden näkökulmasta enemmän kuin ideologisenä viitekehyksenä. (Tomperi 2005, 18–21; Hannula 2000, 4.)

Freiren mukaan kaiken kasvatuksen ideana tuli olla kasvatettavan subjektiuus, aktivoituminen ja valtaistuminen. Yhteisöpajatoimintaan liittyvät periaatteet ihmisarvon kunnioittamisesta (dignity), yhteisöllisestä joustavuudesta ja sinnikyydestä (recilience) sekä keskinäisestä jakamisesta ja yhdessä elämisen taidosta (conviviality) arjessa ja juhlassa ovat vahvasti läsnä ja tunnistettavissa freireläisessä ajattelussa ja toiminnassa. Freiren pedagoginen ajattelu syntyi jo 1960-luvulla Latinalaisessa Amerikassa, jossa hän näki tärkeäksi puuttua yhteiskunnallisiin epäkohtiin nimenomaan kasvatuksen kautta. Kasvatuksen keskeisenä tavoitteena oli muutokseen tähtäävä toiminta, jonka tarkoituksena oli toimijoiden hyvinvoinnin lisääminen ja maailman muuttaminen paremmaksi. (Freire 2005.)

Freiren ja hänen ajattelutapaansa voidaan yhdistää monenlaiset käsitteelliset määritelmät, kuten sorrettujen pedagogiikka, vapautuksen pedagogiikka, dialogipedagogiikka, toivon pedagogiikka (pedagogy of hope) ja problematisoiva kasvatust. Termien moninaisuus voi olla samalla kertaa sekä rikkaus että haaste, ja siksi käytän tässä artikkelissa Freiren kasvatustilfilosofiasta ja pedagogiikasta pääasiassa nimityksiä freireläinen ajattelutapa, problematisoiva kasvatust ja dialogipedagogiikka. Ajattelutavan käsityksiä käyttämällä haluan korostaa teorian ja toiminnan yhteenkuuluvuutta: toiminnan taustalla on aina filosofinen lähestymistapa ja teoreettinen jäsennyys, josta ollaan tietoisia ja joka määrittää sitä, mihin toiminnalla pyritään, vaikka se ei aina tule konkreettisesti esille. Problematisoiva kasvatust kuvastaa olemassa olevan kriittistä tarkastelua, kyseenalaistamista, arviointia ja pohdintaa. Dialogipedagogiikka nostaa puolestaan esille toimijoiden ja erilaisten näkemysten keskinäisen vuorovaikutuksen, yhdenvertaisuuden ja pyrkimyksen yhteisen, uudenlaisen todellisuuden ja ymmärryksen rakentamiseen.

Freireläisen pedagogiikan ensimmäinen ja keskeisin kysymys liittyy ihmisen subjektiuteen ja siihen, mikä on hänen suhteensa omaan elämismaailmaansa ja toimintaympäristöönsä. Elämään liittyvät eksistentiaaliset peruskysymykset ”Kuka minä olen?” ja ”Mikä on minun paikkani ja tehtäväni tässä maailmassa?”

näyttäytyvät keskeisinä freireläisessä ajattelussa. Ihmisellä on jatkuva tarve pohtia omaa identiteettiään ja etsiä merkityksiä elämälleen. Nämä eksistentiaaliset kysymykset ovat keskeisiä myös kasvatuksessa ja pedagogisessa toiminnassa.

Freire piti kasvatusta ja koulutusta ensisijaisessa asemassa ihmisten auttamisessa, elämän laadun kokonaisvaltaisessa parantamisessa ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan toteutumisessa. (Hämäläinen & Kurki 1997, 210.) Toteutuakseen tämä kuitenkin edellyttää hänen mukaansa kasvatukselta ja koulutukselta kykyä asioiden ja ilmiöiden kriittiseen tarkasteluun, tietoisuutta yhteiskunnassa kulloinkin vallalla olevista arvoista ja käsityksistä sekä rohkeutta ja kykyä kyseenalaistaa, katsoa ja kuulla toisin olemassa olevia totuuksia. Tiedon siirtämisen sijasta freireläisen pedagogiikan ja kasvatuksen ideana on olemassa olevan todellisuuden paljastaminen ja herättäminen eli tiedostaminen ja todellisuuden kriittinen arviointi ja muuttaminen. Freiren pedagogisessa lähestymistavassa oppiminen on kollektiivinen prosessi, jossa puretaan olemassa olevia totuttuja ajatus- ja toimintamalleja ja suhteita.

Freireläisen ajattelun voima on yksilöiden voimautumisessa, josta seuraa koko yhteisön valtautuminen ja elämänlaadun parantuminen. Näin freireläinen ajattelutapa liittyy osaksi kriittisen pedagogiikan teoreettista eetosta, jossa sosiaalipedagogiikan tavoin korostuvat kriittisen analyysin lisäksi kaikkien toimijoiden osallisuus ja keskinäinen dialogi (Vuorikoski & Kiilakoski 2005; Aittola & Suoranta 2001). Freiren ajattelun ja toiminnan keskiössä on ajatus ihmisen oman toimintakyvyn ja tietoisuuden herättämisestä ja vahvistamisesta. Hänen ajatuksensa kasvatuksen yhteiskunnallisesta ja yhteisöllisestä tavoitteesta (integraatiosta) ovat samanaikaisesti sekä ajattomia että kontekstuaalisia, osallisuutta ja toimijuutta lisääviä. Integraatiolla tarkoitan tässä sellaista yhteiskuntaan ja yhteisöön kiinnittymistä, joka sisältää myös ajatuksen yhteisestä vastuusta, vaikuttamisesta ja epäkohtiin puuttumisesta. Freiren problematisoivassa kasvatustajattelussa kysytäänkin, miten tässä maailmassa, jossa olemme ja elämme, tulisi olla ja elää niin, että ihmisyyys ja oikeudenmukaisuus toteutuisivat. Tähän kysymykseen Aittola ja Suoranta vastaavat seuraavasti:

Kriittisessä pedagogiikassa on Paulo Freiren esimerkin mukaan paneuduttava sorretussa ja alistaisessa asemassa olevien näkökulmaan ja tarkasteltava maailmaa tietoisesti heikommassa asemassa olevien positiosta. Samalla on vaikutettava yhteiskunnassa niin, että heidän (heikompiensaisten) äänensä saadaan kuuluviin. -- on

vastustettava teoin ja sanoin köyhyyttä ja rasismia ja – – puolustettava inhimillisiä perustarpeita. Tehtävä vaatii teoreettista kykyä nähdä yhteiskunnan ja koulujen erilaiset sidonnaisuudet. Koulujen on oltava julkisia tiloja, joissa tuotetaan kriittistä tietoa mutta samalla pyritään löytämään eri tilanteisiin sisältyvät muutoksen mahdollisuudet. Oppilaiden on opittava sosiaalisen muutoksen ja kriittisen kansalaisuuden taitoja. Heille on opetettava sekä kritiikin että toivon kieli. (Aittola & Suoranta 2001, 16–17.)

Tässä tehtävässä vaaditaan teoreettista kykyä nähdä eri toimijoiden erilaiset sidonnaisuudet ja havaita esimerkiksi yhteisöpajatoiminnassa mukana olevien erilaiset intressit ja toimintaan liittyvät motivaatiot. Sen lisäksi että pohditaan, *miten tehdään*, tulisi koko ajan tarkastella myös sitä, *mitä tällä toiminnalla tavoitellaan, mihin pyritään, keiden kanssa toimitaan ja ketkä tästä toiminnasta hyötyvät*. Kriittisen pedagogiikan toimijat mieltävät koulut ja oppilaitokset julkisiksi tiloiksi, joissa tuotetaan kriittistä tietoa ja pyritään löytämään ja vahvistamaan kansalaisten osallisuutta, vaikuttamisen taitoja ja muutoksen mahdollisuuksia. Tästä viitekehksestä tarkasteltuna on erittäin oleellista miettiä sitä, kenen tulevaisuutta ja kenen tarinaa yhteisöpajatoiminnalla rakennetaan.

Avainkäsite Freiren toiminnassa on tiedostaminen (*conscientizacáo*), johon sisältyy taito olemassa olevan kriittiseen tarkasteluun ja sosiaaliseen muutokseen. Freireläinen metodiikka ja toiminta ovat samaan aikaan sekä ongelma- että ratkaisukeskeistä, kontekstuaalista ja transitiivista. Hänen filosofiaansa liittyy oleellisesti sosiaalisen teorian ja toiminnan (praksiksen) yhteys, joka toteutuu kaksivaiheisena prosessina. Prosessin ensimmäisessä vaiheessa ihmiset tulevat tietoisiksi paikallisesta, usein myös omaan elämäänsä liittyvästä, muutosta vaativasta tilanteesta tai asiasta ja lähtevät sitten toimimaan muutoksen promoottoreina, aktivoituvat toimimaan haluamansa muutoksen puolesta. Prosessin toisessa vaiheessa toiminta jatkuu ja kehittyy kulttuurisena prosessina, joka parhaimmillaan saa aikaan laajempaa ja jatkuvampaa toimintaa ja yhteiskunnallista muutosta. (Kurki 2000, 38–39; Kurki 2002, 59.)

Prosessin aikaisella dialogilla tuetaan ihmisten tietoisuuden ja yhteiskunnallisen ymmärryksen kehittymistä. Dialogissa (sekä keskustelussa että toiminnassa) olemassa olevat, kahlitsevat roolitukset lakkaavat olemasta, ja esimerkiksi opettaja–opiskelija- tai asiakas–ammattilainen-suhteesta tulee tasavertainen vuorovaikutussuhde, jossa perinteiset auktoriteettiin perustuvat valta-asetelmat puretaan

ja kaikilla toimijoilla on yhteinen vastuu prosessista. Samalla problematisoiva kasvatus perustuu luovuudelle ja edistää oppimista nimenomaan todellisuuden reflektoinnin kautta. Asioiden ja ilmiöiden yhteinen havainnointi, tutkiminen ja reflektointi luovat yhteistä ymmärrystä ja uudenlaista näkemystä ja tietämystä sekä halua vaikuttaa asioihin. (Freire 2005, 85–90.) Kriittinen tarkastelu ja nykyisen tilan toisin näkeminen synnyttävät parhaimmillaan halun toimia ja vahvistaa omaa subjektiivuutta, aktiivisuutta ja toimijuutta sekä vaikuttamishalua yhteiskunnallisiin epäkohtiin kaikilla tasoilla.

Yhteisöpajatoiminnassa tämä on näyttäytynyt siten, että samalla kun opettajan tietämys ja valta on kääntynyt ei-tietämisen tilaksi, muiden toimijoiden asema ja tietäminen on vahvistunut. Tämä on mahdollistanut myös uudenlaisen pedagogisen lähestymistavan ja uudenlaisen ammatillisuuden syntymisen ja kehittymisen. Uudenlainen lähestymistapa ja ammatillisuuden toisin näkeminen ovat toteutuneet konkreettisesti esimerkiksi yhteisörakentajakoulutuksessa, jossa koulutuksen lähtökohtana on ollut tasavertainen dialogi kaikkien osallistujien kesken (ks. tarkemmin Thitzin artikkeli tässä julkaisussa). Myös yhteisöpajoissa mukana olleiden opiskelijoiden kokemuksissa korostui ajatus toisin tekemisestä ja uudenlaisesta ammattilaisuudesta asiakkaan tai seurakuntalaisen rinnalla (ks. Mertaniemen & Thitzin artikkeli tässä julkaisussa).

Yhteisöllisyys ja osallistava toiminta ovat freireläisen toiminnan ja metodologian ytimessä. Tärkeintä on juuri se, että toimintaan osallistuvat ne henkilöt, joita toiminta koskee ja että he voivat osallistua toimintaan aivan alusta alkaen: ideointivaiheesta suunnittelun ja toteutuksen kautta toiminnan arviointiin ja kehittämiseen. Tähän on myös yhteisöpajatoiminnassa pyritty, ja se tulee ilmi myös joissakin opinnäytetyöprosesseissa, joissa opiskelijat ovat olleet kehittämässä toimintaa yhdessä niiden ihmisten ja asiakkaiden kanssa, joita toiminta ensisijaisesti koskee. Kyse on aina paikallisesta toiminnasta siten, että konteksti voi olla alueellisesti hyvinkin rajattu (katu, kylä, seurakunta, ikä- tai osallistujaryhmä), mutta se voi toisaalta myös johtaa laajempiin merkityksiin. (Hämäläinen & Kurki 1997, 212.)

Sosiokulttuurinen innostaminen

Sosiokulttuurinen innostaminen on ammatillista toimintaa, jonka teoriatausta rakentuu sosiaalipedagogiikasta. Innostaminen syntyi toisen maailmansodan jälkeen vastauksena yhteiskunnan kriiseihin erityisesti sosiaalisten vaikeuksien ja huono-osaisuuden voittamiseksi. Sitä pidettiin välttämättömänä sodan jälkeisen Euroopan uudelleenrakentamisessa ja vastauksena kriisiytyneiden ja muutoksessa olevien yhteisöjen tarpeisiin.

Vaikka innostaminen syntyi Euroopassa, Paulo Freireä on pidetty yhtenä innostamisen uranuurtajana etenkin, kun innostaminen ymmärretään ihmisen sosiaalisen tietoisuuden herättämisenä, sosiaalisena vahvistamisena sekä osallisuuden ja toimijuuden tukemisena ja tuottamisena. Tiedostamista (*conscientização*) voidaan pitää innostamisessa prosessin käynnistävänä instrumenttina. Freireläisen pedagogiikan ja innostamisen elementit muodostuvat todellisuuden kriittisestä analysoinnista sekä omien että yhteiskunnallisten vastakohtien tiedostamisesta, sosiaaliseen toimintaan liittyvästä ja siinä ilmenevästä solidaarisuudesta ja kaikkia elämänalueita koskettavasta merkityksellistämisestä (demokratisaatiosta), joka voi olla samaan aikaan sekä lähtökohta että tavoiteltava lopputulos. (Hämäläinen & Kurki 1997, 211–214).

Innostaminen on osallistumista ja osallistamista. Se on sosiaalista toimintaa ja yhteisötyötä erilaisissa konteksteissa, yhteisöjen kehittämistä, osallistavaa tutkimusta ja ”maailmanparannusta”. Innostamisen rakenteissa ja toteutuksessa on aina mukana pedagoginen, sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Persoonana on pedagogisen ulottuvuuden keskiössä ja kasvatuksellisella toiminnalla pyritään tukemaan yksilön omaa persoonallisuutta, vahvistumista ja toimijuutta. Sosiaalinen ulottuvuus keskittyy ryhmään kuulumiseen, ryhmäprosessiin ja yhteisön toimintaan. Kulttuurinen ulottuvuus tukee osallistujien vahvuuksia ja voimavaroja, kulttuuriperintöä ja luovuutta. Innostaminen on aina suunniteltua ja päämäärätietoista toimintaa. Innostamisen ja freireläisen pedagogiikan ihmiskäsitys perustuvat ajatukseen jokaisen ihmisen ainutkertaisuudesta ja arvosta. Ajatus elämästä ja ihmisenä olemisesta taas liittyy vahvasti toisiin ihmisiin ja on perusteltua sosiaalinen niin, että ihminen voi kasvaa omaksi itsekseen (persoonaksi) vain ja ainoastaan dialogisessa suhteessa toiseen ihmiseen ja ”moniin toisiin”. Kasvatus on ihmisen tukemista tässä kasvun prosessissa. Sosiaalipedagogiset arvot ovat yhteisöllisiä ja lähtökohtaisesti samoja kuin kristillisyydessä.

Innostamisen tukipilareina ovat sen aatteellis-filosofinen kehys, ja tästä kehyksestä nousevat menetelmät ja freireläinen metodologia. Freiren ajattelussa ja innostamisessa yhdistyvät sosioanalyttinen asioihin perehtyminen: on tunnettava todellisuus ennen kuin sitä voidaan muuttaa. Analyysin tekemisen jälkeen voidaan tulkita olemassa olevaa todellisuutta, ymmärtää sitä ja tehdä siitä johtopäätöksiä. Seuraavassa vaiheessa vastataan siihen, miksi todellisuutemme on sellainen kuin se on, minkä jälkeen katsotaan tulevaisuuteen ja pohditaan, millainen se voisi parhaimmillaan olla. Viimeiseksi pohditaan ja etsitään niitä välineitä, joiden avulla voidaan lähteä kulkemaan kohti parempaa tulevaisuutta. (Tomperi & Suoranta 2005, 225–226; Kurki 2005.)

Innostamisen peruseriaatteisiin kuuluvat freirelaisestä pedagogiikasta nousevat näkemykset siitä, että kukaan ei ole ”tietävä” eikä kukaan täysin tietämätön ja että opettaminen on mahdollista vain silloin, kun on itsekkin valmis oppimaan. Perusidea freirelaisessä pedagogiikassa on ihmisten välisten suhteiden dialogisuus. (Hämäläinen & Kurki 1997, 225.) Niin freirelaisen kuin kriittisen pedagogiikan lähtökohtana ja tavoitteena on toisinkatsomisen kyky. Tämä on havaittavissa myös yhteisöpajatoiminnan pedagogisessa ajattelussa: kyky astua luokkahuoneesta toisenlaiselle oppimisen ja opettamisen areenalle, toisenlaisiin pedagogisiin valtasuhteisiin ja uudelleenlaiseen rohkeuteen lähteä matkalle ennen kuin ollaan selvillä määränpäästä.

Sosiologiassa yhteisöille voidaan antaa erilaisia jäsennyksiä ja merkityksiä. Yhteisöt voivat muodostua ja niitä voidaan tarkastella sekä paikallisesti ja alueellisesti että sosiaalisesti. Yhteisö voi syntyä tai muodostua myös yhteenkuuluvuuden tunteen tai symbolisten ikonien ja ilmiöiden perusteella. (Lehtonen 1990, 17–20.) Sosiaalipedagogisessa ajattelutavassa yhteisöä ei pelkästään synny tai muodostu, vaan sitä voidaan myös tukea ja vahvistaa – joissain tapauksissa jopa tietoisesti rakentaa, kuten yhteisökasvatuksessa. Tällöin kysymys on nimenomaan sellaisesta toiminnasta, johon Raili Gothóni viittaakin omassa artikkelissaan Innovaatiot, yhteisöllisyys ja uusi ammatillisuus, kun hän kirjoittaa osallisuutta lisäävästä yhteisöstä. Yhteisökasvatuksen ideana on yhteisön jäsenten osallisuuden ja toimijuuden lisääminen erityisesti yhdessä tekemisen, valmentamisen ja vertaisuuden kautta. Tämä edellyttää kuitenkin työntekijöiltä toisenlaista ammatillista viitekehystä, mihin on ehkä aikaisemmin totuttu. Yhteistyö on innostamista ja innostaminen on yhteistyötä. Sosiokulttuurinen innostaminen on solidaarisen yhteiskunnan rakentamista yhdessä; se on tulevaisuuden työtä, utopioita ja toivon pedagogiikkaa.

Espanjalainen José Maria Quintana on modernin eurooppalaisen sosiaalipedagogiikan oppi-isä, jonka mukaan innostamisessa on kysymys sellaisen sosiaalisen toiminnan muodosta, joka kokonaisuudessaan sopii jälkiteollisen yhteiskunnan luonteeseen ja tarpeisiin. Quintana näkee sosiokulttuurisen innostamisen uutena mahdollisuutena ja keinona taistelussa inhimillisen elämän puolesta. Innostamisella pyritään saamaan ihmiset osallistumaan ja osallistamaan heitä toimimaan oman elämänsä ja asuinalueensa hyvinvoinnin edistämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. (Hämäläinen & Kurki 1997, 197–199.) Leena Kurki pitää argentiinalaista Ezequiel Ander-Eggiä oman aikamme vaikutusvaltaisimpana innostamisen puolestapuhujana. Ander-Eggin mukaan innostamisessa on kysymys nimenomaan ihmisten elämänlaatua parantavien ja osallistuvaan pedagogiikkaan perustuvien sosiaalisten käytäntöjen ja toiminnan yhdistelmästä, jossa tavoitteena

on edistää ihmisten omaa osallistumista ja kulttuurista toimijuutta. Innostamisen ja siihen liittyvän toiminnan avulla luodaan tilanteita ja mahdollisuuksia ihmisten väliselle kommunikaatiolle ja vuorovaikutukselle. (Kurki 2000, 21.)

Oleellista innostamisessa on suhteeseen asettuminen, dialogisuus ja ihmisten arjen tuntemus. Suhteeseen ja dialogiin asettumisessa kuunteleminen, läsnäolon taito ja eettinen herkkyys ja kunnioittava kohtaaminen ovat avainasemassa. Toisin näkemisen ja tekemisen taitoa voidaan pitää uudenlaisen toimintatavan keskeisenä elementtinä. Aito dialogisuus asenteena ja toimintana palauttaa vastuun osallistujille itselleen, lisää aktiivisuutta ja motivaatiota sekä valtaistaa osallistujia omaan elämäänsä ja elinympäristöönsä. Innostamista ja motivoimista, kannustamista ja vahvistamista on harjoiteltu ja harjoitettu asteittain. Itse tekemisen kokemus on vahvistanut paitsi omaa persoonallisuutta ja identiteettiä myös omaa osaamista ja kyvykkyyttä uudenlaisessa toimintaympäristössä. Oman osaamisen havaitseminen on ollut motivoivaa ja vahvistanut halua jatkaa yhteisöpajassa ja yhteisöpajatoimintaa.

Innostamiseen liittyvää osaamista Quintana ja Ander-Egg määrittävät eri näkökulmista. Quintanan mukaan innostaminen on kutsumuksellinen aktiviteetti, jossa korostuvat innostajan sosiaalinen herkkyys, sitoutuminen ja sosiaalinen taistelutahto muutoksen aikaansaamiseksi. Lisäksi Quintana korostaa innostajan vahvaa yhteiskunnallista osaamista ja perehtyneisyyttä sosiaalisiin kysymyksiin. Ander-Egg jakaa tarvittavan osaamisen laajaan yhteiskunnalliseen ja sosiaalitieteelliseen teoriaosaamiseen, jota hän pitää erityisen merkittävänä sosiokulttuuristen ongelmien analysoinnissa, sekä pragmaattisiin ryhmätyötaitoihin, ryhmädynamiikan ja ryhmäprosessien tuntemukseen, organisointi- ja menetelmätaitoihin. Lisäksi Ander-Egg huomioi myös kulttuurisen erityisosaamisen, luovat työmenetelmät ja kontekstin tuntemuksen. (Hämäläinen & Kurki 1997, 232, 236.) Yhteisöpajatoimintaan liittyvässä yhteisönrakentajakoulutuksessa on pyritty antamaan ammattilaisille ja opiskelijoille valmiuksia toimia innostajina ja fasilitoijina.

Kontekstuaalinen teologia

Freiren pedagogisessa ajattelussa esiintyvää teorian ja praksiksen olemusta voidaan tarkastella myös teologiasta käsin. Vapauttavan kasvatuksen käsite ja ymmärrys ovat hyvin läheisessä suhteessa vapautuksen teologiaan, joka syntyi Latinalaisessa Amerikassa ja jota pidetään varsin yleisesti kontekstuaalisen teologian ytimenä.

Kontekstuaalisuus määrittyy paikallisuudeksi, tilannesidonnaiseksi kristinuskon tulkinnaksi. Teologiassa ja kristillisessä uskossa on viime kädessä kysymys aina paikallisesta tulkinnasta, joka syntyy ja on sidottu tiettyyn kulttuuriin,

aikaan, paikkaan ja mukana olevien ihmisten kokemuksiin. Kontekstuaalinen teologia on yhdessä elettyä arjen kristillisyyttä, joka konkretisoituu ja uusiutuu paikallisissa yhteisöissä, niissä tilanteissa ja niistä kysymyksistä, joiden parissa kulloinkin elämme. Sekä Freire että kontekstuaalisen teologian edustajat määrittelevät praksiksen samaan aikaan sekä ihmisten väliseksi toiminnaksi että ihmisten väliseksi suhteeksi. Teorian tai teologian ja praksiksen dialogissa on aina kysymys siitä, miten me olemme ja elämme tässä maailmassa toistemme kanssa: Millaisissa valtasuhteissa me elämme? Mille ja miten olemme alisteisia? Mistä meidän tulisi vapautua tai mistä meidät pitäisi vapauttaa? (Pears 2009.)

Kysymys sitoutumisesta on vapautuksen teologiassa erityisen tärkeä. Vapautuksen teologiien mukaan akateemista riippumattomuutta voidaan pitää vakavana esteenä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumiselle ja muutoksen mahdollistamiselle. Heidän mukaansa köyhillä on erityisen tärkeä asema tulkittaessa kristillistä uskoa, koska Jumala on köyhien puolella ja tästä syystä myös kirkon on asetettava köyhien ja sorrettujen puolelle puolustamaan ihmisoikeuksia ja oikeudenmukaisuutta. (McGrath 2000, 857–863; McGrath 2012, 135, 162.)

Vapautuksen teologian keskeisiä tunnusmerkkejä ovat Elina Vuolan (1991) mukaan kontekstuaalisuus, praksiksen ensisijaisuus ja teorian ja käytännön tiivis yhteenliittymä, yhteiskuntatieteiden hyödyntäminen ja ideologiiden kriittinen tarkastelu, ajallisuus ja paikallisuus sekä rakkauden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vaade ja toteutuminen. Kyse on kristillisen uskon tulkinnasta köyhien, kärsimyksen, taistelun ja toivon näkökulmista. Oikeastaan kyse on *sanan tulemisesta lihaksi* – siis siitä, että evankeliumin sanoma eletään todeksi tässä ajassa ja siinä paikassa, jossa kulloinkin elämme, olemme ja liikumme. Tämä on oleellinen ja keskeinen kysymys sekä vapautuksen teologiassa että vapautuksen pedagogiikassa ja siksi molemmissa on aina ensin sitouduttava vapauttavaan praksikseen, siis suhteeseen ja toimintaan, ja vasta sen jälkeen tulevat reflektiivinen teologia ja teoria. (Ks. esim. Vuola 1991; Saraneva 1991; Latvus 2002; McGrath 2012 135, 162–163.)

Kontekstuaalisen teologian suuntaukset ovat syntyneet pääasiassa Euroopan ja Pohjoismaiden ulkopuolella valtioissa, joiden valtarakenteet ovat olleet sosiaalista eriarvoisuutta ylläpitäviä. Tästä huolimatta on ilmeistä, että myös meillä 2010-luvun Suomessa on havaittavissa selkeä tarve teologian kontekstuaalisiin tulkintoihin ja erilaisten valtarakenteiden kriittiseen tarkasteluun. Elina Vuolaa mukaillen ideologiakritiikin tulisi kohdistua sekä kirkon omaan opetukseen että yhteiskunnallisiin ideologioihin, joilla sorto ja riippuvuus pyritään perustelemaan, ja instituutioihin, jotka omalla toiminnallaan ylläpitävät voimassa olevia eriarvoistavia

rakenteita. Kontekstuaalisen teologian tehtävänä on palauttaa kristinuskolle sen alkuperäinen profeetallinen luonne, jolla se analysoi yhteiskuntaa ja sitä ylläpitäviä ideologioita. (Vuola 1991, 24.)

Ihmisarvoisen ja oikeudenmukaisen elämän edellytysten tukeminen, yhteiskunnallinen vaikuttaminen, arjen teologia sekä yhteiskunnan ja kirkon toimintaan liittyvä kriittinen tarkastelu on nähty keskeisiksi tavoitteiksi Diakin kirkon kasvatukseen ja diakoniaan liittyvässä opetuksessa (Gothóni & Kivelä 2016; Porkka & Valtosen 2016). Teologiset opinnot pyritään toteuttamaan niin, että opiskelijoille mahdollistetaan jatkuva kosketuspinta ja vuorovaikutus ihmisten ja yhteisöjen elämään ja arkeen. Porkkan ja Valtosen (2016) mukaan kaikessa pyritään teorian ja praksiksen jatkuvaan läsnäoloon analysoimalla yhteiskuntaa, yhteisöjä, kirkkoa ja yksilön elämäkysymyksiä teologisesti. Kontekstuaalisen teologian ominaispiirre on nimenomaan sitoutumisessa, toiminnassa ja tekemisessä. Kontekstuaalisen toiminnan olemus puolestaan kiinnittyy yhteisöllisyyteen, tasavertaisuuteen ja kaikkien osallisuuteen. Tähän kaikkeen on pyritty tarjoamaan opiskelijoille mahdollisuuksia ohjaamalla heitä mukaan yhteisöpajatoimintaan sekä liittämään yhteisöpajatoiminta kiinteäksi osaksi kirkon alan opintoja ja opinnäytetöitä.

Yhteisöpajatoiminnan olemus

Yhteisöpajatoiminta on syntynyt nimenomaan kirkollisen koulutuksen piirissä, jolloin sillä olisi paras mahdollinen lähtökohta hyödyntää toiminnassaan myös kontekstuaalista lähestymistapaa ja osallistujien toimintaa ja voimavaroja vahvistamalla valtaistaa heitä elämään kristinuskon ydintä todeksi omassa elämässään, yhteisössään ja ympäristössään. Kun ihminen liittyy johonkin yhteisöön, hän kasvaa vähitellen yhteisön jäseneksi ja tulee siitä riippuvaiseksi. Kun ihmiset kuuluvat yhteisöön, heillä on vapaus ja vastuu yhteisön toiminnasta. (Modéus 2014, 46). Parhaimmillaan yhteisöön osallistuvat ihmiset kuuluvat ja omistavat yhteisönsä ja sen toiminnan. Heidän tulisi kaiken koetun jälkeen voida sanoa, että minä tein tai me teimme sen.

Yhteisöpajat voisivat siten olla paikkoja, joissa voi kasvaa ihmisenä ja kristittyinä, löytää oman paikkansa ja tehtävänsä sekä tuntee olevansa kotona. Tässä ajassa kirkon tehtävänä ei ole saarnata taivasten valtakuntaa vaan mennä ihmisten keskelle, elää heidän arjessaan ja etsiä vastauksia yhdessä heidän kanssaan heidän todellisiin kysymyksiinsä (Kopperi 2015, 134). Lopputuloksena voi olla aito rakenteita muuttava toiminta, sillä samalla kun rakenteet luovat toimintaa, toiminta luo ja uusintaa rakenteita. Yhteisöissä toimimalla ihmiset eivät ole enää pelkkiä olosuhteiden uhreja, vaan tiedostavia, ajattelevia ja toimivia subjekteja. Jotta tästä

tulisi todellisuutta ja jotta se olisi totta, on sosiaalisten rakenteiden ja suhteiden analyysi erityisen tärkeää. (Ks. Giddens 1979; Giddens 1992.)

Yhteisöpajatoiminnan moninaisuus ei ehkä rakennu yhden teorian ja toimintamallin mukaisesti. Silti väitän, että tapa, jolla toiminta aloitettiin ja miten se on kehittynyt, sisältää juuri teorian ja käytännön vuoropuhelua, yhteistä ihmettelyä ja epävarmuuttakin. Sosiaalipedagogiikassa puhutaan sosiaalisen toiminnan metodologiasta, johon voi sisältyä erilaisia lähestymistapoja: sosiokulttuurista innostamista, toivon ja vapautuksen pedagogiikkaa, kontekstuaalisen teologian paikallisia tulkintoja, osallistumista, osallistamista ja yhteistä toimijuutta. Yhteistä kaikille on kuitenkin yhteisöperustainen lähestymistapa, molemminpuolinen kunnioitus, keskustelu ja kokemuksellinen oppiminen.

LÄHTEET

- Aittola, T. & Suoranta, J. (2001). Henry Giroux ja Peter McLaren toivon, kritiikin ja muutoksen pedagogiikan lähettiläinä. Teoksessa H. A. Giroux & P. McLaren (toim.), *Kriittinen pedagogiikka* (s. 7–28). Tampere: Vastapaino.
- Freire, P. (2005). *Sorrettujen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Gothóni, R. & Kivelä, S. (2016). Kontekstuaalinen teologia, vapautuksen teologia ja kestävyys. Teoksessa R. Gothóni, M. Malkavaara & M. Valtonen (toim.), *Muutosvoimaa – tutkielmia Diakista ja teologiasta* (s.183–195). (Diak Puheenvuoro 3). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Hämäläinen, J. & Kurki, L. (1997). *Sosiaalipedagogiikka*. Helsinki: WSOY.
- Kopperi, K. (2015). *Ristin rakkaus*. Matka Lutherista suomalaisen seurakuntaelämään. Kirjapaja: Helsinki.
- Kurki, L. (2000). *Sosikulttuurinen innostaminen*. Vastapaino: Tampere.
- Kurki, L. (2002). *Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka*. SoPhi68. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kurki, L. (2005). Sosikulttuurinen innostaminen yhteisöllisyyden rakentajana. Teoksessa T. Kiilakoski, T. Tomperi & M. Vuorikoski (toim.), *Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus* (s. 335–357). Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, H. (1990). *Yhteisö*. Helsinki: Vastapaino.
- McGrath A. E. (2000). *Modernin teologian ensyklopedia*. Helsinki: Kirjapaja.
- McGrath A. E. (2012). *Kristillisen uskon perusteet*. Helsinki: Kirjapaja.
- Modéus, F. (2014). *Osallisuuteen kutsut. Jumalanpalvelusyhteisö muutoksessa*. Helsinki: Kirjapaja.
- Myllärinen, A.-R. & Tast, E. (2009). *Sosiaalialan uuden asiantuntijuuden rakentaminen koulutuksen ja työelämän yhteistyönä. Sosiaalipedagoginen orientaatio ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa*. (HAMKIn e-julkaisuja 7/2009). Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-784-496-3>
- Pears, A. (2009). *Doing contextual theology*. London and New York: Routledge.
- Porkka, J. & Valtonen, M. (2016). Tässä ja nyt – teologia muutosvoimana. Teoksessa R. Gothóni, M. Malkavaara & M. Valtonen (toim.), *Muutosvoimaa – tutkielmia Diakista ja teologiasta* (s. 81–98). (Diak Puheenvuoro 3). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Saraneva, T. (1991). *Oikeudenmukaisuuden nälkä. Vapautuksen teologian haaste meille*. Helsinki: WSOY.
- Tomperi, T. (2005) Johdanto. Teoksessa P. Freire, *Sorrettujen pedagogiikka* (s. 9–31). Tampere: Vastapaino.
- Vuola, E. (1991). *Köyhien Jumala. Johdatus vapautuksen teologiaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Vuorikoski, M. & Kiilakoski, T. (2005). Dialogisuuden lupaus ja rajat. Teoksessa T. Kiilakoski, T. Tomperi & M. Vuorikoski (toim.), *Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus* (s. 309–334). Tampere: Vastapaino.

Minna Valtonen

4 "NYT ON VÄLITTÄVIEN YHTEISÖJEN AIKA." YHTEISÖPAJA-LEHTIEN KUNNAN YHTEISÖPAJATOIMINNASTA

Johdanto

Diak julkaisi vuosina 2014–2016 lehteä nimeltä Yhteisöpaja yhteensä neljän numeron verran. Se ilmestyi sekä painettuna versiona että verkossa osoitteessa yhteisopaja.fi. Lehti oli osa Diakin markkinointiviestintää. Sen tehtävänä oli välittää tietoa yhteisöpajatoiminnasta ammattilaisille ja yhteistyökumppaneille. Lehden numeroissa kuvattiin yhteisöpajatoiminnan jäsentymistä Diakissa ja toiminnan muotoutumista eri alueilla ja seurakunnissa. Lehtien artikkeleissa tarkasteltiin myös yhteisöjä rakentavan toiminnan lähtökohtia ja keskeisiä ideoita.

Yhteisöpaja-lehden julkaisu käynnistyi vuoden 2014 aikana samaan aikaan, kun Diakissa ideoitiin yhteisöpajatoimintaa ja pohdittiin, miten se voi konkretisoida opetussuunnitelmien mukaisesti. Lehden päätoimittajana toimi silloisen Kirkko ja yhteiskunta -osaamisalueen johtaja Matti Helin. Hän kokosi lehden sisällön yhteistyössä toimitussihteerin Petri Vilkon sekä Diakin kirkon alan opettajien kanssa. Lehden kustantaja oli Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Koska yhteisöpajoihin on koko niiden olemassaolon aikana liitetty monenlaisia ja muuttuvia tulkintoja sekä ammattikorkeakoulun sisällä että seurakunnissa ja muissa yhteistyötahoissa, on kiinnostavaa analysoida, miten yhteisöpajatoimintaa

sanoitettiin Diakin omassa julkaisussa. Tämä artikkeli perustuu tutkimukseen, jossa analysoin yhteisöpajakäsitettä Yhteisöpaja-lehdissä. Tutkimuskysymyksinä olivat

- Millä tavoin yhteisöpajakäsitettä kuvataan Yhteisöpaja-lehdissä vuosien 2014 ja 2015 aikana?
- Minkälaisia perusteluja, rakenteita, sisältöjä, toimintaa ja tavoitteita ja millaista tausta-ajattelua käsitteeseen liitetään kyseisissä lehdissä?

Tutkimusaineisto muodostui Yhteisöpaja-lehdistä ja tutkimusmenetelmänä oli sisällönanalyysi. Luin lehdet useaan otteeseen ja etsin kohdat, jotka kuvasivat yhteisöpajatoimintaa, yhteisöllisyyttä tai kirkon tai seurakunnan toimintaa. Siirsin näin kootun aineiston Excel-taulukkoon ja jäsenin sitä vielä erilaisten hakujen avulla.

Rajasin analyysin koskemaan vain tekstejä, vaikka visuaalisen ilmeen ja kuvien analyysi olisi myös todennäköisesti tuottanut kiinnostavia havaintoja. Esimerkiksi se, että kaikissa kansikuvissa esiintyy aina yksilö, on jonkin verran jännittävä lehden keskeisen yhteisöllisyysteeman kanssa. Kansikuvissa olevat henkilöt ovat julkisuudesta tunnettuja (Elina Vettenranta ja Tapio Aaltonen, Olli Valtonen, Mikko Kuustonen ja Marjaana Toiviainen) ja nämä valinnat kertonevat, että lehden toivottiin tavoittavan mahdollisimman suuren lukijoiden joukon.

Yhteisöpaja-lehtien analyysissä päädyin ratkaisuun, että käsitteelen tekstiä yhtenäisenä kokonaisuutena. Tarkastelen tekstianalyysin perusteella löytyneitä tuloksia seuraavissa luvuissa. Tulosten kuvauksessa Yhteisöpaja-lehdistä olevien tekstilainauksen jäljessä on koodi, joka kertoo sen Yhteisöpaja-lehden numeron ja sivun, josta kyseinen teksti on löydettävissä. Esimerkiksi merkinnän (1/15, 18) mukainen teksti löytyy vuoden 2015 ensimmäisestä Yhteisöpaja-julkaisusta sivulta 18.

Yhteisöpajatoiminnan periaatteet: etiikka, arvot ja kestävä kehitys

Yhteisöpajatoiminnan eettisiä lähtökohtia ja arvoperustaa sanotaan Yhteisöpaja-lehden ensimmäisestä numerosta lähtien ja tähän liittyvä pohdinta täydentyy myöhemmissä numeroissa. Alkuvaiheessa (1/14, 20–21) yhteisöpajatoiminnan lähtökohtina tarkastellaan kolmea periaatetta: ihmisarvo ja kunnioitus (dignity), yhteisöllinen joustavuus, sinnikkyys ja vaikeuksista selviytyminen (resilience) sekä keskinäisen jakamisen ja yhdessä elämisen taito, vieraanvaraisuus ja juhliminen (conviviality). Ensimmäisessä numerossa lähtökohtien kuvauksessa on myös viit-

taus Paolo Freireen ja vapautuksen pedagogiikkaan. Myöhemmin (numerossa 1/15) yhteisöpajatoiminnan läpäiseviä periaatteita koskeva kuvio täydentyy vielä spirituaalisuuden käsitteellä. Lisäksi yhteisöllisyyteen liitetään myös kestävän kehityksen näkökulma (1/15, 12–13).

Yhteisöpajatoiminnan lähtökohtana on jokaisen ihmisen absoluuttinen arvokkuus (dignity), joka on keskeinen painotus sekä sosiaali-, terveys- että kasvatusalojen toiminnassa mutta myös kristillisten kirkkojen teologiassa. (1/14, 17.) Ihmisarvon kunnioittaminen rakentaa sekä yksilöiden että yhteisöjen identiteettiä ja eheyttä. (1/14, 17.) Arvokkuuden ja arvostamisen kokemus voi rakentua tilanteissa, joissa on tilaa ihmisten erilaisten tarinoiden, kokemusten ja näkemysten kuuntelemiselle ja jakamiselle. Esimerkiksi yhteisönrakentajakoulutuksessa tämä ilmenee siten, että jokainen osallistuja jakaa omaa elämäntarinaansa. Se, että yksilön tarina kuullaan, vahvistaa omaa ihmisarvon tunnetta. (1/16, 18.)

Toisena yhteisöpajatoimintaa ohjaavana periaatteena on yhteisöllinen joustavuus, sinnikkyys ja vaikeuksista selviytyminen eli resilienssi. Se tarkoittaa sekä yksilöiden että yhteisöjen kykyä sopeutua ja toimia joustavasti muuttuvissa tilanteissa sekä toipua ja kehittyä jopa entistä vahvemiksi kriisin jälkeen (1/14, 19). Yhteisössä resilienssi merkitsee avointa, dialogin mahdollistavaa ilmapiiriä, joka mahdollistaa myös itsestään selvyysinä pidettyjen asioiden uudelleen tarkastelun ja uudenlaisten, myönteisyyttä vahvistavien ajatusrakenteiden etsimisen (1/14, 19; 1/15, 26–27.) ”Resilienssi edellyttää uusia tuulia ja uutta liikettä” (1/14, 19). Muutosten ja epävarmuuden aikana yhteisöissä tulisi tiedostaa, että jokaisen henkilökohtaisia voimavaroja ja kykyjä tarvitaan. ”Resilienssi rakentuu merkityksellisestä tekemisestä, vaikutusmahdollisuuksista ja siitä, että on osa jotain suurempaa yhteisöä” (1/14, 19).

Resilienssiin sisältyy myös hengellinen ulottuvuus. Yhteisöpaja-lehdessä 1/14 viitataan Kirkkojen Maailmanneuvoston julkaisuun Ecumenical Review, joka korostaa uskon ja resilienssin välistä suhdetta. Resilienssiin vaikuttavat yhteisön ja siihen kuuluvien ihmisten arvot, eikä niitä voida erottaa hengellisistä (spiritual) arvoista. (1/14, 19.)

Kolmas yhteisöpajatoimintaan liittyvä periaate kiteytyy *conviviality*-käsitteeseen. Se kuvaa keskinäisen yhdessä olemisen tapaa, jossa erilaisuuteen ei liity uhkia vaan mahdollisuus tasavertaiseen vuorovaikutukseen. (1/14, 18.) Conviviality-käsitteen alkuperä juontuu 1400-luvulta, jolloin Espanjan niemimaalla juutalaiset, muslimit ja kristityt elivät rinnakkain yhteisönä. Tämä noin 700 vuotta kestänyt aikakausi tunnetaan nimellä Convivencia, joka tarkoittaa yhdessä elämisen taitoa ja käytäntöä. Moneuden ja erilaisuuden huomioiminen edellyttää keskinäistä

kunnioittamista ja tätä tukevien prosessien kehittämistä. (1/14, 18.) Conviviality edellyttää myös yhteistä työskentelemistä ja keskinäisoppimista. Se ei voi toteutua, jos yhteisössä joku ottaa oikeudekseen puhua toisen nimissä. Jokaisella on oikeus oman kokemuksen kertomiseen ja kuulluksi tulemiseen. Kokonaisuuden rakentamisessa tarvitaan puolestaan jokaisen lahjoja ja osaamista. Convivialityn käsitteeseen liittyy myös aktiivinen vaikuttaminen olosuhteiden parantamiseksi. ”Meidän tulisi elää kirkkona ihmisten keskellä ja yhdessä heidän kanssaan pyrkiä muuttamaan olosuhteita.” (1/16, 27.)

Yhteisöpajatoimintaa ohjaavien periaatteiden rinnalle lehdissä nousee vähitellen myös luottamuksen merkityksen pohdintaa. Toiminnan rakentumisessa luottamuksella on keskeinen merkitys. Sen syntyminen edellyttää, että toimintaan osallistuvat ovat valmiita jakamaan jotain myös itsestään (1/16, 18). Kirkon työssä luottamus ja sen rakentuminen ovat keskeinen lähtökohta. Luottamukseen sisältyy aina jossain määrin haavoittuvaksi suostuminen, mutta juuri tämä voi avata tien keskinäiseen yhteyteen. Haavoittuvuuteen suostumisen esikuvana on Jeesuksen tapa olla ja toimia. (1/16, 12.)

Kirkon työssä luottamuksen rakentuminen edellyttää, että vastuuta jaetaan alusta alkaen myös seurakuntalaisille tai alueella asuville. Työntekijä on mukana toiminnassa pikemminkin eräänlaisena mahdollistajana ja yhteisön jäsenenä. (1/16, 22.)

Kestävän kehityksen teeman tarkasteluun liitetään Yhteisöpaja-lehdessä ekologisten näkökulmien lisäksi myös sosiaalinen ja taloudellinen ulottuvuus. Kestävään kehitykseen sisältyvät siten myös kysymykset oikeudenmukaisuudesta ja ihmisarvosta, ja se laajenee käsittämään myös sellaiset teemat kuin kulttuurinen ja henkinen hyvinvointi. Millaiset mahdollisuudet ihmisillä on elää riittävän turvallista ja hyvää elämää osana omaa yhteisöään ja koko ekosysteemiä? Esimerkiksi pakolaisuuden syynä on yleensä turvallisen ja oikeudenmukaisen ympäristön tuhoutuminen. Ilmastopakolaisuus nähdään yhä kasvavaksi haasteeksi. Jos halutaan välttyä suurilta pakolaisaalloilta, tulisi toimia kestävän kehityksen puolesta koko maailmassa. (1/15, 12–13.)

Yhteisöpajatoiminta vastauksen yhteiskunnallisiin ilmiöihin

Yhteisöpajalehden ensimmäisen numeron pääkirjoituksessa (1/14, 3) viitataan yhteiskunnassa havaittavaan pahoinvointiin, jota ilmentävät ulkopuolisuus, syrjäytyminen ja yksinäisyys. Myöhemmin (1/16, 3) yhteiskunnallisiin ilmiöihin lisätään yleinen merkityksettömyyden kokemuksen kasvu, lisääntynyt työttömyys, maahanmuutto ja väestön vanheneminen ja todetaan, että julkisten palvelujen määrä

ja laatu eivät riitä vastaamaan väestön tarpeeseen. Yksinäisyyden ongelman huomioiminen on esillä useammassakin artikkelissa.

Näissä yhteiskunnallisissa haasteissa kirkolle ja seurakunnille tarjoutuu mahdollisuus toimia uudenlaisen yhteisöllisyyden ja toimintakulttuurin rakentajana. Kysymys ei ole ainoastaan kirkon tai seurakuntien sisällä tapahtuvasta kehitystyöstä vaan siitä, että yhteiskunnallisessa murroksessa kirkolla voisi olla annettavaa laajemminkin kansalaisyhteiskunnan rakentamisessa. Palveluja ja toimintoja tulisi voida ”rakentaa yhdessä ihmisten kanssa, ei heidän puolestaan”, jolloin byrokratiakeskeisyyden on mahdollista muuttua ihmisen arkielämälähtöisyydeksi (1/16, 3). Tämä merkitsee kuitenkin kirkolle ja seurakunnille toimintatapojen uudistamista:

Yhteiskunnalliset haasteet tarjoavat kirkolle ja seurakunnille merkittävän mahdollisuuden toimia aitona rinnalla kulkijana ja jopa yhteiskunnan uudistajana, mikäli kirkko ja seurakunnat kykenevät omaehtoisesti vastaamaan haasteeseen uudistamalla toimintatapojaan (1/16, 3).

Taustalla on siis ajatus, että kirkolla ja seurakunnilla on jotain sellaista yksilön elämään ja yhteisöllisyyteen liittyvää sisältöä ja osaamista, joita tulisi vahvistaa, ja laajentaa niitä entistä enemmän myös yhteiskunnan palvelukseen. Kirkolla on sellaisia yhteisiä tapoja, arvoja ja symboleja, joiden kautta yhteisö voi tulla näkyväksi. Yhteisöjen rakentamisessa yksilö ei kuitenkaan saa unohtua vaan tärkeää on nimenomaan, miten häntä kuullaan ja kohdellaan. Todellinen osallistuminen toteutuu vasta, kun ihminen kokee olevansa merkityksellinen osa yhteisöä. (1/15, 31).

Yhteiskunnalliseen haasteeseen vastaaminen kuitenkin edellyttää kirkon omien toimintatapojen uudistamista. Inklusiivisella toimintamallilla on mahdollista rakentaa hyvää elämää ja vahvistaa yksilöiden itsemääräämisoikeutta. Tämä edellyttää, että kansalaisten, markkinoiden poliittisen päätöksenteon, yhteiskunnallisten instituutioiden, yritysten, järjestöjen ja eri kansalaisryhmien on toimittava yhdessä (1/14, 32). Yhteisöpajat osana kirkon toimintaa voisivat edustaa tällaista lähestymistapaa. Lähtökohtana on ajatus, että kirkolla on tarjottavanaan sellaista ihmisten omakohtaisten kokemusten ja tarpeiden huomioimista, joka vetää heitä puoleensa ja sitouttaa seurakuntaan.

Entäpä jos vain avaisimme ovemme ja sallisimme ihmisten tulla? He tulevat mukaan aina silloin, kun kokevat liittyvänsä johonkin, joka kytkeytyy heidän omiin kokemuksiinsa, tarpeisiinsa ja toiveisiinsa. (1/14, 3.)

Kirkon tehtävän kuvaukseen liitettiin Yhteisöpaja-lehdissä sellaisia käsitteitä kuin lähimmäisyyden mahdollistaminen (1/14, 9), yhteisöllisyyden ja osallisuuden kehittäminen (1/16, 20), suvaitsevaisuus sekä aktiivinen osallistuminen heikommassa asemassa olevien ihmisten auttamiseen (1/16, 22). Koska yhteisö, yhteisöllisyys ja osallisuus ovat kristillisen kirkon ja seurakunnan ”perusolemuksen ytimessä”, sillä on tästä perustastaan käsin mahdollisuuksia vastata yhteiskunnallisessa murroksessa esille nouseviin haasteisiin, jotka ilmenevät esimerkiksi yksinäisyytenä, työttömyytenä, maahanmuuton lisääntymisenä ja yleisenä merkityksettömyyden kokemuksena. (1/16, 3.) Kirkon ydinsanomaan sisältyy ajatus ihmisen arvokkuudesta ja sen perusolemukseen kuuluu diakonia. (1/16,22). Nämä ovat kirkon erityisyyttä, jota tulisi pitää esillä vahvemmin

Yhteiskunnallisen näkökulman rinnalla yhteisöpajatoimintaan liitetään siten myös kirkon jäsenyyden vahvistamisen tavoite.

Yhdessä sovitun mukaisesti Yhteisöpajoissa käynnistetään prosesseja ja hankkeita, jotka tähtäävät yhteisöllisyyden, vapaaehtoistoiminnan ja kirkon jäsenyyden vahvistumiseen sekä olemassa olevien mahdollisuuksien aiempaa parempaan hyödyntämiseen. Pajoissa tavoitellaan pysyviä ratkaisuja ajankohtaisiin konkreettisiin haasteisiin. (1/14, 3.)

Yhteisöpajatoiminta vastauksena Diakin koulutustehtävään

Yhteisöpajatoimintaa perustellaan myös Diakin koulutustehtävästä ja siihen liittyvistä pedagogisista ratkaisuista käsin. Yhteisöpajat kuvataan osaksi Diakin opetussuunnitelman mukaista toimintaa, joka yhtäältä tarjoaa seurakunnille ja muille työyhteisöille käyttöön opiskelijaresurssin ja toisaalta mahdollistaa opiskelijoille työelämässä tapahtuvan oppimisen.

Viime vuoteen saakka yhteisöjen rakentaminen ei ole kuulunut kirkon virkaan opiskelevien opetussuunnitelmiin. Nyt kuuluu. Monelle kirkon työssä olevalle ajatus mahdollisuudesta synnyttää ja rakentaa uutta avointa yhteisöllisyyttä on koulutuksen sisällössä olleesta puutteesta johtuen ollut varsin vierasta. (2/15, 3.)

Yhteisöpajat merkitsevät opiskelijoille tilaisuutta käynnistää oikeita hankkeita yhteistyössä työelämän kanssa (1/15, 18) ja kokeilla jotain sellaista uutta, ”mitä

työelämässä ei välttämättä uskalla” (1/16, 13). Parhaimmillaan tämä kokeileminen toteutuu yhteistyössä ammattilaisten, vapaaehtoisten ja muiden yhteisöpajassa toimivien kanssa. Kirkon alaa opiskeleville yhteisöpajatoiminta tuottaa sellaista osaamista, joka liittyy uusien, avoimien yhteisöjen synnyttämiseen ja rakentamiseen (1/15, 3).

Yhteisöpajatoiminnan rakentuminen ja yhteisöpajojen sisällöt 2014–2016

Edellä kuvatun kaltaisen työelämäpedagogiikan mahdollistaminen edellytti sitä, että yhteisöpajatoiminnan tulisi olla opiskelijoiden saavutettavissa. Tämän vuoksi yhteisöpajoja käynnistettiin eri puolille Suomea. Vuoden 2014 Yhteisöpaja-lehdessä esitettiin, että Diak tavoittelee 15–20 yhteisöpajan perustamista eri puolille Suomea (1/14, 3). Seuraavana vuonna tämä tavoite oli jo saavutettu ja tavoite uusien yhteisöpajojen määrästä asetettiin huomattavasti korkeammalle:

Putkessa on nyt yli 20 erilaista yhteisöpajaa. Näissä yhteisöpajoissa tulee lähivuosina työskentelemään lähes 400 innokasta opiskelijaa heitä ohjaavine lehtoreineen yhdessä seurakuntien ja järjestöjen työntekijöiden sekä vapaaehtoisten kanssa. – Arvioimme, että tulemme tarvitsemaan lähivuosien aikana yhteensä 40–50 yhteisöpajaa, jotta voisimme tarjota pajapaikan jokaiselle kirkon alan opiskelijalle. (1/15, 3.)

Vuoden 2016 Yhteisöpaja-lehdessä esitettiin silloin toiminnassa olevat tai käynnistetyt yhteisöpajat: Merimieskirkon yhteisöpajat Lontoossa ja Berliinissä, Paavalin seurakunnan yhteisöpajat, Kallion seurakunnan yhteisöpaja (Alppila), Malmin seurakunnan Valon messut, Vantaan Yhteinen pöytä -hanke, Diakonissalaitoksen Yimby-yhteisöpajat, Tammelan yhteisöpajat, Tampereen Martinus -yhteisöpajat, Porin Peräkonttikirppis, Partaharjun yhteisöpaja, Pieksämäen Hiekanpää-yhteisöpaja, Tuiran seurakunnan yhteisöpajat ja Inarin seurakunnan yhteisöpajat. (1/16, 22–24.) On huomattava, että osa näistä kohteista sisälsi useita toisistaan erillisiä yhteisöpajoja, esimerkiksi Tuirassa ja Inarissa käynnistettiin kummassakin kolme yhteisöpajaa. Kaikki yhteisöpajaideat eivät kuitenkaan ole johtaneet toiminnan käynnistymiseen, tai toiminta on ollut kertaluonteista. Esimerkiksi pääkirjoituksessa 1/15 mainitaan Vuosaaren elämänkaariyhteisö ja vanhusten palveluasuminen, mutta tätä yhteisöpajaideaa ei enää ole näkyvissä vuoden 2016 yhteisöpajojen esittelyssä.

Yhteisöpajojen keskeisenä ideana on, että ne rakentuvat paikallisten tarpeiden siivittämistä yhdessä ammattilaisten, vapaaehtoisten ja opiskelijoiden kanssa (1/2016, 32). Yhteisöpajan ”omistajuus” on aina seurakunnalla, järjestöllä tai muulla työyhteisöllä, ja se järjestäytyy haluamallaan tavalla. Myös yhteisöpajojen elinkaari voi vaihdella kertaluonteisista projekteista tai tapahtumapäivistä useamman vuoden kestäviin hankkeisiin. (1/14, 16.)

Yhteisöpajat eivät ole valmiita ideoita, vaan osallistujien yhteisesti rakentama kokonaisuus (1/16, 18). Siitä, millä tavalla yhteisöpajojen ideat ovat saaneet alkunsa ja miten yhteistyöneuvottelut eri toimijoiden kesken ovat käynnistyneet, on lehdissä vain niukasti kuvausta. Vuoden 2015 toisessa numerossa todettiin, että ”parhaillaan 20 seurakunnassa ja kristillisessä järjestössä valmistellaan yli 30 yhteisöpajan käynnistämistä” (2/15,3). Lisäksi nousi esille, että Merimieskirkolla on käyty yhteisöpajatoiminnan käynnistämiseen tähtääviä neuvotteluja ja että suunnitellun yhteistyön perusteluna on molemminpuolinen tarve. (2/15, 15.)

Lehdissä kuvattiin tarkemmin muutaman yhteisöpajan sisältöä. Tampereella toteutui kesäkuussa 2015 jalkautuvan sosiaaliryhmän yhteisöpaja Hämpin kappeli, joka sijoittui Vanhaan kirkkoon ja sen lähiympäristöön. Alueelle rakennettiin lähes kymmenestä toiminta- tai infopisteestä muodostuva kokonaisuus, jonka tavoitteena oli, että ”tapahtumapäivä edes vähän nostaisi esiin vaikeassa elämäntilanteessa elävien osallistujien voimavaroja ja voimaantumisen tunnetta” (1/15, 23). Tapahtuman järjestämisessä keskeisessä roolissa olivat Tampereen seurakuntayhtymä, Tampereen kaupungin sosiaalitoimi, ohjaus- ja toimintakeskus Messi ja Martinus-säätiö. Hankkeen koordinaattorina toimi Diakin lehtori. Diakin opiskelijat toteuttivat tapahtumailtapäivää osana opinnäytetyöprosessiaan. (1/15, 23.)

Oulun Tuuran seurakunnassa oli kehitteillä kolme yhteisöpajaa, joista ensimmäinen oli Tuuran kirkolla toteutettava kokoava yhdessäolon ilta. Tavoitteena oli mahdollistaa eri-ikäisiä seurakuntalaisia kokoava leppoisa yhdessäolon ilta, joka sisältää yhteisen ruokailun, musiikkia, rukousta ja hengellistä ravintoa. Toinen yhteisöpaja sijoittui uudelle Ritaharjun asuinalueelle, jonne on muuttanut paljon lapsiperheitä. Yhteisöpajan painopisteenä oli yhteistyön aloittaminen erityisesti varhaisnuorten ja heidän perheidensä sekä muiden alueen toimijoiden kanssa. Kolmas yhteisöpaja käynnistyi Rajakylän suuralueella, jonka asukkailla on keskimääräistä enemmän elämään liittyviä haasteita, työttömyyttä ja syrjäytymiseen liittyviä ilmiöitä. Seurakunta, kaupunki ja alueella toimivat hanketoimijat pyrkivät lisäämään asukkaiden yhteistoimintaa, viihtyisyyttä ja hyvinvointia. (2/15, 28.)

Lisäksi lehdissä kuvataan Paavalin seurakunnan yhteisöpajatoimintaa yhteisöpajapainon näkökulmasta (1/15, 26–27; 1/16, 20–21), Vantaan yhteinen pöytä

-hankkeen lähtökohtia (1/15, 29), Malmin seurakunnassa Puistolan ja Tapanilan kirkoilla toteutuvia Valon messuja (1/15, 30), Ivalon yhteisöpajoja (2/15, 31) ja Porissa toteutettua Peräkonttikirppistä (1/16, 8–9).

Yhteisöpajat pedagogisena tapahtumana

Yhteisöpajojen toiminnan perustana on ajatus keskinäisoppimisesta, jossa on ”keskeistä vastavuoroinen ja tutkiva työote sekä saadun tiedon soveltaminen paikallisiin oloihin” (1/14, 16). Oppijoina eivät ole siis ainoastaan Diakin opiskelijat vaan myös toiminnassa mukana olevat opettajat, seurakuntien ammattilaiset, luottamushenkilöt ja vapaaehtoiset. Yhteisöpajojen tavoitteena on vahvistaa ja jakaa asiantuntemusta erilaisten yhteistyökumppaneiden kanssa (1/14, 3). Keskinäisoppimista voi tapahtua sekä yhteisöpajojen sisällä että niiden välillä.

Keskinäisoppimisen käsitettä ja pedagogiikan käytännön toteutuksia ei lehdissä kuvata tämän enempää. Muissa yhteyksissä keskinäisoppimisen käsitettä on käytetty rinnakkain vertaisoppimisen käsitteen kanssa esimerkiksi arvioitaessa kuntien välistä yhteistyötä (Arnkil, Spangar & Jokinen 2007, 18). Ilkka Halava puolestaan liittyy keskinäisoppimisen käsitteeseen ajatuksen oppimisen ja työelämän vallankumouksesta, jossa opettajan ja oppijan välinen suhde ei välttämättä enää määrity perinteiseen tapaan (Päivinen 2012).

Diakin perustutkintoa suorittavat opiskelijat voivat tehdä yhteisöpajoissa osan opetussuunnitelman mukaisista opinnoistaan. Siihen, millaiseksi opiskelijoiden käytännön tehtävät muodostuvat, vaikuttavat yhteisöpajan sisältö ja tavoitteet mutta myös se, mihin Diakin opintoihin yhteisöpajan toiminta liittyy. Opiskelijat voivat toimia esimerkiksi tiedon ja käyttäjäpalautteen kerääjinä, analysoijina, ilmiön tutkijoina ja kehittäjinä, osahankkeiden projektipäälliköinä ja tulevaisuuden käyttäjien edustajina. Osa aiemmin oppilaitoksen sisällä tapahtuneesta opiskelusta siirtyy siis työelämän keskelle. (1/14, 16.) Yhteisöpajaan osallistuvat opiskelijat voivat olla sekä alku-, keski- että loppuvaiheen opiskelijoita sen mukaan, millaisista tehtävistä ja sisällöistä yhteisöpajoissa on kysymys. Paavalin seurakunnan yhteisöpajatoimintaa esimerkiksi sanoitetaan lehdessä siten, että se mahdollistaa myös aloittelevien opiskelijoiden mukaantulon:

Yhteisöpajan keskeinen kysymys on, mitä merkitsee elää kirkkona urbaanissa kontekstissa, Kristuksen ruumiina kaupungissa. Tätä kysymystä pohtimaan ja käytännössä kokemaan ja prosessissa kasvamaan haastetaan myös opiskelijat heti opintojensa alkuvaiheesta alkaen. (2/15, 27.)

Lehdissä on kuvaukset myös kahdesta yhteisöpajoihin liittyvästä opinnäytetyöstä. Toinen on edellä kuvattu, Tampereen Hämpin kappeliin liittyvä, kahden sairaanhoitajaopiskelijan toiminnallinen opinnäytetyö (1/2016, 29.) Toinen opinnäytetyö on sosionomi-diakoniopiskelijan tekemä laadullinen tutkimus, jossa tarkasteltiin helsinkiläisen Paavalin seurakunnan yhteisöpapin työtä. (1/2016, 20–22.)

Hankkeessa mukana olevat vapaaehtoiset ja työntekijät voivat suorittaa pajassa avoimen ammattikorkeakoulun opintoja. (1/14,11; 1/15,3.) Tämä mahdollistuu esimerkiksi silloin, kun yhteisöpajan yhteydessä toteutetaan viiden opintopisteen laajuinen Yhteisönrakentaja-koulutus, joka sisältyy Diakin opetussuunnitelmiin täydentävänä opintojaksona ja on tarjolla avoimen ammattikorkeakoulun opintoina (ks. Päivi Thitzin artikkeli tässä julkaisussa).

Yhteisönrakentaja-koulutuksen tavoitteena on toimia pohjaa luovana koulutuksena yhteisöpajojen käynnistämiseksi seurakuntien ja eri toimijoiden kanssa. (1/2016, 32.) Koulutus on sisällöltään samankaltainen kuin Helsingin Diakonissalaitoksen tarjoama Kaapeli-valmennus, joka perustuu CABLE-menetelmään (Community Action Based Learning for Empowerment). CABLE on Diakin ja Helsingin Diakonissalaitoksen yhdessä kehittämä menetelmä, jossa yhteisö nähdään yhdessä elämisen ja yksilön voimaantumisen areenana. (1/14, 16; 1/15,18.)

CABLE-menetelmässä on neljä vaihetta: Ensimmäinen on oman elämäntarinnan työstäminen, oman identiteetin ja itsetuntemuksen pohdinta yhteistyön perustana. Toiseen vaiheeseen sisältyy kulloisenkin opiskelijaryhmän näkökulmasta valittu ympäröivän todellisuuden havainnointi avoimesti ja uteliaasti. Kolmas vaihe on sosiaalinen analyysi, jossa havainnoitsijan tausta yhdistyy siihen, mitä hän havaitsee, kokee ja näkee. Neljäs vaihe sisältää toiminnan edellisten vaiheiden pohjalta. Yhteisönrakentaja-valmennus perustuu läsnä olemiseen, pysähtymiseen ja kuuntelemiseen, jotka ovat vastavoimia tämän ajan vauhdille ja taloudellisen omaisuuden kartuttamiselle. (1/15, 18.)

Yhteisöpajat osana seurakuntien toimintakulttuurin muutosta

Kirkolla ja seurakunnilla olisi mahdollisuus toimia aitona rinnalla kulkijana sekä yksilöiden että yhteisöjen elämässä ja tulla jopa yhteiskunnan uudistajaksi. Tämä kuitenkin edellyttää sitä, että kirkko ja seurakunnat kykenevät uudistamaan toimintatapojaan. (1/16, 3.) Kirkon asemaa ja tulevaisuutta koskevien positiivisten mahdollisuuksien rinnalla Yhteisöpaja-lehdissä oli myös toisenlaisia puheenvuoroja, joiden mukaan strategiattoman johtamisen vuoksi kirkko menettää yhteiskunnallista asemaansa kiihtyvän jäsenkadon myötä:

Se, mikä minusta tuntuu kummalliselta on se, että kirkolla ei ole ammatillisesti johdettua tulevaisuuden strategiaa. Mielestäni kirkon pitäisi jo nyt varautua siihen, että muutaman vuoden kuluttua se menettää asemansa. Kirkko tulee siirtymään kolmannen sektorin toimijaksi sen jälkeen, kun enää puolet kansasta kuuluu kirkkoon. (1/15, 7)

Lehdissä otettiin kantaa myös seurakuntien kokoon, hallinnon rakentumiseen sekä seurakuntien johtamiseen. Yhteiskunnalliset muutokset ja ajalle tyypilliset ilmiöt merkitsevät uutta haastetta myös seurakuntien johtamiselle (1/14, 7). Hallinnollisten yksiköiden suureneva koko nähtiin uhaksi, jos muutos johtaa pienten yhteisöjen katoamiseen ja persoonallisen kontaktin katoamiseen työntekijöiden ja seurakuntalaisten välillä. Erityisen tärkeänä nähtiin lähiyhteisöt, joissa ihminen voi kokea osallisuutta. (1/14, 9, 11.) Monissa uusissa seurakunnissa pienistä soluista koostuva toiminta on kantavana ajatuksena. (1/14, 7.) Kun seurakunnan organisaatio mahdollistaa lähiyhteisöt ja teemayhteisöt, hallinnollisella koolla ei ole merkitystä. ”Ihmiset liittyvät ihmisiin ja yhteiseksi koettuun mielekkääseen tehtävään, eivät hallintorakenteeseen” (1/14, 9).

Sekä ammatillisuuden, rakenteiden että johtamisen pohdinta linkittyi teksteissä kirkon ja seurakunnan olemukseen liittyvään tarkasteluun. Seurakunta nähtiin ensisijaisesti yhteisönä ja tämän perusteluissa vedottiin sekä luterilaiseen oppiin että Raamattuun:

Yhteisöllisyshän on meidän kirkon dna:ssa. Luther ja luterilaisuus määrittelevät seurakunnan niin, että seurakunta on ytimeltään pyhien yhteisö. Samaa puhuu Raamattu, eli seurakunnan olemus on olla yhteisö, Jumalan perhe. (1/14, 24.)

Ne seurakunnat, joissa haetaan yhteisöllisyyttä, tulevat menestymään. Jos kaikki käyvät seurakunnassa vain töissä ja tekevät sitä työtä vain velvollisuudesta, seurakunnalle käy varmasti huonosti. (1/15,13.)

Parhaimmillaan seurakunnassa toteutuvat rinnakkain yksilöllisyyden huomiointi ja yhteisöllisyyden kokemus (1/14, 7). Seurakuntalaisten osallisuuden vahvistumisesta ja muutokseen rohkaisemisesta seuraa myös sellaista ”ruohonjuuritason aktiiviteettia”, joka ei välttämättä ole työntekijöiden ennakoitavissa ja jonka synty-

minen edellyttää luovuutta ja innostusta ja keskinäistä luottamusta (1/16, 19). Seurakuntayhteisön muodostavat ja ”omistavat” sen piirissä toimivat ihmiset (1/16, 18).

Yksilöiden kohtaaminen, yhteisöllisyyden kokemus ja kristillisyyden eivät kuitenkaan rajoitu pelkästään seurakunnan tai kirkon tiloissa tapahtuvaan toimintaan. Seurakunnan olemukseen sisältyy myös idea ulospäin suuntautumisesta ja arjen keskellä elämisestä. ”Ihmisten luontaisissa arjen yhteisöissä tapahtuvat kohtaamiset ovat yhtä lailla pyhiä kohtaamisia kuin varsinaisissa kirkon tiloissa tapahtuvat kohtaamiset.” (1/14, 9.) Näitä arjen luontaisia yhteisöjä ovat esimerkiksi oppilaitokset, sairaalat, työpaikat sekä esimerkiksi vapaa-aikaan liittyvät ryhmät. Myös sosiaalinen media tarjoaa mahdollisuuden ”arjen kristillisyyteen”. Työntekijöitä tämä haastaa lähtemään sinne, missä ihmiset ovat – jalkautumaan seurakunnan alueelle sekä olemaan läsnä sosiaalisessa mediassa. (1/16, 6; 2/15, 27.)

Yhteisöön kuulumisen kokemus nähtiin aktiivisen toimijuuden rinnalla myös identiteettiin liittyväksi. Seurakunnan jäsenen ei välttämättä tarvitse toimia ja tehdä jotain ollakseen seurakunnan jäsen.

Yhteisöön kuuluminen on minusta identiteettiriippuvaista.

Yhteisöön ei kuuluta niinkään toimimisen, tekemisen tai vapaaehtoisuuden kautta. Jos minä olen savo-karjalainen, ei minun välttämättä tarvitse tehdä mitään sen eteen – tarvitsee vain elää. Minusta asia on aivan samoin kristillisessä yhteisössä. Kristittynä eläminen on identiteettitasoa asia, jokaisella kristityllä on kirkossa omistajuutta. (1/16, 12.)

Seurakuntayhteisön tulisi olla avoin myös niille ihmisille, jotka eivät ole kirkon jäseniä. Seurakuntayhteisön tulisi kutsua kaikkia mukaan, eikä siinä tulisi olla ”kuppikuntia”. Jokaisen ihmisen tulisi kokea itsensä tervetulleeksi riippumatta erilaisista identiteeteistään ja elämäntilanteistaan. (1/2016, 22.)

Seurakunnan tehtävänä on kutsua kaikkia alueen ihmisiä yhteyteensä. Näitä ihmisiä voi harvoin luokitella tai lajitella kovinkaan samanlaisiin muotteihin, vaikka sitä sinnikkäästi – vapauttamisen sijaan – yritämmekin. Ihmisten erilaisuus on seurakunnalle valtava voimavara ja mahdollisuus. (1/14, 3.)

Yhteyden ja yhteisön rakentamisen näköala laajenee lehdissä myös kansalliset ja kulttuuriset rajat ylittäväksi: lehdissä kuvataan esimerkiksi Global Responsi-

bility -hankkeen puitteissa toteutettua Swasimaan-matkaa, johon liittyi diakonian yhteisöllisyyden vahvistaminen sikäläisessä kirkossa (1/15, 14–16). Kirkkoon ja seurakuntaan liitetään ajatus rajat ylittävästä ja tasa-arvoisuuteen perustuvasta hengellisestä yhteydestä, jota kuvataan koinonian käsitteellä.

Kristillisen ajattelun mukaan kaikki ihmiset ovat osallisia maailmanlaajuisesta hengellisestä yhteisöstä, jota voidaan kuvata koinonian käsitteellä. Sen mukaisesti toisensa tasavertaisina kohtaavien ihmisten lisäksi kohtaamisessa on mukana myös Jumalan läsnäolo. (1/16, 20.)

Tämän rinnalla lehdissä esiteltiin useita eri kulttuurien ja uskontojen kohtaamiseen liittyviä teemoja. Ensimmäisessä lehdessä kuvattiin maahanmuuttajien osallisuutta ja kaksisuuntaista kotoutumista vahvistavaa Jyvä-hanketta, jossa muun muassa tuettiin järjestöjen valmiuksia toimia monikulttuurisessa ja moniuskontoisessa yhteiskunnassa (1/14, 31).

Uusi ammatillisuus kirkossa ja seurakunnissa

Kirkon uudistumisen lähtökohdaksi Yhteisöpaja-lehdissä nähtiin uudenlainen kirkon ammattilaisten ja seurakuntalaisten roolien jäsentäminen. Tämä ilmeni osin keskenään jonkin verran jännitteisinä näkökulmina. Yhtäältä arvostettiin kirkon työntekijöiden osaamista ja todettiin sen olevan ”korkeatasoista” (1/14,11). Toisaalta nähtiin, että vahva professionaalisuus on johtanut työn sektoroitumiseen. Ammatillisuuden ja ammatillisten roolien korostuminen nähtiin uhkana jopa siten, että kirkon työntekijöiden ajateltiin olevan ”todellisen seurakuntalaisuuden” toteutumisen esteenä: ”Todellinen seurakuntalaisuus mahdollistuu työntekijöiden vähetessä” (1/14, 11).

Lehdistä nousi myös näkemys, että tulevaisuudessa seurakunnat eivät voi perustaa toimintaansa ainoastaan palkattujen ammattilaisten varaan vaan sen ytimessä tulee olla seurakuntalaisuus ja vapaaehtoisuus. Vapaaehtoistoimintaa tulisi kanavoida kirkon varhaiskasvatukseen sekä diakoniatyöhön tai diakoniseen, yhteisölliseen elämäntapaan:

Kirkon pitäisi panostaa ensinnäkin diakoniatyöhön ja toiseksi lapsityöhön. Tähän kirkon pitäisi valjastaa vapaaehtoista kansalaistoimintaa, tehdä siitä kansalaisliike. (1/15, 7)

Aito kirkon elämä ja toiminta ilmenee sen jäsenten toteuttamassa lähimmäisenrakkautta täyttävässä elämäntavassa. (1/14, 9.)

Positiivisen muutoksen synnyttäminen edellyttää uudenlaista ammatillisuutta, jossa painottuvat tiimityön osaaminen sekä moniammatillinen työote. Työntekijän keskeisenä roolina on organisaattorina ja vapaaehtoisten koordinoijana toimiminen. Tulevia diakoneja tulisi valmentaa erityisesti kehittämään ja johtamaan vapaaehtoista kansalaistoimintaa (1/15, 7). Yhteisöllisen työotteen vahvistuminen merkitsee seurakunnissa luopumista ”soolotyöstä” sekä työalakeskeisestä ajattelusta. (1/14, 11.)

Uudenlainen ammatillisuus edellyttää myös uudenlaista, luovaa ja rohkeaa asennetta työn tekemistä kohtaan. Työn sisältönä on seurakuntalaisten ja vapaaehtoisten tekemän työn mahdollistaminen, mikä puolestaan edellyttää työntekijältä itseltään tahtoa ja pyrkimystä luottamuksen rakentamiseen sekä intohimoa ja sisäistä vapautta. Luottamus voi rakentua, kun ihmisillä on mahdollisuus tutustua toisiinsa ja jakaa elämäntarinaansa ja kokemuksiaan (1/16, 18–19).

Yhteisöpajatoiminta muutoksen mahdollistajana

Yhteisöpaja-lehdet luovat monitahoisen kuvan yhteisöpajoista ja niiden innoittajina vaikuttavista ideoista. Käytännön toteutukset ovat keskenään hyvin erilaisia ja paikallisiin tilanteisiin liittyviä, mutta tausta-ajattelusta on löydettävissä yhteisiä piirteitä.

Yhteisöpajatoiminnan tarvetta perustellaan Yhteisöpaja-lehdissä kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin perusteluiksi nostetaan yhteiskunnallisesti ja kirkollisesti ajankohtaisia ilmiöitä, kuten yksinäisyys, syrjäytymisen uhka ja merkityksettömyyden kokemuksen kasvu. Epäoikeudenmukainen hyvinvoinnin jakautuminen ja eriarvoistuminen ovat kehityskulkuja, jotka tulisi voida estää. Yhteisöllisyyden rakentaminen ja vahvistaminen nähdään vastauksena näihin haasteisiin. Lehtien viestinä on, että seurakunnissa ja kirkossa on sanomansa ja toimintaperiaatteidensa vuoksi sellaista osaamista, jolle olisi tarvetta laajemminkin yhteiskunnassa. Vaikka lehdissä nousee esille kirkon jäsenyyden vahvistamisen tavoitteen merkitys, näkökulma laajenee katsomaan kirkkoa ja sen tehtävää osana yhteiskuntaa ja sen palvelujärjestelmiä.

Kirkon tulevaisuusmietinnössä todetaan, että kirkon yhteiskunnalliseen oleukseen sisältyy kolme ulottuvuutta. Sillä on julkishallinnollinen rooli esimerkiksi hautaustoimen ja väestörekisterinpitoon liittyvissä tehtävissä. Yksityistä toimintaa on puolestaan löydettävissä kasvatuksen, koulutuksen ja terveydenhuollon sektoreilta. Kolmannen sektorin toimijana sillä on paljon yhtäläisyyksiä

kansalaisjärjestöjen toiminnan kanssa mutta myös omia kirkollisia järjestöjä. Mietinnössä korostetaan, että kirkon tulisi toimia aktiivisesti kaikilla sektoreilla sen mukaan kuin se on kussakin tilanteessa tarkoituksenmukaista. Suurimmat mahdollisuudet mietinnössä kohdistetaan kuitenkin kolmanteen sektoriin: seurakuntien tulisi vahvistaa yhteistyötä järjestökentän kanssa ja samalla vahvistaa omassa toiminnassaan kansalaisjärjestöjen positiivisia piirteitä ja toimintamalleja. (Kirkon tulevaisuusmietintö 2016, 32–33.)

Yhteisöpaja-lehdissä kuvatut hankkeet liittyvät tähän viimeksi mainittuun osa-alueeseen. Ne ovat voittoa tavoittelemattomia, asukas- ja seurakuntalaislähtöisiä, avoimia yhteisöjä, jotka rakentuvat yhteisen mielenkiinnon pohjalle ja demokratian idealeille. Yhteisöllisyyttä rakentava ja tukeva toiminta nähdään lehdissä merkityksellisenä, vaikka se olisi lyhytkestoista ja pienimuotoistakin. Myös pienimuotoinen toiminta voi vahvistaa siihen osallistuvien yksilöiden identiteettiä, ja se voi siten olla osa laajempaa yhteiskunnallista muutosta.

Yhteisöpajatoiminnan rakentuminen ja mahdollisuudet liittyvät myös seurakuntien rakenteita ja hallinnollista jäsentymistä koskevaan pohdintaan. Samalla kun kirkon kehitys on kulkenut ja kulkee edelleen kohti suurempia taloudellisia ja hallinnollisia yksiköitä, tunnistetaan myös paikallisten, pienten yhteisöjen merkitys. (Ks. myös Kirkko 2020 – Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tulevaisuusselonteko 2010, 14–15; Kirkon tulevaisuuskomitean mietintö 2016, 66–68; Ketola, Salminen, Sohlberg & Sorsa 2016, 23–36.) Tulevaisuuden haasteena onkin, että erilaisille, usein varsin spontaaneillekin yhteisöille muodostuu mahdollisuus kasvaa ja vahvistua osana kirkkoinstituution rakenteita.

Yhteisöpajatoiminnan tarpeellisuuden toinen perustelu löytyy Diakin pedagogiikasta ja opetus suunnitelmien uudistuksesta ja näiden sisältämistä mahdollisuuksista. Tulevaisuuden yhteiskunnassa ja kirkossa tarvitaan sellaista ammatillista yhteisöjen synnyttämisen ja rakentamisen osaamista, johon koulutus ei tähän mennessä ole tarjonnut riittävästi valmiuksia. Uudenlainen ammatillisuus edellyttää uutta pedagogista ajattelua ja aiempien normatiivisten periaatteiden kriittistä tarkastelua.

Ratkaisuksi ammatillisessa koulutuksessa välttämättömään pedagogiseen muutostarpeeseen esitetään keskinäisoppimisen käsite, jossa keskeistä on vastavuoroinen ja tutkiva työote sekä saadun tiedon soveltaminen paikallisiin olosuhteisiin. Käsitettä ei avata Yhteisöpaja-lehdissä tämän syvällisemmin, mutta useat yhteisöpajojen toteutusten kuvaukset kertovat toiminnasta, jota Diakin opiskelijat ovat työntekijöiden ja asukkaiden tai seurakuntalaisten rinnalla suunnittelemassa ja toteuttamassa. Kuvauksiin liittyvässä pedagogisessa toiminnassa on nähtävistä

sä vapautuksen pedagogiikkaan tai kriittiseen pedagogiikkaan sisältyviä periaatteita, kuten sosiaalinen vahvistaminen ja toimijuuden käsitteen tarkastelu. (Freire 1970/2005, ks. myös Häkkisen artikkeli tässä julkaisussa.)

Lehdistä löytyy myös yhteisöpajatoimintaan keskeisesti liittyvän Yhteisönrakentaja-koulutuksen kuvauksia. Yhteisönrakentaja-koulutuksessa oppiminen ja prosessin eteneminen tapahtuvat dialogissa. Yhdessä muodostetut kokemukset oppimisesta ja yhteisön toiminnasta luovat tilan, jossa on mahdollista kyseenalaistaa valtasuhteita ja rooleja. Yhteinen prosessi voi parhaimmillaan purkaa sellaisia ammatillisia ja rakenteellisia paradigmoja, joiden olemassaolo perustuu kirjoittamattomiin sääntöihin ja toimintakäytäntöihin (Valve 2015, 294–297.)

Julkaisussa esille nousevat diakonian ja kasvatuksen ammatillisuutta koskevat kriittiset näkemykset ovat varsin kiinnostavia siitä näkökulmasta, että Yhteisöpaja-lehtien julkaisijana on ammattikorkeakoulu, joka kouluttaa näiden alojen ammattilaisia. Kouluttavan laitoksen tehtävänä onkin kuulla myös kriittisiä ääniä ja kehittää koulutusta siten, että se vastaa tulevaisuuden tarpeisiin. Samalla on huomattava, että suurin osa Yhteisöpaja-lehtien artikkelien kirjoittajista tai haastatelluista on pappeja. Olisivatko kriittiset havainnot ja kysymykset painottuneet toisella tavalla, jos kirjoittajien ja haastateltavien joukossa olisi ollut useampia diakonissoja, diakoneja, nuorisotyönohjaajia ja varhaiskasvatuksen ohjaajia?

Yhteisöpajatoiminta kontekstuaalisen teologian ja vapautuksen teologian tekemisenä

Yhteisöpajatoiminnalle laaditut yhteiset eettiset periaatteet – ihmisarvo ja kunnioittaminen, keskinäisen yhdessä elämisen taito ja juhliminen, resilienssin vahvistaminen ja spiritualiteetin huomioiminen – ovat lehtien teksteissä vahvasti esillä. Näiden rinnalla yhteisöpajatoiminnan periaatteina todetaan myös paikallisuus ja kestävän kehityksen tukemisen tavoite. Tasavertaisuuden, yhteisöllisyyden, paikallisuuden ja ekologian teemat ilmentävät myös kontekstuaalisen teologian keskeisiä periaatteita. Kontekstuaalisella teologialla tarkoitetaan aikaan, paikkaan ja tilanteeseen liittyvää teologiaa (Latvus 2002, 24.) Yhteisöpajat rakentuvat paikallisina käytännön toteutuksina keskinäisen jakamisen ja yhteisen tekemisen perustalle. Myös kontekstuaaliseen teologiaan sisältyy ajatus, että teologiaa ei vain lueta vaan nimenomaan tehdään. Teologian tekeminen (doing theology) merkitsee sellaista toimintaa, joka liittyy teologisten ajatusmallien muodostamiseen. (Latvus 2002, 20.)

Latvuksen mukaan kontekstuaalinen teologia voidaan ymmärtää eräänlaiseksi sateenvarjokäsitteeksi, jonka piiriin kuuluu myös erilaisia vapautuksen teologian

muotoja (Latvus 2002, 24). Gothóni ja Kivelä (2016, 188–189) toteavat, että kontekstuaalisuus sinänsä voi olla minkä tahansa paikallisen ympäristön huomioimista, mutta vapautuksen teologian mukainen toiminta edellyttää aina heikoimmassa asemassa olevien keskeistä roolia, toiminnan subjektiivista ja yhteiskuntakriittistä asennetta. Vapautuksen teologia on moniulotteista, mutta sen eri muodoille yhteisinä erityispiirteinä voidaan kuitenkin todeta yhteisöllisyyden (koinonia), tasa-vertaisuuden ja osallisuuden periaatteet.

Yhteisöpajat voidaan nähdä ainakin kontekstuaalisen teologian ilmentyminä. Paikallinen teologian tekeminen ja yhteisöllisyys toteutuvat yhtä lailla jumalanpalvelusyhteisön toiminnassa Helsingin Tapanilan Valon messussa kuin Oulun Tuiran seurakunnassa käynnistyneessä Rajakylän alueen yhteisöpajassa.

Sen sijaan vapautuksen teologiaan keskeisesti sisältyvä ajatus heikoimmassa asemassa olevien toimijuudesta ei näytä konkretisoituvan yhteisöpajatoiminnassa Yhteisöpaja-lehtien kuvauksen perusteella. Useissa yhteisöpajoissa työskennellään heikoimmassa asemassa olevien tilanteen parantamiseksi. Näin tapahtui esimerkiksi Porin Peräkonttikirppiksellä. Sen tuotto osoitettiin työllistämishankkeeseen, jolla palkattiin työttömiä nuoria yksinäisille vanhuksille suunnattuun ystävöitymintaan. Nuorilla tai yksinäisillä vanhuksilla ei kuitenkaan ainakaan Yhteisöpaja-lehden kuvauksen mukaan ole aktiivista roolia toiminnan suunnittelussa tai toteutuksessa. Tapahtuma oli silti onnistunut ja rakensi paikallista yhteisöä.

Vapautuksen teologian käytännön toteutuksista on kuitenkin Yhteisöpaja-lehdissä esimerkkejä. Tällainen on Kannelmäen seurakunnan diakoniatyöhön sisältyvän Olohuonetoiminnan kuvaus (2/2015, 8–10.) Toiminnan keskiössä ovat vapaaehtoiset, jotka työskentelevät ammattilaisten rinnalla osana vastuutiimiä. Toiminta on avointa ja sinne tulee viikoittain myös uusia ihmisiä. Tällaisen toiminnan rakentuminen on edellyttänyt pitkäjänteistä työtä ja CABLE-metodiin perustuvaa yhteisövalmennusta.

Yhteisöpaja-lehtien artikkelit kuvaavat yhteisöpajatoiminnan rinnalla myös erilaisia muita seurakunnissa tai Diakin muissa hankkeissa toteutuvia yhteisöllisyyttä vahvistavia ideoita. Yhteisöpajan käsite näyttää tarjoavan sekä teologista että pedagogista jäsenystä erilaisille yhteisöllisyyttä synnyttävälle ja vahvistaville ilmiöille. Yhteisöpajoihin on liitettävissä edellä todettuja yhteisiä periaatteita, mutta sisällöltään ne ovat aina ainutlaatuisia ja rakentuvat paikallisen tarpeen pohjalta ja yhteisen reflektion perusteella. Sellaisina ne tarjoavat myös ammattikorkeakoululle erinomaisen mahdollisuuden olla mukana kokemassa ja kehittämässä tulevaisuuden seurakuntaelämää.

LÄHTEET

- Arnkil, R., Spangar, T. & Jokinen, E. (2007). *Hyvä vertaisoppiminen kuntatyön arjessa*. (Kuntaliiton verkkojulkaisuja, ACTA 196). Helsinki: Kuntaliitto. Saatavilla 25.5.2018 <http://shop.kunnat.net/download.php?filename=uploads/p090302124601G.pdf>
- Freire, P. (2005). *Sorrettujen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Gothóni, R. & Kivelä, S. (2016). Kontekstuaalinen teologia, vapautuksen teologia ja kestävyys. Teoksessa R. Gothóni, M. Malkavaara & M. Valtonen (toim.), *Muutosvoimaa – Tutkielmia Diakista ja teologiasta* (s. 183–197). (Diak Puheenvuoro 3). Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-273-8>
- Ketola, K. & Salminen, V. & Sohlberg, J. & Sorsa, L. (2016). Hierarkioista verkostoihin – kirkon muuttuva yhteisöllisyys. Teoksessa M. Hytönen, K. Ketola, V.-M. Salminen, J. Sohlberg & L. Sorsa (toim.), *Eriolaisista yhteisöistä elävä kirkko* (s. 9–39). (Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 124). Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kirkko 2020 – Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tulevaisuusselonteko* (2010). (Suomen evankelis-luterilaisen kirkkohallituksen julkaisuja 2010:7). Helsinki: Kirkkohallitus.
- Kirkon tulevaisuuskomitean mietintö* (2016). (Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 47, Kirkko ja toiminta). Helsinki: Kirkkohallitus. Saatavilla 17.12.2017 [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/EE4CA05F09EA5A22C2257E70003B1F1B/\\$FILE/Kirkon%20tulevaisuuskomitea_Mietint%F6.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/EE4CA05F09EA5A22C2257E70003B1F1B/$FILE/Kirkon%20tulevaisuuskomitea_Mietint%F6.pdf)
- Latvus, K. (2002). *Arjen teologia. Johdatus kontekstuaaliseen teologiaan*. Helsinki: Kirjapaja.
- Päivinen, S. (18.4.2012). Oppimisen vallankumous täydessä vauhdissa. *Yle Uutiset*. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-5775541>
- Salminen, V. (2014). Osallistumattomien yhteisö? Kansankirkon passiiviset jäsenet tarkastelussa. Teoksessa M. Hytönen, K. Ketola, V.-M. Sallinen & H. Salomäki (toim.), *Leikkauspintoja kirkon jäsenyyteen* (s. 40–62). (Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 35). Saatavilla [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/C5F0B26B18E49CA6C2257E2E0012D54C/\\$FILE/verkkojulkaisu35.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/C5F0B26B18E49CA6C2257E2E0012D54C/$FILE/verkkojulkaisu35.pdf)
- Salomäki, H. (2014). Kirkkoon sitoutumisen alueelliset erot. Teoksessa M. Hytönen, K. Ketola, V.-M. Sallinen & H. Salomäki (toim.), *Leikkauspintoja kirkon jäsenyyteen* (s. 5–39). (Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 35). Saatavilla [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/C5F0B26B18E49CA6C2257E2E0012D54C/\\$FILE/verkkojulkaisu35.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/C5F0B26B18E49CA6C2257E2E0012D54C/$FILE/verkkojulkaisu35.pdf)
- Kirkko 2020 – Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tulevaisuusselonteko* (2010). (Suomen evankelis-luterilaisen kirkkohallituksen julkaisuja 2010:7). Helsinki: Kirkkohallitus.
- Valve, K. (2015). CABLE-metodi työntekijöiden tietoisuutta ja yhteisöllisyyttä rakentamassa. Teoksessa S. Väyrynen, K. Kostamo-Pääkkö & P. Ojaniemi (toim.), *Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä* (s. 281–299). Tallinna: United Press Global.
- Yhteisöpaja 1/2014. Saatavilla http://www.e-julkaisu.fi/diak/yhteisopaja/1_2014/#pid=1
- Yhteisöpaja 1/2015. Saatavilla http://www.e-julkaisu.fi/diak/yhteisopaja/1_2015/#pid=1
- Yhteisöpaja 2/2015. Saatavilla http://www.e-julkaisu.fi/diak/yhteisopaja/2_2015/#pid=1
- Yhteisöpaja 1/2016. Saatavilla http://www.e-julkaisu.fi/diak/yhteisopaja/1_2016/#pid=1

Raili Gothóni & Minna Valtonen

5 OPETTAJIEN MIELIKUVIA YHTEISÖPAJOISTA

Johdanto

Diakin kirkon alan opetussuunnitelmien ja opintojaksokohtaisten toteutussuunnitelmien uudistus vuosina 2014–2015 antoi sysäyksen uudennaiselle pedagogiselle kehittämiselle. Samalla kun seurakunnilla oli tarve uudistaa omaa työtä entistä yhteisöllisemmäksi, haluttiin Diakissa löytää sellaisia työelämässä toteutettavia oppimisen malleja, jotka mahdollistaisivat osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamisen ja linkittyisivät vahvasti Diakin arvoihin ja pedagogisiin linjauksiin. Yhtenä konkreettisena ratkaisuna muuttuneeseen tilanteeseen oli Diakin ja kumppaniorganisaatioiden välinen uudennainen yhteistyö, joka nimitettiin yhteisöpajatoiminnaksi.

Yhteisöpajatoimintaa kehitettiin Diakissa aluksi sellaisista lähtökohdasta, että opiskelijat tulevat opiskelemaan eri puolilta Suomea ja että Diakilla on kirkollisena kouluttajana valtakunnallinen tehtävä. Yhteisöpajoja suunniteltiin ja ideoitiin tässä vaiheessa myös sellaisille paikkakunnille, joilla ei ole Diakin toimipistettä. Vuoden 2016 keväällä tätä koskeva linjaus kuitenkin muuttui Diakissa. Tämän jälkeen yhteisöpajoja on kehitetty ainoastaan toimipisteiden tai koulutusryhmien läheisyyteen. Poikkeuksena ovat merimieskirkot Lontoossa ja Brysselissä.

Tässä artikkelissa tarkastellaan Diakin kirkon alan opetushenkilöstön mielikuvia ja kokemuksia yhteisöpajatoiminnasta sen alkuvaiheessa ja tilanteessa, jossa yhteisöpajat olivat tulleet osaksi Diakin kirkon alan opintoja. Artikkelin perustuu

Diakissa vuoden 2016 aikana toteutettuun tutkimukseen, jonka tutkimuskysymykset ovat

- Millaisia mielikuvia opettajat liittivät yhteisöpajatoimintaan prosessin alkuvaiheessa?
- Millaisia kokemuksia ja kehittämisideoita opettajilla on yhteisöpajoista, kun toiminta on jo osin käynnistynyt?

Tutkimusaineisto kerättiin kahdessa vaiheessa. Ensimmäinen, helmikuussa 2016 koottu aineisto sisältää tekstejä, jotka Diakonia ja kasvatusta -kehittämisselitykseen kuuluvat opettajat kirjoittivat kehittämispäivän yhteydessä. Tehtävänä oli jatkaa lauseita: ”Yhteisöpaja on mielestäni...”, ”Mielestäni yhteisöpajatoiminta mahdollistaa...” ja ”Yhteisöpajoissa minua huolestuttaa...”.

Toinen aineisto muodostuu saman kehittämisselityksen kokouksessa tallennetusta ryhmäkeskustelusta lokakuulla 2016. Tässä keskustelussa opettajat kertoivat kokemuksiaan toteutuneista yhteisöpajoista ja pohtivat yhteisöpajatoiminnan tulevaisuutta. Tutkimusaineistojen keruun ja käsittelyn kokonaisuus on kuvattu taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Tutkimusaineiston keruun ja käsittelyn prosessi

Opettajien mielikuvat ja kokemukset yhteisöpajoista -tutkimuksen aineisto				
	Ajankohta	Muoto, laajuus	Käsittely	Analyysi
Ensimmäinen aineisto: mielikuvat (T-aineisto)	helmikuu 2016	opettajien kirjoittamat tekstit (n=11)	koodaus (T1, T2, T3 jne.)	aineistolähtöinen sisällönanalyysi
Toinen aineisto: kokemukset (K-aineisto)	lokakuu 2016	ryhmähaastattelu, 14 osallistujaa	litterointi, koodaus (K1, K2, K3 jne.), aineiston siirto Excel-tilukoon	aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Molemmat aineistot analysoitiin ensin omina kokonaisuuksinaan ja sen jälkeen analyysien tulokset yhdistettiin. Seuraavassa tarkastellaan kootusti keskeisiä aineistoissa esiintyviä teemoja.

Yhteisöpaja on moniulotteinen käsite

Molemmat tutkimusaineistot osoittavat, että yhteisöpaja ei ole käsitteenä yksiselitteinen. Siihen liittyvät sekä työelämässä tapahtuva kehittämistyö tai muutos, oppilaitoksen pedagogiset intressit ja paikallisen toimintaympäristön tilanne. Alla olevaan taulukkoon 2 on koottu sekä teksti- että ryhmähaastatteluaineistossa ilmenevät yhteisöpajatoimintaan liitetyt käsitteet.

TAULUKKO 2. Yhteisöpajatoiminnan moniulotteisuus

Yhteisöpajatoiminnan ulottuvuudet				
Yhteisöpaja-toimintaan liitetyjä määritelmiä	Yhteisöpaja-toimintaan liitettyjä tavoitteita ja sisältöjä	Työelämä	AMK-pedagogiikka	Toimintaympäristö
prosessi	kehittäminen	työelämässä tapahtuva prosessi, työelämän kehittäminen	pedagoginen prosessi, pedagoginen kehittäminen, työssä oppiminen	paikalliset, alueelliset prosessit
yhteistyö	yhdessä tekeminen, verkostojen rakentaminen	moni-ammattillinen yhteistyö	koulutusalojen ja oppilaitosten välinen yhteistyö	paikalliset verkostot, alueella asuvien liittyminen toimintaan ja sen suunnitteluun
muutos	yhteisen hyvän rakentaminen, osallisuuden vahvistaminen, voimavarojen tukeminen	uusi ammatillisuus: työntekijä mahdollistajana, tukijana ja ohjaajana	uusi käsitys oppimisesta: opiskelijan rooli työelämän kehittämisessä	seurakuntalaisten, alueella asuvien asiantuntijuus ja osaaminen
tavoitteellisuus	yhteinen tavoitteiden asettaminen	yhteistyön syventäminen	oppimis-tavoitteet	toimintaympäristöstä nousevat tavoitteet

Opettajat liittivät yhteisöpajaan erilaisia mielikuvia ja kuvasivat hyvin vaihtelevia toteutuksia. Useat heistä pitivät moniulotteisuutta kuitenkin pääsääntöisesti positiivisena asiana. Kun yhteisöpajakäsitteen määrittely ei ollut tarkkarajainen,

voitiin ottaa huomioon ympäristö, jossa toimitaan, ja muodostaa kulloiseenkin tilanteeseen parhaiten soveltuva toteutus:

Yhteisöpaja on mielestäni monimuotoinen todellisuus, jota ei kannatakaan määritellä, koska määrittely rajaa asian mahdollisuuksia pienemmäksi (T9)

Varmaan yhteinen havainto, että nää yhteisöpajat on hyvin erilaisia sisällöltään ja erilaisin tavoittein etenemässä. (K12)

Moniulotteisuus mahdollisti yhteisöpajatoiminnan ideoimisen ja rakentamisen siten, että kussakin toteutuksessa otettiin huomioon paikalliset tarpeet, alueella asuvien näkökulmat, opiskelijoiden oppimistavoitteet sekä käytettävissä olevat resurssit.

Sekä opettajien kirjoituksissa että keskusteluaineistossa yhteisöpajatoimintaa kuvattiin *prosessina*. Etukäteen ei voida varmasti tietää, millaiseksi prosessi muodostuu. Kaikkiaan yhdeksässä prosessikuvauksessa oli eri tavoin ilmaistu *kehittämisen mahdollisuus*. Usein se nähtiin mahdollisuutena, joka ei vielä ole täysin toteutunut, mutta liikkeelle on lähdetty.

Yhteisöpaja on kehittämisprosessi / mahdollisuus kehittää srk-työtä. (T1)

Hieno mahdollisuus, alusta tai viitekehys koulutuksen ja kirkon kehittämiseen vastaamaan ajankohtaisiin ja tulevaisuuden haasteisiin. (T11)

Yhteisöpajatoiminnan ideoinnin ja toteuttamisen kuvauksessa kehittämistyön painopiste nähtiin kahtalaisena. Yhtäältä yhteisöpajat nähtiin mahdollisuutena reagoida muutostarpeisiin siten, että painopiste oli paikallisen yhteisön tai työelämän kehittämisessä. Tällöin puhe oli usein nimenomaan kirkon tai seurakuntien työn kehittämisestä.

Mä nyt ajattelen, että siellä XX:ssä saatiin yhteen kunta ja seurakunta, sitten työttömien työpajat, yrittäjät, järjestöt Martoista urheiluseuroihin ja siitä on nyt sitten tehty hanketta, jonka perustavoite, yksi keskeinen tavoite on ollut pitkäaikaistyöttömyyden lopettaminen -- (K6)

Toisaalta kehittämisen ja muutokseen reagoimisen painopisteen nähtiin olevan pedagogiikassa. Yhteisöpajatoiminnan toteuttaminen edellytti sekä opettajilta että opiskelijoilta uudenlaista ajattelua siitä, miten ja missä oppiminen voi tapahtua. Opettajille tämä merkitsi sen pohtimista, miten yhteisöpajatoiminnassa toteutettavaa on mahdollista liittää opiskelijan opintopolkuun siten, että toiminta täyttää opetussuunnitelmassa asetetut tavoitteet.

– – vaikka ideat ovat nousseet seurakunnasta, mutta ehkä me on lähdetty sitten aika vahvasti siitä, että nyt tässä opintojaksossa sitten opiskelijat menee tekemään tätä, tai että tässä opinnäytetyössä he menee tekemään tätä. Että on silleen lähetty liikkeelle tämmöisestä pienistä tehtävistä. (K9)

Milloin se on se toiminta sellaista, että opiskelija menee sinne havainnoimaan tai keräämään tietoa tai tekemään haastatteluja tai jonkun tehtävän, ja milloin taas jotain ohjauksellista ja jotain sellaista, missä he kantavat vastuuta. Ja ovatko ne sitten niitä pistemäisiä juttuja vai prosesseja? Niin että kyllä tässä paljon sellaista räätälöintiä vaaditaan meiltä ja innovatiivista ajattelua. (K12)

Parhaimmillaan työelämän kehittämisen ja pedagogisen kehittämisen näkökulmat luovat uudenlaisia yhteistyön ja työelämässä oppimisen malleja, joissa ammattikorkeakoululla voi olla monia vaihteleviakin rooleja.

Periaatteessa tämä on ensimmäisen kerran jotakin sellaista työelämän oppimisympäristöjen ja työelämän kehittämisen yhteistyön rintamalla, josta minusta tuntuu, että on just sitä mitä pitää olla, ja on selkeään työelämän ja yhteiskunnan tarpeeseen vastaamista ja siitä nouseva malli, jossa Diak voi toimia oppijana ja opettajana, antajana ja vastaanottajana samanaikaisesti omalla ydinosaamisalueellaan. (K5)

Yhteisöpajatoimintaa kuvattiin opettajien teksteissä myös *yhdessä tekemiseksi*. Sitä kuvattiin muun muassa ”yhteiseksi jutuksi” (T5), jolle oli tunnusomaista tietynlainen väljyys ja vapaus. Keskusteluaineistossa yhdessä tekemistä sanoitettiin jo konkreettisemmin moniammatilliseksi *yhteistyöksi* ja paikallisella tasolla tapah-

tuvaksi *verkostoitumiseksi*. Puheenvuoroissa tuotiin esille sellaisia uusia yhteistyön mahdollisuuksia, joissa diakilaiselle asiantuntijuudelle olisi käyttöä. Tällaista voisi olla esimerkiksi yhteistyö muiden paikallisten korkeakoulujen kanssa kestävä kehityksen edistämiseksi (K5). Yhteisöpajatoiminnan myötä myös seurakunnille oli muodostunut tilaisuus uudelleenlaiseen paikalliseen verkostoitumiseen.

Niin siinä musta kyllä puhaltaa aika raikas tuuli ja aika poikkeuksellinen rooli ollut Diakilla myöskin paikallisella tasolla – ja seurakunnalla, jolla on ollut hyvin merkittävä rooli tässä. Se on verkostoitunut ihan uudella tavalla erilaisiin toimijoihin ja erityisesti näihin syrjäytyneisiin ihmisiin. (K5)

Yhteisöpajatoimintaan liitettiin molemmissa aineistoissa myös ajatus *muutoksesta*. Muutosta nähtiin tapahtuvan sekä korkeakoulussa että työelämässä, mutta myös siinä yhteiskunnallisessa kontekstissa, jossa toimitaan. Korkeakoulunäkökulmasta muutosta kuvattiin mahdollisuudeksi tarkastella uudella tavalla sekä pedagogiikkaa että sitä ohjaavaa filosofiaa:

(Yhteisöpaja on) suuri mahdollisuus: se on ammattikorkeakoulun pedagogisessa ja filosofisessa ytimessä oleva tapa, jossa opiskelijat, työntekijät ja työelämän edustajat kohtaavat (T9).

Työelämässä tapahtuvan muutoksen tarkasteluun sisältyi seurakunnan työntekijöiden ammatillisuuden pohdintaa. Tekstiaineistossa korostui näkemys yhteisöpajoista paikkoina, jotka mahdollistavat uudenlaisen profession luomisen samalla, kun vastuuta siirtyy yhä enemmän seurakuntalaisille. Muutosta seurakuntien työssä kuvattiin esimerkiksi seuraavasti:

Uuden ammatillisuuden rakentamisaikaa: tavalliset ihmiset tulevat toiminnan/seurakuntatyön subjekteiksi, ei pelkästään työntekijöiden avustajiksi. Tavallaan yhteisöpaja kääntää asiantuntija/maallikkoasetelman pääläelleen: tavallisesta ihmisestä tulee asiantuntija ja työntekijästä mahdollistaja, tukija ja ohjaaja. (T9)

Koska suurin vastustus ja kriittinen kohtahan on työntekijät isoissa seurakunnissa, että miten heidät saadaan mukaan siihen ja tähän ajatteluun. Siellä ollaan ajateltu niin, että työntekijöiden valmennus tarvitaan ensiksi tässä. Että he eivät koe sitä uhkaksi. He pelkää – – että onko tässä nyt tarkoitus, että meidän työ viedään vai että me ei saada tehdä työtä niin kuin me halutaan ja nähdään se oikeaksi. Eli yhteisöpaja haastaa myös työntekijää aika paljon, koska se lähtee uudenlaisesta seurakuntalais- ja seurakuntanäkemyksestä. (K5)

Yhteisöpajatoimintaa räätälöidään kunkin seurakunnan ja alueen tarpeisiin, ja yhteisöpajojen muodot ovat vasta rakentumassa. Diak antaa panoksensa lehtoreiden työaikana ja asiantuntijuutena. Opiskelijat tuovat lisäresurssia kartoitusten, arviointien ja toiminnan kautta. Seurakunnat mahdollistavat uudenlaisen pedagogiikan toteuttamisen toimintaympäristöt ja osallistuvat kehittämisprosesseihin.

Molemmista aineistoissa yhteisöpajatoimintaan liitettiin ajatus *tavoitteellisesta työskentelystä*. Tavoitteet määriteltiin yhteistyössä kaikkien toimijoiden kanssa. Osallisuuden ja yhteisöllisyyden rakentaminen sekä yhdessä oppiminen olivat merkittävimmiksi koettuja tavoitteita.

Tavoitteena on uudenlainen toiminta/ yhteistoiminta / mahdollistaa yhteistyön syveneminen seurakunnan kanssa. (T8)

Tavoitteena on win-win-tila, jossa opiskelijat saavat mahdollisuuden oppia ammattiaan oikeissa työelämän ympäristöissä ja seurakunnat/järjestöt saavat opiskelijoilta tuoreita näkökulmia ja ideoita omaan työhönsä sekä seurakuntalaisten aktivoimiseen. Diak antaa oman panoksensa toimintaan lehtoreiden työaikana ja asiantuntijuutena. (T2)

Tavoitteellisuutta kuvattiin aineistoissa pyrkimyksenä löytää yhteinen ajatus ja toiminta hyvän päämäärän saavuttamiseen. Hyvän ajateltiin olevan osallistavaa ja ihmisten voimavaroja tukevaa toimintaa. Se auttoi kaikkia löytämään omat voimavaransa. Yhteinen tavoitteiden asettaminen merkitsi sitä, että kaikki asianosaiset osallistuvat yhteisöpajaprosessiin sen eri vaiheissa:

Osallistavassa tutkimisessa ja kehittämisessä asianosaiset ihmiset – oli ne sitten siellä, missä tutkitaan tai siellä, missä kehitetään, niin miten he voisivat olla mukana ja siinä tavoitteiden asettamisessa ja itse toiminnassa ja ratkaisujen tekemisessä eli prosessin aikana, mutta sitten myös arvioinnissa ja että sitä arviointia voi tapahtua muussakin kohdassa kuin prosessin päättyessä eli sitä voi tapahtua matkan varrella eri käänteissä – vähän niin kuin toimintatutkimuksen näkökulmasta tai sillä idealla. Tällainen näkökulmahan sopii kauhean hyvin tällaiseen yhteisöpaja-ajatukseseen, että miten ihmiset osallistetaan mukaan –. (K12)

Kootusti voidaan todeta, että yhteisöpajatoiminnassa on kysymys prosessista, jossa keskeisenä sisältönä on yhteisesti sovittu kehittämistyö. Yhteisöpajoihin liitettiin ajatukset yhteistyön rakentamisesta, tavoitteellisesta työskentelystä muutoksen aikaansaamiseksi. Parhaimmillaan yhteisöpajatoiminta mahdollistaa sellaisen muutoksen, joka koskettaa kaikkia toimijoita: työelämän edustajia, ammattikorkeakoulun opettajia sekä toimintaan osallistuvia paikallisia asukkaita tai seurakuntalaisia.

Seuraavassa avataan tarkemmin teksti- ja haastatteluaineistossa ilmeneviä yhteisiä teemoja. Näitä ovat työelämän kehittäminen ja uusi ammatillisuus, osallisuuden vahvistaminen ja ammattikorkeakoulupedagogiikan kehittyminen.

Yhteisöpajat mahdollistavat kehittämisen

Yhteisöpajat mahdollistavat sekä työelämän kehittämisen että pedagogisen kehittämisen. Ammattikorkeakouluissa pohditaan jatkuvasti työelämän tarpeita ja työelämässä tapahtuvaa muutosta. Opintoihin sisältyvien harjoittelujen rinnalla kehitetään koko ajan myös muuta työelämässä tapahtuvaa ja työelämän kanssa yhteisesti toteutettua opetusta. Yhteisöpajatoiminta nähtiin molemmissa aineistoissa tärkeänä mahdollisuutena tämän yhteistyön kehittämiseen.

(Yhteisöpajatoiminta on) kokemuksena valtavan innostava ja musta niinkun ihan uudenlaisia työelämäyhteyksiä avaava ja erittäin hienoja koulutusmahdollisuuksia avaava ja tuota – – myöskin siihen paikalliseen yhteisöön uutta tuonut. (K6)

Mielestäni yhteisöpaja mahdollistaa uuden luomista, lisää vuorovaikutusta opiskelijoiden, Diakin ja työelämän välillä. Se

mahdollistaa mukana olemisen seurakuntien kehittämisessä ja löytää jotakin uutta. Se voi luoda myös mahdollisuuksia toimia vahvasti seurakuntalaisten ja kansalaisten kanssa. (T9)

Seurakuntien näkökulmasta muutokset näkyvät parhaimmillaan työyhteisössä työntekijöiden ammatillisuuden kehittämisessä, alueellisena kehittämis-yhteistyönä ja seurakuntalaisten osallistumismahdollisuuksien lisääntymisenä. Yhteisöpajojen nähtiin tuovan mukanaan uusia avauksia seurakunnan työn kehittämiseen. Opiskelijoiden roolit ja tehtävät yhteisöpajoissa voivat tuoda lisäresursseja esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen tai toimintaympäristön analyysin tekemiseen.

Yhteisöpajatoiminta haastaa kirkon työntekijöitä katsomaan seurakunnissa tehtävää työtä uudella tavalla. Tämä edellyttää muutosta omaa työtä koskevaan ajatteluun: luopumista jäykistä, työala- ja työntekijäkeskeisistä lähestymistavoista ja rakentamaan yhteistyötä ja verkostoja paikallisten muiden toimijoiden kanssa.

Palaisin ihan ruohonjuuritasolle -- ei hankkeet ja projektit ole seurakunnissa välttämättä tuttuja. On sellaisia seurakuntia, joissa on ollut työntekijöitä ja esimiehiä, jotka on lähteneet mukaan erilaisiin (en puhu yhteisöpajoista pelkästään) hankkeisiin, mutta on niitä seurakuntia, missä on työntekijöitä, jotka nimenomaan ajattelee sitä kirkon jäykkää rakennetta, että perinteet pysyy, että on aina ollut tämä diakoniapiiri ja näin tehdään. Että siitä on aika pitkä matka siihen ajatteluun, esimerkiksi tämän tyyppisiin yhteisöpajoihin ja innovatiivisiin ajatuksiin, mitä tässä on tullut esille. (K2)

-- eli yhteisöpaja haastaa myös työntekijää aika paljon, koska se lähtee uudenlaisesta seurakuntalais- ja seurakuntanäkemyksestä. (K5)

Mietittiin myös, että olisi voitu terveydenhoitopuoli niveltää siihen myös, koska se olisi voinut tukea näiden pitkäaikaistyöttömien tervehtymistä ja mahdollistanut esimerkiksi terveystarkastusten tekemisen - ei virallisten, mutta sellaisten, missä olisi päästy antamaan tietoa omasta kunnosta ja miten heitä voidaan tukea --. (K6)

Muutos merkitsee oman ammatillisuuden uudenlaista tarkastelua:

-- ei enää ollakaan palvelun tuottajina ja asiantuntijoina, vaan ollaan rinnalla tekijöinä ja voidaankin joutua omille epämukavuusalueille. (K5)

Keskusteluaineistosta ilmenee, että ainakin neljässä seurakunnassa tai seurakuntayhtymässä muutosprosessin tueksi oli yhteisöpajatoiminnan rinnalla käynnistynyt Yhteisönrakentaja-koulutus tai Helsingin Diakonissalaitoksen toteuttamana vastaava Kaapeli-koulutus. Ideana oli, että koulutuksen käyneet työntekijät, seurakuntalaiset ja yhteistyökumppanit voivat toimia uudenlaisen yhteisöllisen ajattelun muutosagentteina omissa yhteisöissään.

Kirjallisessa aineistossa yhteisöpajatoiminnan vaikuttaman muutoksen keskeiseksi sisällöksi kuvattiin yhteisen hyvän rakentaminen, osallisuuden vahvistaminen ja voimavarojen tukeminen. Yhteisöpajojen on tarkoitus rakentua siten, että ne mahdollistavat ihmisten kohtaamisen ja osallistumisen. Lisäksi ne voivat tarjota toiminnan ja itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia. Tarkoituksena on, että kaikki voivat osallistua ja vaikuttaa.

-- osallistavaa ja ihmisten voimavaroja tukevaa toimintaa. Tarkoituksena on yhdistää ihmisiä ja tukea heitä löytämään omat voimavaransa yhteistyössä muiden kanssa. (T7)

-- tavalliset ihmiset tulevat toiminnan/seurakuntatyön subjekteiksi, ei pelkästään työntekijöiden avustajiksi. Tavallaan yhteisöpaja kääntää asiantuntija/maallikko-asetelman pääläelleen: tavallisesta ihmisestä tulee asiantuntija ja työntekijästä mahdollistaja, tukija ja ohjaaja. (T9)

Keskusteluaineistossa osallisuuden vahvistamisen pohdinta liitettiin vahvemmin Diakin pedagogiikkaan ja erityisesti opetussuunnitelmiin sisältyvään Osallistavan tutkimisen ja kehittämisen (OSKE) ideaan. Uudenlaisen ammatillisuuden haaste ei siten koske ainoastaan seurakuntien työntekijöitä vaan myös ammattikorkeakoulussa opettavia ja opiskelevia. Opetussuunnitelmiin sisään rakennettu ajatus osallistavasta ja tutkivasta kehittämisestä antaa aineksia tämän haasteen vastaanottamiseen.

Diakin näkökulmasta nähtiin merkittävänä se, että yhteisöpajojen kautta syntyy luontevia kontakteja seurakuntiin ja rakentuu monenlaista yhteistyötä. Opettajalle yhteisöpajatoiminta tarjoaa mahdollisuuden päivittää omaa ymmärrystä siitä, mitä työelämässä kulloinkin tapahtuu, ja vahvistaa oman alansa asiantuntijuutta. Työelämäyhteistyöllä on suora positiivinen vaikutus myös pedagogisiin ratkaisuihin, erityisesti toiminnallisen, ilmiölähtöisen ja toimintatutkimuksellisen lähestymistavan kehittämiseen ammattikorkeakoulutuksessa.

Se on mahdollisuus opettajille pysyä hermolla siinä, mitä työelämässä tapahtuu, mitä ovat ne haasteet, joiden keskellä yhteistyökumppanimme työtään tekevät. (T8)

Mielestäni yhteisöpaja mahdollistaa työn kehittämisen, seurakuntalaisten osallisuuden vahvistamisen, opiskelijoiden ammatillisen osaamisen vahvistumisen – samoin myös opettajien substanssiosaamisen vahvistumisen. (T4)

Toiminnallisuuden, työelämälähtöisyyden, ilmiölähtöisyyden ja toimintatutkimuksellisen lähestymistavan vahvistamisen Diakin koulutuksessa, mitkä ovat amk-koulutuksessa tärkeitä, suorastaan välttämättömiä asioita. (T10)

Opiskelijalle yhteisöpajatoiminta tarjoaa erilaisia rooleja ja mahdollisuuksia. Opiskelijat voivat päästä katsomaan ja kokeilemaan työelämää eri näkökulmista opintojen eri vaiheissa. Yhteisöpajoissa voidaan toteuttaa ryhmänohjausta, messuja, tapahtumia, tutkimusta ja monenlaisia hankkeita. Opiskelijat voivat tehdä opinnäytetöitä, mutta myös pienempiä kyselyjä ja kartoituksia. Tämä mahdollistaa tutkivan ja reflektiivisen työtteen harjoittamisen yhdessä työntekijöiden ja alueella asuvien kanssa.

Mielestäni yhteisöpaja mahdollistaa tutustumisen arjen tilanteisiin ja ”oikeisiin asiakkaisiin” ja hyvän harjoittelupaikan. Opiskelijat saavat innostavan oppimisympäristön, uusia haasteita ja kokemuksia. (T7)

Opiskelijalle tämä mahdollistaa myös uudenlaisen ammatillisuuden oppimista, ammatillisuuden, jossa hänen ei ole tarkoitus tullakaan ekspertiksi, joka tietää toisten puolesta.

(T8)

Opiskelijoille tarjoutuva aktiivinen ja reflektiivinen rooli merkitsee opettajan roolin uudelleen pohdintaa ja pedagogisen ajattelun muutosta.

Yhteisöpajat nähtiin myös mahdollisuutena sellaiseen muutokseen, jonka sisältö ja tavoitteet ovat vielä hahmottamatta. Keskeistä on, että prosessi lähtee liikkeelle. Tulokset ja uudet mahdollisuudet näkyvät vasta myöhemmin, kun yhteisöpajat kullakin alueella ovat löytäneet muotonsa.

Se mahdollistaa todennäköisesti myös sellaisia asioita, joita ei alussa ole osattu odottaa. (T3)

Edellä kuvatut yhteisöpajatoiminnan mahdollistamat muutokset on koottu taulukkoon 3.

TAULUKKO 3. Yhteisöpajat muutoksen mahdollistajina

Yhteisöpajatoiminnan vaikuttamat muutokset				
Työyhteisö, seurakunta	Seurakuntalainen, asiakas, alueella asuva	Toimintaympäristö	Diakin opettajat	Diakin opiskelijat
työn luonne muuttuu: palvelujen tarjoajasta yhteisöjen rakentajaksi	mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen	alueella asuvien osallistuminen yhteiseen suunnitteluun, osallisuuden vahvistaminen	pedagogisen ajattelun muutos	oppiminen siirtyy kampuksilta työelämään
uusi käsitys ammatillisuudesta	tasaveroinen yhteisön jäsen	eri toimijoiden välisen yhteistyön rakentuminen ja syveneminen	opettajan roolin uudelleen määrittely	opiskelijat työelämän kehittäjinä

On tärkeää huomata, että sekä seurakunnissa, alueilla että ammattikorkeakoulussa muutosprosessit ovat käynnistyneet jo aiemmin. Yhteisöpajatoiminta on yksi mahdollisuus vastata muutosprosessien esille nostamiin haasteisiin tai enna-

koida niitä. Muutoksia tarkastellaan sekä työyhteisön, alueella asuvien, toimintaympäristön että ammattikorkeakoulun henkilöstön näkökulmista. Ammatillista toimintaa ja ajattelua koskeva muutostaaste koskee yhtä lailla seurakuntien työntekijöitä kuin ammattikorkeakoulussa opettavia. Myös opettajat joutuvat jatkuvasti määrittelemään uudelleen omaa rooliaan tilanteessa, jossa oppiminen siirtyy luokkahuoneista työelämän toimintaympäristöihin ja joissa opiskelijoille tarjoutuu mahdollisuus aktiiviseen työelämän kehittäjän rooliin.

Yhteisöpajatoiminnan edellytykset

Molemmissa aineistossa tarkasteltiin myös yhteisöpajatoiminnan edellytyksiä. Yhteisöpajatoiminta haastaa sekä Diakia että seurakuntia uudelleen ajatteluun ja toimintaan. Ensiksi edellytetään yhteistä yhteisöpajan käsitteen tarkentamista, että sekä Diakin sisällä toteutuva että työelämän kanssa rakennettava yhteistyö toimii parhaalla mahdollisella tavalla.

Käytännössä edelleen varsin sekava käsite, joka tuntuu lupaavan kaikille kaikkea, mutta jonka yhteys toisaalta amk-koulutuksen tavoitteisiin ja toisaalta Diakin käytännön rakenteisiin tuntuu vielä hyvin epäselvältä. Haaste tuntuu isolta ja vie voimavaroja. (T1)

Olennaisia ovat asenteelliset ja luottamuksen rakentamiseen liittyvät tekijät. Yhteisöpajoissa on kysymys prosesseista, joita on mahdoton suunnitella tarkasti etukäteen. Uutta luotaessa ei voida etukäteen määritellä, mitä uusi tulee sisältämään. Tekstiaineistossa yhteisöpajatoiminnan nähtiin edellyttävän sekä rohkeutta että keskeneräisyyden sietämistä. Vastauksissa, jotka sisältävät sanan rohkeus, kuvastuu sekä uuden luominen että toiminta.

Se vaatii rohkeutta uuteen ajatteluun ja keskeneräisyyden sietämistä. (T3)

Se vaatii paljon työtä ja rohkeutta tarttua uusiin asioihin. Se vaatii rohkeutta lähteä mukaan sellaiseen, josta ei vielä tiedä, mitä siitä tulee. (T10)

-- ollaan matkalla tuntemattomaan ja että jo entuudestaan kuormittavassa työtilanteessa suunnataan kohti muutoksia. (T4)

Rohkeuden rinnalla uudenlaisen työelämäyhteistyön katsottiin edellyttävän kykyä sietää keskeneräisyyttä ja taitoa reagoida ja toimia uusissa tilanteissa. Uuden luominen vaatii vastausten mukaan nopeaa reagointikykyä, innovaatiotaitoa ja kaikkien toimijoiden sitoutumista yhteiseen prosessiin.

Yhteinen kehittäminen ei onnistu, elleivät kaikki osalliset ole sitoutuneita prosessiin. Sitoutuminen rakentuu tunteelle, että teemme yhdessä merkittävää työtä. Vahva motivaatio auttaa yli vaikeuksien. Hankkeiden yleisimpiä ongelmakohtia on tiedonkulku. Siksi yksi vastaaja korostaa juuri selkeää tiedottamista ja keskinäistä tiedonkulkua pohjana sitoutumiselle.

Se vaatii kaikkien osapuolien sitoutumista ja sitouttamista, motivoimista, selkeää tiedonkulkua (T3)

-- sitoutumista / kaikki puhaltavat yhteen hiileen. (T1)

Yhteisöpajatyöskentely edellyttää luottamuksellisuutta ja luotettavuutta. Sitä nakertavat liian suuret lupaukset ja yhteyshenkilöiden vaihdokset. Tekstiaineistossa ilmeni huoli siitä, että Diak lupaa yhteisöpajatoiminnassa sellaista, mihin se ei pysty vastaamaan. Yli puolet kirjoittajista pohti, onko ylipäättään mahdollista lunastaa niitä lupauksia, joita seurakunnille on annettu. Entä jos opiskelijoita ei tulekaan yhteisöpajoihin riittävästi tai he eivät ole halukkaita sitoutumaan toimintaan?

Odotetaanko Diakilta ja sen opiskelijoilta liikaa, että luvataan paljon seurakunnille, herätetään odotuksia: miten vastataan huutoon? (T10)

Molemmissa aineistoissa nousivat esille myös rakenteelliset seikat ja niiden huomioiminen yhteisöpajatoiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Ryhmäkeskusteluaineistossa edellytysten tarkastelun keskiöön nousivat strategiset ja rakenteelliset seikat, jotka määrittävät sekä opettajan että opiskelijan työtä. Taus-talla olivat opettajien kokemukset siitä, että yhteisöpajoja oli ideoitu ja laitettu alkuun eri puolilla Suomea pohtimatta riittävästi, miten niihin saadaan mukaan opiskelijoita ja opettajia. Vuoden 2016 keväällä käynnistyneen organisaatiomuutoksen myötä myös yhteisöpajatoimintaa koskeva strategia muuttui. Kun alkuvaiheen ideana oli käynnistää yhteisöpajoja eri puolille Suomea, toiminta rajattiin nyt koskemaan vain alueita, jotka ovat Diakin toimipisteiden lähellä. Tämän vuoksi Diak joutui vetäytymään joistakin jo käynnistyneistä yhteistyöhankkeista.

Tekstiaineistossa oli ”huolipuhetta”, jonka sisältönä oli erityisesti resurssien riittävyys ja työajan kohdentaminen. Resurssien ja ajankäytön ongelmat koettiin todellisina tilanteissa, jossa resurssit vähenevät, työn kuormittavuus lisääntyy ja jokainen joutuu priorisoimaan asioita. Työmäärä ja eri suuntiin raastavat vaativat tehtävät tekevät lehtorin työn pirstaleiseksi ja raskaaksi.

Mistä saadaan lehtoreille riittävästi työaika kaiken suunnitteluun ja organisoimiseen. (T2)

Haaste tuntuu isolta ja vie voimavaroja. Se huolettaa, että miten eri suuntiin vievät vastuutehtävät tulevat hoidetuksi, koska resurssit ovat pienet. (T8)

Resurssien riittäminen ei koske vain Diakin henkilöstöä vaan myös seurakuntien työntekijöitä. On vaikea innostua uusiin haasteisiin, jos on jo valmiiksi väsynyt aikaisemmista projekteista. Silloin monet seurakuntien työntekijät kysyvät, voiko yhteisöpajatoiminta hyödyttää seurakunnan toimintaa vai onko kysymys uudesta lisärasituksesta.

Miten uupuneet seurakuntien työntekijät ja uupuneet lehtorit jaksavat innostua. (T2)

Väsykö seurakuntien työntekijät? Saavatko seurakunnat oikeasti tästä jotain, vai jääkö heille kokemus, että resurssit menivät hukkaan -- (T4)

Pidän hirveänä vahinkona jos me ruvetaan sitä (yhteisöpajatoimintaa) nyt leikkelemään. Siinä avautuu mun mielestä uusia oppimismahdollisuuksia ja niiden niveltäminen meidän opetukseen antais meille hyvin paljon, mutta antais taatusti myös meidän opiskelijoille uutta osaamista, jolla voisi olla tulevaisuudessa kysyntää, kun seurakunnatkin joutuvat koko ajan enemmän miettimään oman toimintansa rahoituksia (K6).

Yhteistyö edellyttää vastuuhenkilöiden nimeämistä. Ryhmäkeskustelussa kannettiin huolta myös siitä, että opetushenkilöstön vaihdokset ovat luoneet tilanteen,

jossa myös yhteisöpajojen vastuuhenkilöt vaihtuvat tai vastuut jäävät epäselviksi. Kun myös yksittäisten opintojaksojen vastuuoopettajat vaihtuvat, voi seurakuntien näkökulmasta olla haastavaa rakentaa pitkäjänteistä yhteistyötä Diakin kanssa. Rakenteita koskeva huolipuheeseen liittyi myös huoli omasta roolista, vastuusta ja voimavaroista.

Yhteinen ymmärrys yhteisölähtöisen työn merkityksestä rakentuu ainoastaan keskinäisen dialogin avulla. Siksi kohtaamiset ovat erityisen tärkeitä prosessin alkuvaiheessa. Niissä seurakunnissa, joissa oli järjestetty koulutuksia, koulutus tuki näkyä siitä, mitkä asiat juuri siinä seurakunnassa ovat kehittämisen keskiössä. Keskusteluissa osallistujia tarvitaan monipuolisesti alueen asukkaista, seurakunnan työntekijät ja Diakin edustajat. Jo alkuvaiheen keskustelut on mahdollista rakentaa yhteisöllisesti. Arvioiti ja jatkosuunnitelmat eivät myöskään synny ilman keskinäisiä tapaamisia ja yhteistä keskustelua.

Yhteisöpajatoiminnan edellytyksenä on, että se on mahdollista niveltää saumattomasti omaan työhön ja Diakin koulutusten opetussuunnitelmiin. Diakin opetussuunnitelmat ovat ilmiölähtöisiä ja osaamisperusteisia, mikä mahdollistaa sen, että opetussuunnitelmissa ilmaistut tavoitteet on mahdollista saavuttaa monin tavoin. Yhteisöpajatoiminta edellyttää, että opettajilla on aikaa ja taitoa oppinollistaa yhteisöpajassa toteutuvaa niin, että opiskelijan työpanos muutetaan opintopisteiksi tarkoituksenmukaisella tavalla ja päinvastoin.

*Haaste on asioiden organisoiminen ja niveltäminen
Diakin rakenteisiin ja toimintatapoihin: opetus- ja
toteutussuunnitelmiin, oppimistavoitteisiin, opetuksen
aikataulutuksiin, valtakunnallisiin vs. paikallisiin rakenteisiin, ot-
prosessiin jne. (T10)*

Ryhmäkeskustelussa nousivat esiin yhteisöpajojen keskinäinen erilaisuus. Osa yhteisöpajoista edellytti opiskelijoilta pitkäjänteistä sitoutumista, osa toteutui lyhyen ajanjakson puitteissa ja pistemäisenä. Kumpikin toteutusmalli edellytti kuitenkin opettajalta uudenlaista tapaa tarkastella oppimista ja sen tavoitteita.

Tällaiset pistemäiset jututhan toimii milloin vaan. Milloin se on se toiminta sellaista, että opiskelija menee sinne havainnoimaan tai keräämään tietoa tai tekemään haastatteluja tai jonkun tehtävän. Ja milloin se on taas jotain ohjauksellista ja jotain sellaista, missä he kantavat vastuuta. Ja ovatko ne sitten niitä pistemäisiä juttuja vai prosesseja, niin että kyllä tässä paljon sellaista räätälöintiä vaaditaan meiltä ja innovatiivista ajattelua. (K12)

Opettajat pyrkivät molempien aineistojen perusteella huomioimaan opiskelijoiden vaihtelevia tilanteita. Samoin opiskelumahdollisuuksien erilaiset toteutustavat haastavat vastuulehtoria ja yhteisöpajojen toteutumista.

Miten suuret ryhmät sijoittuvat milloinkin yhteisöpajan ja opetuksen toteutukseen? Eri paikkakunnilla asuvat ja eri paikkakunnilla toteutuvat yp:t ovat haaste, varsinkin aikuisopiskelijalla. Myös monimuoto-opiskelijan sulauttaminen yp:aan on haaste -lähiviikko on kerran kuussa ja ovat työssä etäjaksojen aikana. Huolettaa myös se, miten toiminta toteutetaan käytännössä, kun opiskelijat asuvat ja elävät hyvin eri puolilla, eikä yhteisöpaja ole lähellä heidän arkeaan. (T5)

Yhteisöpajaprosessi haastaa myös Diakia oppilaitosyhteisönä. Yhteisöllinen toiminta on asetettu tavoitteeksi muiden organisaatioiden kehittämisessä. Tekstiaineistossa esitettiin myös kysymys, voisiko yhteisöpajatoiminta olla myös osa Diakin omaa sisäistä toimintakulttuuria.

Millä tavoin yhteisöllinen toiminta, yhteinen muutosprosessien suuntaaminen tapahtuu omassa työ- ja opiskeluyhteisössämme. Voisiko meillä on Diakin sisäinen yhteisöpaja? (T3)

Yhteisöpajatoiminnan edellytyksiä koskevat näkökohdat on koottu taulukkoon 4.

TAULUKKO 4. Koonti yhteisöpajatoiminnan edellytyksistä

Yhteisöpajatoiminnan edellytykset eri toimijoiden näkökulmasta	
Seurakunta / työyhteisö	Diak
asenteelliset tekijät: rohkeus muutokseen, keskeneräisyyden sietäminen, sitoutuminen ja luottamuksellisuus	asenteelliset tekijät: rohkeus muutokseen, keskeneräisyyden sietäminen, sitoutuminen ja luottamuksellisuus
yhteisöpajatoiminnan mahdollistavat rakenteet	yhteisöpajatoiminnan mahdollistavat rakenteet
resurssit ja työntekijöiden työajan kohdentaminen	resurssit ja opettajan työn riittävä resursointi
yhteistyöstä vastaavat työntekijät	vastuuhenkilöiden nimittäminen
yhteistyötä koskevat neuvottelut ja sopiminen (luottamuksen rakentaminen) yhteinen ymmärrys yhteisölähtöisen työn merkityksestä	yhteinen ymmärrys yhteisölähtöisen työn merkityksestä yhteistyötä koskevat neuvottelut ja sopiminen (luottamuksen rakentaminen)
liittäminen osaksi seurakunnan työtä ja toimintaan sitoutuminen (seurakuntalaiset, työntekijät ja johtajat)	liittäminen opetussuunnitelman tavoitteisiin ja toimintaan sitoutuminen (sekä opiskelijat, opettajat ja johtajat)

Yhteisöpajojen edellytyksiä opettajat tarkastelivat rakenteiden sekä uudenlaisen ammatillisuuden ja pedagogiikan kehittämistarpeiden esille tuovana prosessina että huolipuheena. Huolipuheessa näkökulma painottui erityisesti Diakin mahdollisuuksiin täyttää vaaditut edellytykset ja annetut lupaukset. Keskinäiset neuvottelut, yhteisen näkemyksen rakentaminen dialogin kautta ja vahva sitoutuminen ovat osoittautuneet opettajien mukaan mahdolliseksi ja samalla haastavaksi työksi.

Yhteisöpajat osana Diakin pedagogiikkaa ja TKI-toimintaa

Yhteisöpajatoiminta on osa ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Se on kehittynyt sekä Diakin että seurakuntien tarpeesta. Se vastaa opetusministeriön tavoitteeseen alueellisesta kehittämisestä sekä TKI-toiminnan lisäämisestä ammattikorkeakouluissa. Diakin opetussuunnitelmauudistuksen yhteydessä on rakennettu osallistavan ja tutkivan kehittämisen prosessi, joka mahdollistaa opiskelun liittämisen osaksi työelämässä tapahtuvia prosesseja ja hankkeita.

Ammattikorkeakoulun haasteena on kehittää koulutusta ja pedagogiikkaa siten, että se kykenee kuulemaan ja vastaamaan työelämästä nouseviin haasteisiin. Koulutustehtävää, koulutusten toteutuksia ja niiden tuottamaa ammatillisuutta on tarkasteltava suhteessa työelämän muutoksiin. Tutkiva ja kehittävä oppiminen puolestaan edellyttää opetushenkilöstöltä jatkuvaa dialogia työelämän edustajien kanssa. Ammattikorkeakouluilla on lakiin perustuva työelämän kehittämisen tehtävä (L 932/2014), ja lähtökohtana tämän mielekkäälle hoitamiselle on jatkuva työelämän tarpeiden kuuleminen ja sen ehdoilla eteneminen.

Opettajilta kerätty aineisto osoittaa, että opettajilla on valmiutta kuulla ja tunnistaa sitä todellisuutta, jossa seurakunnat elävät. Aineistossa löytyy myös yhteisöpajatoimintaa kriittisesti arvioivia äänenpainoja, jotka kysyvät, onko oppilaitoksessa riittävästi valmiutta vastata yhteisöpajatoiminnan käynnistämisen vaiheessa esille nostettuihin haasteisiin. Näyttää siltä, että yhteisöpajatoimintaa aloitettaessa on välttämätöntä käydä neuvotteluja, joihin osallistuu johtajien ja esimiesten rinnalla riittävästi yhteisöpajatoiminnan käytännön toteuttajia: seurakuntien työntekijöitä, seurakuntalaisia, opettajia ja opiskelijoita.

Yhteisöpajatoiminta edellyttää oppilaitokselta pedagogisen ajattelun muutosta kaikilla tasoilla. Opettajan työn sisältö muuttuu tiedon jakajasta valmentajaksi. Keskeistä on taito neuvotella. Samoin pedagogisen johtamisen tulee olla valmentavaa ja vuorovaikutuksellista. Pedagogiseen ajatteluun ja asenteisiin liittyvän muutoksen rinnalle tarvitaan myös rakenteellisia ja työn jäsentämiseen liittyvien reunaehtojen huomioimista johdon tasolla; sen tunnistamista, että työelämässä tapahtuvan oppimisen käynnistysvaihe vaatii opettajan työajan kohdentamista ja riittävää resursointia.

Yhteisöpajatoiminta on sopusoinnussa kirkon toiminnalle suuntaa-antavien erilaisten strategioiden kanssa. Kohtaamisen kirkko -strategia korostaa ihmisten kohtaamisen ja yhteisöllisyyden merkitystä. (Kohtaamisen kirkko 2014.) Sama yhteisöllisyyden vahvistamisen tavoite löytyy myös mietinnöstä, jossa pohditaan muun muassa seurakuntien työn kehittämistä, työntekijöiden ammatillisuutta ja seurakuntalaisten roolia. (Kirkon tulevaisuuskomitean mietintö 2016, 34, 45, 51–52.)

Yhteisöpajatoiminta tarjoaa mahdollisuuksia ammattikorkeakoulun ja seurakunnan välisen yhteistyön rakentamiseen yhteisöjen kehittämiseksi. Edellä kuvattu opettajilta koottu aineisto osoittaa, että yhteisöpajatoiminnan käynnistäminen ja toteuttaminen edellyttää kuitenkin sekä seurakunnissa että ammattikorkeakoulussa valmiutta pohtia seurakunnan työtä ja seurakuntalaisten roolia uusista näkökulmista. Samalla kun kirkon kontekstissa puhutaan uudesta ammatillisuu-

desta, tulisi puhua myös uudesta seurakuntalaisuudesta ja pohtia seurakunnan olemusta yhteisönä.

Yhteisöpajatoimintaan liittyminen edellyttää myös opiskelijoilta valmiutta opiskella asioita korkeakoulun ulkopuolella ja sitoutumista käynnistettyihin hankkeisiin. Parhaimmillaan toisenlainen oppimisen tapa ja sitoutunut prosessi voivat tuottaa sellaista kehittävää ja reflektiivistä uutta ammatillisuutta, jota tarvitaan sekä seurakuntien työn kehittämisessä että yhteiskunnassa laajemminkin.

LÄHTEET

- Karjalainen, P. & Seppänen M. (2011). Yhteisötyö ja rakenteellinen sosiaalityö. Teoksessa A. Kananoja, M. Lähteinen & O. Marjamäki (toim.), *Sosiaalityön käsikirja* (s. 315–320). Helsinki: Tietosanoma.
- Kirkon tulevaisuuskomitean mietintö* (2016). (Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 47, Kirkko ja toiminta). Helsinki: Kirkkohallitus. Saatavilla [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/EE4CA05F09EA5A22C2257E70003B1F1B/\\$FILE/Kirkon%20tulevaisuuskomitea_Mietint%F6.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/EE4CA05F09EA5A22C2257E70003B1F1B/$FILE/Kirkon%20tulevaisuuskomitea_Mietint%F6.pdf)
- Kohtaamisen Kirkko* (2014). Suomen evankelis-luterilaisen kirkon suunta vuoteen 2020 mennessä. (Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 7, Kirkko ja toiminta). Helsinki: Kirkkohallitus. Saatavilla [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/\\$FILE/253062_KKH_Kohtaamisen_kirkko_sisus_KORJ.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/$FILE/253062_KKH_Kohtaamisen_kirkko_sisus_KORJ.pdf)
- L 932/2014. Ammattikorkeakoululaki. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140932>
- Sote-uudistus i.a. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/talous-ja-politiikka/sosiaalipolitiikka/sosiaalityo/yhteisososiaalityo>

Päivi Thitz

6 YHTEISÖNRAKENTAJA- KOULUTUSTEN KOKEMUKSIA JA ARVIOINTIA

Yhteisöllisyys ja seurakuntalaisten tai kansalaisten osallisuuden vahvistaminen on 2000-luvulla kirjattu sekä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon että monien yhteiskunnallisten toimijoiden strategiaan tavoitteisiin. Jotta nämä tavoitteet toteutuvat, tarvitaan koulutusta menetelmiin, joilla yhteisöllisyyttä ja osallisuutta tuetaan. Tässä artikkelissa kuvataan ja arvioidaan Diakonia-ammattikorkeakoulun toteuttamaa Yhteisönrakentaja-koulutusta, joka on suunnattu yhteisötyössä toimiville työntekijöille, kolmannen sektorin toimijoille ja muille oman lähiyhteisönsä rakentamisesta kiinnostuneille kansalaisille.

Koulutuksen tausta

Yhteisönrakentaja-koulutuksen taustana on Diakonia-ammattikorkeakoulun ja kansainvälisen yhteistyöverkoston kehittämä CABLE-työote (Porkka & Pentikäinen 2013; Siirto 2015; Tuuri 2013; Valve 2015). Työote pohjautuu Paulo Freiren (2005) sosiaalipedagogiseen ajatteluun ja kriittisen pedagogiikan lähestymistapoihin. Siihen liittyy myös piirteitä kontekstuaalisesta teologiasta ja kriittisestä sosiaalityöstä (Addy 2013). Freiren sosiaalipedagoginen ajattelu ja kontekstuaalisen teologian lähtökohdat ovat toimineet sekä yhteisöpajatoiminnan että Yhteisönrakentaja-koulutuksen taustalla vaikuttavina teoreettisina juurina (ks. Häkkisen artikkeli tässä julkaisussa).

CABLE-työote on kehittynyt 1990-luvun alusta lähtien eurooppalaisten kirkkojen yhdyskuntatyön ja yhteisölähtöisen työn mallina. Lähestymistapa luo yhteisen oppimisen tilan osallisuudelle ja demokratiaa vahvistaville toimintatavoille sekä työn kehittämiseksi. (Valve 2015.) Keskeinen CABLE-mallin välittäjä ja kehittäjä oli 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä Diakissa vaikuttanut Tony Addy, joka on tehnyt pitkän uran yhteisötyön edistäjänä erilaisissa ekumeenisissa organisaatioissa (Malkavaara 2018). Suomessa CABLE-työote on sittemmin laajentunut pääasiassa Diakin kehittämistoiminnan ja Helsingin Diakonissalaitoksen toteuttamien Kaapeli-valmennusten kautta. Työtettä on sovellettu työyhteisöjen yhteisövalmennuksissa sekä aikuissosiaalityön ja kansalaistoimintaa kehittävien hankkeiden parissa.

CABLE-työotteen ympärille muodostuneen kansainvälisen verkoston toiminta vaikutti oleellisesti myös Diakissa vuonna 2006 aloitettuun englanninkieliseen Degree in Social Services (DSS) -koulutusohjelmaan. Koulutuksessa kehitetään ammatillisia taitoja työskentelyyn marginalisoitujen ja syrjäytyneiden yksilöiden ja yhteisöjen parissa muuttuvassa yhteiskunnassa. (Porkka, Pentikäinen & Kökkö 2013, 22–24.)

Yhteisönrakentaja-koulutus on jatkumo edellä kuvatuille Diakin yhteisötyön kehittämisen prosesseille. Koulutus on tarjolla Diakin vapaasti valittavissa opinnoissa, joista sosiaali-, terveys- ja kirkon alan opiskelijat voivat valita sen osaksi ammatillista tutkintoaan. Lisäksi opintojaksoa tarjotaan myös avoimen ammatikorkeakoulun opintoina kaikille aiheesta kiinnostuneille. Tässä artikkelissa tarkastelun kohteena ovat ensimmäiset Jyväskylässä ja Vantaalla keväällä 2016 ja Vantaalla keväällä 2017 toteutuneet koulutukset. Näiden lisäksi vuonna 2017 koulutuksia on toteutunut Järvenpäässä, Tampereella ja Lahdessa sekä vuoden 2018 alussa Vantaalla.

Koulutusta on pyritty suuntaamaan paikkakunnille, joilla yhteisöpajatoimintaa on viriämässä tai lähtenyt jo liikkeelle. Vantaalla on toteutunut useita koulutuksia liittyen siellä voimakkaasti kehittyneeseen Yhteinen pöytä -toimintaan, joka on myös yksi Diakin yhteisöpajoista. Ajatuksena on, että koulutus antaa valmiuksia yhteisöllisen toiminnan kehittämiseen ja siihen osallistumiseen. Koulutuksen aikana yhteisöpajatoimijoiden on ollut mahdollisuus työstää toiminnan tavoitteita ja sisältöjä ja saada koulutusryhmältä palautetta suunnitelmiinsa.

Koulutuksen pedagoginen lähestymistapa

Yhteisönrakentaja-koulutus on lähtökohdaltaan osallistujien yhteistoiminnallinen prosessi, jossa oman taustan ja tilanteen sosiokulttuurisen tiedostamisen, ympäris-

tön havainnoinnin ja sosiaalisen analyysin myötä etsitään suuntaa yhteisölliselle toiminnalle ja sen kehittämiseksi. Prosessin myötä opitaan uudenlaista orientaatiota, jossa kansalaisia ei nähdä palvelujen tai toimenpiteiden kohteina vaan toimintaan, kehittämiseen ja sen arviointiin osallistuvina toimijoina.

Koulutuksen yhtenä vahvana periaatteena on yhteistyön teorian ja yhteisöllisen pedagogiikan niveltäminen arjen käytäntöihin ja työn kehittämiseen. Koulutus ei ole behavioristista ylhäältäpäin ohjattua, mitä myös Freiren (2005) pedagogiikka kritisoi, vaan se perustuu osallistujien kokemukselliseen ja dialogiseen prosessiin. Koulutuksen toteuttamistapa pyrkii antamaan mallin sellaisesta osallistuvan ja yhteisöllisen toiminnan prosessista, joka vie kohti yhteisön rakentumista ja uudistumista.

Kirkon ja yhteiskunnan toimintaympäristöissä meneillään oleva muutos edellyttää uudenlaista asenne- ja toimintakulttuuria, jossa yhteistä hyvää rakennetaan kansalaisten ja asiantuntijoiden kumppanuuteen perustuvan yhteiskehittämisen avulla (Kinnunen 2018; Hietala 2018). Toimijoita monipuolisesti osallistavat työmenetelmät näyttävät tulleen muuttuvan työelämän keskeisiksi avaintekijöiksi (Vuokila-Oikkonen & Hyväri 2015). Sosiaalialan ja kirkon työntekijöiden yhä tärkeämpiä taitoja ovat kansalaisten ja asiakkaiden osallisuuden vahvistaminen, työntekijöiden ja palvelujen käyttäjien yhteistoiminta sekä yhteisöllisyyden johtaminen. Perinteinen työntekijäjohtoinen työote näyttää olevan muuttumassa yhteisölliseen ja dialogiseen suuntaan. (Harju & Ruuskanen-Himma 2016, 45; Thitz & Siirto 2015.)

Koulutuksen tavoitteet ja toteutustapa

Yhteisönrakentaja-koulutuksen tavoitteet kuvataan seuraavasti:

Opiskelija

- tunnistaa yhteisöllisyyden rakentumiseen vaikuttavia tekijöitä
- osaa käyttää joitakin yhteisöllisiä ja voimauttavia työmenetelmiä
- osaa arvioida ja priorisoida yhdessä työstetyn yhteisöanalyysin perusteella yhteisön toimintaa ja omaa työtään
- osaa hyödyntää yhteisön kehittämisprosessi-mallia.

Opintojen keskeisinä sisältöinä ovat yhteisölliset menetelmät, voimaantuminen ja valtautuminen, yhteisöllisen oppimisen ja toiminnan prosessi sekä yhteistoiminnallinen kehittäminen. Koulutus toteutuu monimuoto-opintoina ja opintojen laajuus on viisi opintopistettä.

Vuonna 2016 Jyväskylässä ja Vantaalla sekä keväällä 2017 Vantaalla toteutettujen koulutusten tavoitteet ja sisällöt olivat yhteiset, mutta toteutustavat poikke-

sivat hieman toisistaan. Koulutukset olivat tarjolla Kirkon koulutuskalenterissa, Diakin Avoimen ammattikorkeakoulun tarjonnassa ja Diakin tutkinto-opiskelijoiden vapaasti valittavissa opinnoissa. Lisäksi koulutuksista laadittiin esitteet kohdennettua tiedotusta varten.

Jyväskylässä yhteisölliseen kehittämiseen liittyvä koulutustarve oli noussut esille Jyväskylän seurakunnassa käydyissä Yhteisöpaja-neuvotteluissa. Yhteisöpajan sisältö ei kuitenkaan ollut vielä jäsentynyt, eikä sen yhteisöpajatoiminnan osallistujajoukkokaan ollut täysin selvillä. Siksi Yhteisönrakentaja-koulutuksesta tiedotettiin virallisten tiedotuskanavien lisäksi laajasti Jyväskylän ja sen lähiseurakuntien sekä Lapuan hiippakunnan kautta. Koulutus tavoitti näin myös muita kuin Jyväskylän seurakunnan yhteisöpajaan liittyviä osallistujia.

Jyväskylän koulutus toteutui Jyväskylän seurakunnan Koivuniemen leirikouksessa kolmena lähipäivänä, jonka lisäksi oli kaksi verkkotapaamista, joissa ohjattiin väliajan työskentelyä. Jyväskylän koulutuksessa oli yhteensä 15 osallistujaa, joista yhdeksän oli seurakunnan työntekijöitä, kaksi Diakin opiskelijaa, yksi Diakin lehtori sekä kolme koulutuksen alkaessa työelämän ulkopuolella olevaa. Osallistujista neljä tuli Jyväskylän kaupungin alueelta ja muut lähialueelta. Yksi opiskelijaosallistuja tuli pääkaupunkiseudulta. Jyväskylässä kouluttajina toimi kaksi Diakin lehtoria, joista toinen oli ollut useita vuosia mukana kehittämässä ja toteuttamassa CABLE-yhteisövalmennusta erilaisissa toimintaympäristöissä.

Vantaalla molemmat koulutukset liittyivät Vantaan kaupungin, seurakunnan ja Diakonia-ammattikorkeakoulun Yhteinen pöytä -hankkeen yhteistyöhön. Hankkeessa luodaan mallia ja verkostoa yhteisölliselle ruoka-aputoiminnalle ja hävikkiruuan keskitetylle jakamiselle. Ensimmäistä Yhteisönrakentaja-koulutusta markkinoitiin Vantaalla erityisesti Yhteisen pöydän toiminnassa mukana oleville työntekijöille ja vapaaehtoisille ja toista lisäksi myös laajemmalle yhteistyöverkostolle. Tavoitteena oli aktivoida työntekijät, vapaaehtoiset ja alueen asukkaat, erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevat, kehittämään yhdessä Yhteistä pöytää ja lisätä osaltaan yhteisöllisyyttä Vantaalla.

Vantaan ensimmäinen koulutus toteutui Kivistön kirkolla ja Yhteisen pöydän Hävikkiterminaalilla viitenä lähipäivänä, minkä lisäksi oli mahdollisuus verkko-työskentelyyn. Koulutuksessa oli mukana 12 osallistujaa, joista 5 oli työntekijöitä, 4 vapaaehtoista, 2 kuntoutujaa ja 1 opiskelija. Kouluttajana toimi Diakin lehtori ja hänen työparinaan Vantaan seurakunnan yhteisötyön diakoni.

Vantaan toinen koulutus toteutui Tikkurilan seurakunnan tiloissa viitenä lähipäivänä ilman verkkotyöskentelyä. Koulutukseen osallistui yhteensä 26 opiskelijaa, joissa oli järjestöjen, seurakuntien ja kaupungin työntekijöitä, vapaa-

ehtoistoimijoita, kuntoutujia ja kaksi Diakin opiskelijaa. Kouluttajina toimi kaksi Diakin lehtoria ja osittain oli mukana myös Vantaan seurakunnan yhteisötyön diakoni.

Koulutuksen arviointia

Koulutukset rakentuivat CABLE-työotteen mukaisesti etenevälle prosessille. Koska koulutusten osallistujaprofiilit olivat jonkin verran erilaiset, myös prosessin etenemistä toteutettiin ryhmälle soveltuvalla tavalla. Vantaalla lähipäiviä oli enemmän, koska kaikilla ei ollut mahdollisuutta tai osaamista verkkotyöskentelyyn. Vantaan toisessa koulutuksessa ryhmän suuri koko vaikutti jonkin verran työskentelytapoihin. Ryhmä jaettiin useammin pienryhmiin ja koko ryhmässä toteutuvaa vuorovaikutusta jouduttiin aikatauluttamaan tarkemmin. Jyväskylän koulutuksessa painottui enemmän työntekijöiden rooli yhteisötyössä, kun taas Vantaalla korostui työntekijöiden ja vapaaehtoisten sekä kuntoutujien välinen yhteistyö.

Koulutusten kokemuksia kerättiin koulutuksen päätteeksi kokoamalla palautetta prosessin kustakin vaiheesta fläpeille ja sen jälkeen yhdessä keskustellen. Lisäksi kouluttajat kokosivat kokemuksia keskustellen kunkin koulutuspäivän päätyttyä.

Vantaan toisen koulutuksen rakennetta ja sisältöä hieman muokattiin vuoden 2016 koulutuspalautteiden perusteella. Jokaisen koulutuspäivän alkuun lisättiin lyhyt toiminnallinen virittäytyminen yhteiseen työskentelyyn. Sen jälkeen oli kouluttajien pitämä alustus päivän keskeisestä teemasta. Samat teemat olivat esillä myös aikaisemmissa koulutuksissa, mutta nyt ne esitettiin selkeästi koulutuksen teoriaosuutena ja niistä jaettiin kirjalliset tiivistelmät myös osallistujille. Lisäksi koulutukseen lisättiin yhteisötyötä ja yhteisöllisiä menetelmiä käsittelevään materiaaliin tutustuminen ennen kehittämissuunnitelman laadintaa.

Seuraavassa kuvataan Yhteisönrakentaja-koulutuksen sisältöä ja etenemistä. Opiskelijaryhmiltä saatu palaute esitellään kunkin koulutusvaiheen kuvauksen jälkeen. Sitaatit ovat opiskelijoiden kirjoittamasta tai keskustelussa ilmaisemasta palautteesta.

1 Minun tarinani – identiteetti ja itsetuntemus yhteisötyön perustana (1 op)

Ensimmäisenä vaiheena oli oman tarinan työstäminen tarkastellen omia elämäntapahtumia ja niihin liittyviä merkittäviä yhteisöjä. Elämäkertatyöskentely auttaa parhaimmillaan ymmärtämään omia juuria, lähtökohtia ja sitä, millaisten koke-

musten värittämänä katselee maailmaa. Oman tarinan voi nähdä myös sukupolvinäkökulmasta, jolloin se määrittyy osaksi suomalaista historiaa ja yhteiskuntaa.

Koulutus aloitettiin kuvatyöskentelyllä, jonka avulla kukin kertoi koko ryhmälle lyhyesti taustastaan ja omista odotuksista koulutuksen suhteen. Oma tarina laadittiin etätehtävänä kuvaamalla keskeisimmät elämänvaiheet elämänjanalle ja kirjoittamalla omaa elämänkulkua kuvaava teksti. Oma tarina jaettiin lähiopeutuspäivänä luottamuksellisissa pienryhmissä. Elämäkertatyöskentelyn tavoitteena oli itselle keskeisten yhteisöjen ja niissä tapahtuvan sosialisoinnin merkityksen tiedostaminen, mutta myös omien arvojen ja vahvuuksien havainnointi.

Osallistujien palautteen mukaan tutustuminen toiminnallisella tavalla rakensi ryhmän yhteishenkeä. Oman tarinan työstäminen ja jakaminen koettiin hyvänä aloituksena yhteiselle prosessille. Oman elämäntarinan jakaminen orientoi ja sitoutti koulutukseen. Pienryhmissä jakaminen koettiin voimauttavana, ja sen kautta syntyi kuulluksi tulemisen kokemus ja tutustuttiin toisiin syvällisesti. Tarinan kirjoittaminen herätti myös oivalluksia omasta elämästä, kuinka on selvinnyt erilaisista elämänvaiheista ja miten erilaiset yhteisöt ovat vaikuttaneet elämään.

Yhteisönäkökulma antoi erilaisen lähestymistavan oman elämäntarinan muistelulle ja kertomiselle.

Menetelmä antoi mallin uudenaikaisesta tulokulmasta (minä yhteisössä) ryhmäytymiseen. Toisten tarinoiden kuuleminen avasi myös uusia asioita sekä itsestä että laajemmin yhteisöjen merkityksestä elämänselityksessä.

Osa koulutukseen osallistujista olisi kaivannut enemmän pohjustusta itselle uuteen menetelmään. Ensimmäiseen tapaamiskertaan toivottiin laajemmin teoreettista taustoitusta ja perusteluja menetelmän käyttöönottoon. Osa koki myös ajan omien tarinoiden käsittelylle olleen liian lyhyt. Huomiota kiinnitettiin myös siihen, että pienryhmissä jokaisen tarinalle olisi tasapuolisesti aikaa ja jakamiseen käytettävissä oleva tila olisi riittävän rauhallinen.

2 Yhteisön ja ympäristön tarina – havainnointi ja sosiaalinen analyysi (2 op)

Toisessa vaiheessa edettiin ympäristön havainnointiin valottumismenetelmää (exposure) soveltaen. Valottumismenetelmän tarkoituksena on ympäristölle altistuminen ja sen kokonaisvaltainen havainnointi eri aistien kautta. Valottumisessa pysähdytään aistimaan, miltä jokin tuntuu ja mitä ajatuksia tulee mieleen. Tyhjä

tila on ennakkoluulojen ja oletusten poisoppimisen paikka, jossa ollaan avoinna arjelle – kaikelle näkemälle, kuulemalle, haistamalle.

Koulutukseen osallistujat toteuttivat valottumismenetelmää valitsemissaan tai yhteisesti sovituissa ympäristöissä. Havainnoinnin kohteena oli omaan työhön tai mahdollisiin kehittämiskohteisiin liittyviä ympäristöjä ja omia arkisia lähiympäristöjä.

Valottumisharjoituksen kautta esille nousseita havaintoja tarkasteltiin lähipäivänä yhdessä ja pienryhmät kokosivat keskeisimmät havainnot näkyviksi kollaaseihin. Kollaaseissa tuli esille erilaisten yhteisöjen sosiaalinen todellisuus. Esiin nousi myös yhteiskunnallisia ongelmia. Tehdyn sosiaalisen analyysin pohjalta keskusteltiin yhteisöjen kehittämistarpeista ja pohdittiin koulutukseen liittyvän kehittämistehtävän aiheita ja niihin liittyviä ryhmiä.

Palautteen perusteella ympäristön havainnointi valottumismenetelmää käyttäen oli uusi ja mielenkiintoinen kokemus. Ympäröivä todellisuus avautui uudella tavalla ja kokemus oli monelle pysäyttävä.

*Tämä oli itselle oudoin, mutta kun vauhtiin pääsin, niin silmiä
avaava. Havainnoin edelleen.*

Tehtävä johdatti huomaamaan pysähtymisen ja omien ennakkokäsitysten purkamisen tärkeyden työn tai toiminnan kehittämisen välineenä. Tehtävä auttoi tiedostamaan, millaisiin asioihin kukin ympäristössään yleensä kiinnittää huomiota. Useat osallistujat kertoivat, että menetelmän avaama havainnointitapa tulee jatkumaan osana omaa työtä. Havainnoinnin koettiin antavan näkökulmia ja ideoita tulevaan yhteisön toiminnan kehittämiseen.

Antoi uusia työkaluja kehittää itseä ja työtä.

Kuitenkaan kaikille havainnointitehtävän merkitys osana kehittämistä ei havainnointivaiheessa vielä avautunut, vaan se jäi osittain irralliseksi.

*Mietitytti tehtävän liittyminen kurssiin. Jos olisi tajunnut miksi,
olisi panostanut enemmän ja käyttänyt enemmän aikaa.*

Toisten havaintojen kuuleminen koettiin opettavaisena ja pienryhmissä tehdyt kollaasit koettiin hyviksi tavoiksi tutkia havaintoja yhdessä.

Kollaasit keräävät yhteen Yhteisen pöydän keskeiset teemat.

Havainnoinnin haasteeksi koettiin ajan löytyminen ja oma malttamattomuus. Tehtävä vaati pysähtymiseen ja läsnäoloon sitoutumista, jota ei ollut helppo itsensä löytää.

3 Tulevaisuuden tarina – yhteistoiminnallinen kehittäminen (2 op)

Sosiaalisen analyysin pohjalta valittiin yhteisön kehittämistarpeet, joista lähdettiin pienryhmissä työstämään kehittämissuunnitelmia. Koska kehittämistarpeet nousivat pääosin omasta työstä tai liittyivät lähiyhteisöön, muutama osallistuja teki tehtävän yksilötyönä. Kehittämissuunnitelmien ideointia tuettiin verkko-keskustelulla tai pienryhmätapaamisilla. Kehittämissuunnitelmat esiteltiin koko ryhmälle viimeisellä tapaamiskerralla ja niistä käytiin arvioivaa ja tulevaisuuteen suuntaavaa keskustelua.

Pienryhmiin jakautuminen ja kehittämisideoiden valinta koettiin jossain määrin haasteelliseksi Vantaan suuremmassa koulutusryhmässä. Osa koki ryhmäytymistilanteen sekavana ja toivoi siihen selkeämpää tai luovempaa menetelmää.

Osallistujat kokivat kehittämissuunnitelmien tekemisen mielekkääksi ja konkreettista toimintaa tukevaksi kehittämisen työvälineeksi.

*Antoi vauhtia omaan suunnitteluun ja
mielekkyyttä tekemiseen.*

Suunnitelmat nousivat todellisesta tarpeesta ja antoivat tukea oman työn tai yhteisön kehittämistoimille. Työskentelyä oli mahdollisuus jatkaa yhteisöpajatoiminnassa tai muussa oman lähiyhteisön työskentelyssä.

Pienryhmissä tekeminen vahvisti yhteishenkeä ja luottamusta hyvän tekemisen voimaan. Osallistuminen kehittämistoiminnan suunnitteluun toi myös esille omia vahvuuksia ja tuki ponnistelua yhteisen hyvä eteen. Suunnitelmat toivat näkyväksi yhteisöllisen työn kysymyksiä ja toisten ideoista sai paljon ajatuksia myös omaan toiminnan kehittämiseen.

*Jakaminen oli hyvä, toi lisää ideoita ja
näkökulmia omaan työhön.*

Kehittämissuunnitelman tekeminen yksin koettiin haastavaksi, vaikka ryhmältä saikin tukea ja ideoita omaan työskentelyyn. Vuoden 2016 koulutuspalautteissa nostettiin esille se, että kehittämiseen liittyvää kirjallisuutta olisi saanut olla esillä jo koulutuksen alkuvaiheessa ja lähteet olisivat voineet olla monipuolisempia ja ajantasaisempia. Kehittämistehtävien pohjalta keskusteluun ei suuressa ryhmässä ollut riittävästi aikaa.

Kokemuksia koulutusprosessista

Kokonaisuutena koulutusta arvioitiin yhteisötyön päivityksenä ja siihen perusteita ja uusia näkökulmia antavana. Koulutuksen prosessimaisuus ja sen liittyminen käytännön kehittämiseen koettiin positiivisena. Koulutus innosti oman työn kehittämiseen ja CABLE-menetelmään tutustuminen antoi konkreettisia välineitä yhteisötyöhön.

Hyödyllinen käytännön työn kehittämistyökalu.

Eri seurakunnista tai erilaisista taustoista tulevien osallistujien jakaminen ja yhteinen työskentely loivat motivoivan ilmapiirin ja kannustivat etenemään omissa tehtävissä.

Koulutukseen osallistumista tuki se, että koulutus järjestettiin lähellä osallistujia. Kaksi erilaista kouluttajaa täydensi toisiaan. Verkkotyöskentelyt toimivat hyvin erityisesti silloin, kun työskenneltiin pienryhmissä. Koko ryhmän kesken verkkotyöskentely koettiin puuduttavana.

Omaan kokemukseen perustuva työskentelytapa ilman pitkiä PowerPoint-esityksiä koettiin hyvänä. Dialoginen työskentely antoi tilaa kaikille osallistujille ja vahvisti jokaisen osallistujan arvoa yhteisessä prosessissa.

Koulutus päättyi kehittämissuunnitelmien esittämiseen. Monet osallistujista toivoivat jonkinlaista jatkotapaamista, jossa olisi mahdollista kuulla kehittämisen etenemisestä ja saada siihen tukea.

Johtopäätöksiä ja kehittämis ehdotuksia

Saadun palautteen perusteella Yhteisörakentaja-koulutuksen tavoitteet toteutuivat hyvin, mutta myös kehittämistarpeita tuli esille. Osallistajat perehtyivät yhteisöllisyyden rakentumisen perusteisiin ja saivat kokemuksia yhteisöllisistä ja voimauttavista työmenetelmistä. Yhteisöjen kehittämistarpeiden havainnointi ja havaintojen analyysi antoivat aineksia yhteisön toiminnan kehittämisen suunnittelulle. Koulutus tarjosi osallistujille yhden, erilaisia työvälineitä sisältävän mallin

yhteisöjen kehittämisprosessista. Koulutuksen anti levisi osallistujien kautta yhteisöpajaseurakuntia laajemmalle myös muiden seurakuntien, järjestöjen ja hankkeiden käyttöön.

Koulutus käynnisti useissa työyhteisöissä yhteisönrakentamisen prosessin. Eri tahoilta tulevien työntekijöiden, vapaaehtoistoimijoiden, opiskelijoiden ja muiden koulutukseen osallistuvien kumppanuuteen perustuva yhteistoiminta toi uuden näkökulman yhteistyöhön. Koulutus näytti antavan osallistujille tilaa ja rohkeutta yhdessä ideointiin ja toimimiseen osana yhteisöä. Työntekijöille koulutus antoi uuden ulottuvuuden jaksaa työssään. Monille näytti prosessin aikana avautuvan yhteisön jäsenten kanssa kehittämisen innostavuus ja antoisuus.

Koulutuksen moninainen osallistujajoukko teki työskentelystä hedelmällisen. Osallistujien erilaiset tulokulmat yhteisöelämään rikastuttivat työskentelyä. Toisaalta hyväksi osoittautui myös se, jos osallistujat olivat samasta yhteisöpajasta tai työyhteisöstä, jolloin kehittämissuunnitelmia voitiin suunnata omaan yhteisöön ja kehittämistoimet jatkuivat luontevasti oman yhteisön sisällä. Koulutus näytti syventävän esimerkiksi eri työaloilta tulevien työntekijöiden tai eri tavoin yhteisössä mukana olevien välistä yhteyttä.

Toisaalta koulutukseen osallistuvien erilaiset taustat sekä yhdessä toimimisen ja opiskelun taidot vaativat tasapainottelua koulutuksen järjestämisessä. Osa olisi kaivannut asioiden syvempää jäsentelyä, mutta toisille kehittämistoiminnan teoreettinen pohjustus osoittautui haasteelliseksi. Varsinkin suuren ryhmän tarkkailu ja jokaisen koulutuksesta selviytymisen tukeminen vaatii kouluttajilta erityistä huomiota. Myös pienryhmien keskinäistä vertaistukea ja työnjakoa on korostettava, jotta kukin voi osallistua tehtäviin omien vahvuuksiensa mukaan ja voi kokea selviytyvänsä koulutuksesta.

Koulutus oli luonteeltaan vahvasti kokemuksellinen ja osallistujan identiteettiä sekä yhteisöllistä toimijuutta vahvistava. Ammattikorkeakoulun opintojen keskeisenä piirteenä on teorian ja käytännön vuoropuhelu. Jatkossa huomiota kannattaa kiinnittää siihen, missä määrin kokemuksellisuuden rinnalla voidaan ja on tarpeen painottaa myös yhteisöllisyyden lähtökohtiin ja kehittämismenetelmiin liittyvää teoreettista perustaa. Teoreettisen osuuden määrä ja käsittelyn syvyys tulee päättää osallistujaryhmäkohtaisesti. Tämän lisäksi kuhunkin teemaan liittyvää kirjallisuutta ja muuta materiaalia voi tarjota mahdollisuutena syventää teemoihin perehtymistä kunkin omien tarpeiden mukaisesti.

Omaan yhteisöön liittyvän kehittämissuunnitelman laatiminen vaatii aikaa ja prosessointia. Koulutuksen suuntautumista kohti oman yhteisön kehittämistä ja mahdollisen kehittämisidean miettimistä jo ennakoon voisi pitää vahvemmin

esillä jo koulutukseen ilmoittautuneille lähetettävässä tiedotteessa. Koulutuksen aikana CABLE-työotteen eri vaiheet tulee selkeämmin nivoa osaksi yhteisön kehittämisen kokonaisuutta.

Koska koulutus työskentelytavaltaan toimii konkreettisena mallina yhteisön toiminnan kehittämistä, nousee osallistujien keskinäinen vuorovaikutus keskeiseen rooliin. Yhä vahvemmin on pidettävä kiinni siitä, että jokainen osallistuja aina kouluttajasta kuntoutujaan saakka on tärkeässä roolissa ja jokaisen äänen kuuleminen ja osallisuus kehittämisessä on prosessin kannalta merkittävä. Kuten yhteisöllisyydessä yleisemminkin, myös tämän koulutuksen ydin on sosiaalisessa ihmiseksi kasvamisessa, yhteen liittymisessä, toinen toisensa kuulemisessa ja kohtaamisessa. Parhaimmillaan yhteisyys vahvistuu ja ilo vaikeuksista selviämisestä ja vaikuttamisen mahdollisuuksista antaa lisää voimavaroja. Näin koulutus voi olla lisäämässä yksittäisten ihmisten tai ryhmien osallisuutta, toimijuutta ja valtaa vaikuttaa omiin tilanteisiin.

LÄHTEET

- Addy, T. (2013). Reflections on the CABLE approach to the community based work, social service and Diaconia. Teoksessa J. Porkka & M. Pentikäinen 2013 (eds.), *Community of the Future. Challenges and New Approaches to Community Based Social Work and Diaconia from the CABLE Approach* (s. 60–82). (Diaconia University of Applied Sciences, B Reports 57). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Freire, P. (2005). *Sorrettujen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Harju, A. & Ruuskanen-Himma, E. (2016). *Onnistu muutoksessa. Järjestöjohtajan ja -kehittäjän käsikirja*. Helsinki: Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF ry.
- Hietala, O. (2018). Sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskehittämisessä osallisuus avautuu kaikille. Teoksessa H. Kostilainen & A. Nieminen (toim.), *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia* (s. 118–138). (Diak Työelämä 13). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kinnunen, S. (2018). Osaksi yhteisöjä kehittämällä – Aikuissosiaalityön uusi suunta. Teoksessa H. Kostilainen & A. Nieminen (toim.), *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia* (s. 177–199). (Diak Työelämä 13). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Larvus, K., Maunuksela, A. & Hyväri, S. (2005). Valottumismenetelmä diakoniatyössä. Teoksessa S. Hänninen, J. Karjalainen & T. Lahti (toim.), *Toinen tieto: Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta* (s. 136–150). Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Malkavaara, M. (2018). Yhteisöissä elävä kirkko yhteiskunnan murroksessa. Teoksessa M. Katisko, E. Keskitalo, M. Malkavaara, A. Määttä, A. Suikkala & O. Vesterinen (toim.), *Alueellisuus, paikallisuus ja globaalit mahdollisuudet – Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 3* (s. 14–50). (Diak Työelämä 14). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Porkka, J. & Pentikäinen, M. (eds.) (2013). *Community of the Future. Challenges and New Approaches to Community Based Social Work and Diaconia from the CABLE Approach*. (Diaconia University of Applied Sciences, B Reports 57). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Porkka, J. & Pentikäinen, M. (2013). Johdanto. Teoksessa J. Porkka & M. Pentikäinen (eds.), *Community of the Future. Challenges and New Approaches to Community Based Social Work and Diaconia from the CABLE Approach* (s. 13–34). (Diaconia University of Applied Sciences, B Reports 57). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Siirto, U. (2015). CABLE-metodi lähiöasukkaiden aktivoijana, voimauttajana ja valtauttajana. Teoksessa S. Väyrynen, K. Kostamo-Pääkkö & P. Ojaniemi (toim.), *Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä* (s. 301–320). Tallinna: United Press Global.
- Thitz, P. & Siirto, U. (2015). Monimuotoistuva yhteisöosaaminen. Teoksessa R. Gothóni, S. Hyväri, M. Kolkka & P. Vuokila-Oikkonen (toim.), *Osallisuutta, oppimista ja arviointia. Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2015*. (s. 93–106). (Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, B Raportteja 60). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Tuuri, K. (2013). The Roottori Projekt. Teoksessa J. Porkka & M. Pentikäinen (eds.), *Community of the Future. Challenges and New Approaches to Community Based Social Work and Diaconia from the CABLE Approach* (s. 116–124). (Diaconia University of Applied Sciences, B Reports 57). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Valve, K. (2013). A Perspective on the Exposure Approach to Pedagogy in Community Development Work. Teoksessa J. Porkka & M. Pentikäinen (eds.), *Community of the Future. Challenges and New Approaches to Community Based Social Work and Diaconia from the CABLE Approach* (Diaconia University of Applied Sciences, B Reports 57). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Valve, K. (2015). CABLE-metodi työntekijöiden tietoisuutta ja yhteisöllisyyttä rakentamassa. Teoksessa S. Väyrynen, K. Kostamo-Pääkkö & P. Ojaniemi (toim.) *Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä* (s. 281–299). Tallinna: United Press Global.
- Vuokila-Oikkonen, P. & Hyväri, S. (2015). Toimijoita osallistava kehittämisprosessi – esimerkkinä Oulun mielenterveyspalvelujen rajapintatyön mallintaminen. Teoksessa R. Gothóni, S. Hyväri, M. Kolkka & P. Vuokila-Oikkonen (toim.) *Osallisuutta, oppimista ja arviointia. Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2015* (s. 35–46). (Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, B Raportteja 60). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Eeva Mertaniemi

7 YHTEISÖPAJA INARIN SEURAKUNNASSA

Johdanto

apin Ely-keskuksen vuonna 2012 laatiman ammattibarometrin mukaan pohjoisen Suomen alueella on pulaa sairaanhoitajista. Erityisen suuri pula on saamen kielen taitoisista sairaanhoitajista saamelaiden kotiseutualueella Enontekiön, Inarin, Utsjoen ja Sodankylän kunnissa. (TE-toimistojen ammattibarometriversio III/2012). Diakonia-ammattikorkeakoulu käynnisti syksyllä 2015 sairaanhoitaja-diakonissakoulutuksen Ivalossa. Koulutus vastaa erityisesti alueen tarpeeseen vahvistaa saamelaista kulttuuria ja pohjoisen alueen erityispiirteitä tuntevia terveydenhuollon ja kirkon työn asiantuntijoita.

Tässä artikkelissa käsitellään yhteisöpajan toimintaa Inarin seurakunnassa. Yhteistyö Inarin seurakunnan ja Diakonia-ammattikorkeakoulun välillä sai alkunsa, kun sairaanhoitaja-diakonissakoulutus käynnistyi Ivalossa vuonna 2015. Koulutukseen valittiin 16 opiskelijaa. Sairaanhoitaja-diakonissakoulutuksen lähijaksot toteutetaan Ivalossa, Saamelaisalueen koulutuskeskuksen tiloissa, Ivalojoen varrella, Ivalon kirkon lähellä. Sairaanhoitaja (AMK) -diakonissatutkinnon laajuus on 240 opintopistettä, joka sisältää 90 opintopistettä kirkon alan opintoja. (Opetussuunnitelma 2015, sairaanhoitaja (AMK) -diakonissa.) Opetussuunnitelman mukaisesti yhteisöpajatyöskentelyä sisältyy useampaan kirkon alan opintojaksoon. Koulutuksen tukena Ivalossa on kolmivuotinen Euroopan sosiaalirahaston (ESR) tukema hanke.

Paikallisten yhteistyökumppaneiden löytäminen on olennaisen tärkeää kampusalueen ulkopuolella toteutuvan koulutuksen sekä hanketyön onnistumiselle. Sairaanhoidaja-diakonissakoulutus saamelaisalueella -hankkeen keskeisenä yhteistyökumppanina ja hankkeen osatoteuttajana on Saamelaisalueen koulutuskeskus. Kahden eri oppilaitoksen opiskelijat ja opettajat työskentelevät yhteisissä tiloissa, ruokailevat yhdessä ja kehittävät yhdessä alueen toimijoiden moniammatillista yhteistyötä. Yhteisöpajatyöskentely on yksi esimerkki yhteistyöstä Saamelaisalueen koulutuskeskuksen lähihoitajaopiskelijoiden ja Diakonia-ammattikorkeakoulun sairaanhoidaja-diakonissaopiskelijoiden kanssa. Muut hankkeen yhteistyökumppanit ovat Saamelaiskäräjät, Sami soster, Giellagas-instituutti, Inarin seurakunta, Oulun hiippakunta ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus.

Inarin seurakunta ja kirkko saamelaisalueella

Inarin seurakunta on maantieteellisesti Suomen suurin seurakunta. Seurakunnan laajuus on 17 000 neliökilometriä, lähes Suomi-neidon kasvot peittävä maa-alue. Inarin seurakunnan jäsenmäärä on noin 4600 jäsentä. Koko kunnan väkiluku vuonna 2015 oli 6796 henkilöä, joista Ivalon keskuksessa ja sen ympäristössä asui noin 3000 kuntalaista. Alueen saamelaisten lukumäärä on noin 2100 henkeä. Suomessa saamelaisia on noin 10 000. Suurin osa saamelaisista asuu saamelaisen kotiseutualueen (Enontekiö, Inari, Utsjoki ja Sodankylän Vuotson kylä) ulkopuolella. Inarin kunnassa käytetään suomen kielen rinnalla virallisesti kolmea eri saamen kieltä: pohjoissaamea, inarinsaamea ja koltansaamea. (Inarin kunta. Inari-info. Tilastotietoa Inarin kunnasta; Lehtola 2016, 22–23.)

Inarin seurakunnalla on neljä kirkkoa tai kappelia, jotka ovat pääkirkko Ivalossa, saamelaiskirkko Inarissa, vanha erämaakirkko Pielpajärvellä ja tunturikapeli Saariselällä. Seurakuntatyötä tehdään kaikkien kirkkojen alueella sekä laajasti eri kylissä. Välimatkat ovat pitkiä ja ne asettavat haasteita seurakuntatyön toteuttamiselle. Esimerkiksi matka diakoniapiirin kokoontumiseen Ivalosta Partakon kylään ottaa aikansa, kun välimatkaa on 100 kilometriä. Inarin seurakunnan työyhteisöön kuuluu 17 työntekijää. Seurakunnassa on kolme pappia ja kaksi diakoniatyöntekijää. Yhden papin ja yhden diakonissan työn painopistealueena on hengellinen työ saamelaisten parissa. (Inarin seurakunta.)

Laaja Lapin seurakunta omine erityispiirteinen asettaa haasteita yhteisöllisyyttä ja osallisuutta vahvistavalle toiminnalle. Saamelaisuus on osa seurakunnan todellisuutta suomalaisen valtakulttuurin lisäksi. Perinteisesti saamelaisuus on yhdistetty poronhoitoon, kieleen ja perinteiseen elämäntapaan saamelaisalueella. (Lehtola 2016, 24.) Lehtola nostaa esiin myös Saamelaiskäräjien puheenjohtajan

Klemetti Näkkäljärven saamelaismäärittelyn vuodelta 2012: ”Saamelaiskulttuuri on elämäntapa, johon kuuluvat kielen lisäksi perinteiset elinkeinot, perinteistieto, kertomaperinne, joiku, yhteisön historia, arvot, tavat ja yhteisöjärjestelmä”. (Lehtola 2016, 25.)

Evankelis-luterilaisen kirkon ja saamelaisten välisissä suhteissa on ollut ajan saatossa monia vaihteita. Oulun yliopiston saamelaisen kulttuurin professori Veli-Pekka Lehtola toteaa, että 1900-luvun alkupuolelta lähtien Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla ei ole ollut johdonmukaista yhtenäistä saamelaispolitiikkaa vaan käytännössä asennoituminen saamen kieleen ja kulttuuriin on vaihdellut kirkon johdossa olevien asenteiden mukaan. (Lehtola 2012.) Oulun hiippakunnan piispa Samuel Salmi on halunnut omalta osaltaan olla korjaamassa saamelaisten ja kirkon välisiä suhteita. Oulun hiippakunta järjesti vuonna 2012 Saamelaiset kirkossa -seminaarin, jonka yhteydessä piispa Salmi esitti anteeksipyyntönsä tapahtumiin, joissa kirkko on ollut alistamassa ja nöyryyttämässä saamen kansaa. (Salmi 2012.)

Nykyisin saamen kieli kuuluu luonnollisena osana kirkon toimintaan. Kirkollisia palveluita voidaan saada pohjoissaamen ja inarinsaamen kielellä. Vuonna 2004 otettiin käyttöön uudistettu saamen kielilaki. Saamen kielilain tarkoituksena on ollut turvata perustuslaissa säädetty saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan ja saada viranomaispalvelua saameksi (L 1086/2003). Myös evankelis-luterilaisessa kirkossa haluttiin vahvistaa saamelaisten parissa tehtävää hengellistä työtä heidän omalla äidinkielellään. Vuonna 2008 kirkkohallitus perusti saamelaistyön sihteerin viran. Lisäksi Inarin seurakunnassa työskentelee saamelaispappi ja saamelaisdiakonissa, joiden työalueina ovat saamelaisten kotiseutualueiden seurakunnat. (Oktavuohta 2015.)

Kulttuurisensitiivisyys toiminnan lähtökohtana

Kulttuurisensitiivisellä työotteella ymmärretään yleisesti herkkyyttä huomioida eri kulttuurien erityispiirteitä. (Tyttöjen talo 2016). Katisko (2016, 200–201) määrittää kulttuurisensitiivisyyden kyvyksi ja valmiudeksi kohdata toinen arvostavasti tiedostaen etnisen taustan, kulttuurin, sosiaalisen statuksen, uskonnollisen vakaumuksen tai erilaisten kielten vaikutukset. Heikkilän (2011) mukaan kulttuurisensitiivinen työote sosiaali- ja terapiatyössä tarkoittaa sitä, että henkilöllä on riittävästi herkkyyttä, teoreettisia tietoja, taitoja ja asenteellisia valmiuksia ottaa työssään huomioon asiakkaan kulttuuritausta. Heikkilä (2011) lisää vielä, että kielen osaamisen lisäksi työntekijältä odotetaan ymmärrystä kulttuuriin toimintaedellytyksiin vaikuttavista ajattelutavoista, asenteista, normeista, roolimalleista ja toimintatavoista.

Hankkeen keskeisenä teemana on kulttuurisensitiivisen työtöteen vahvistaminen pohjoisen Suomen ja saamelaisen alueen toimintaympäristössä. Hankkeessa kehitetään sekä sairaanhoitaja-diakonissaksi opiskelevien että työelämäkumppaneiden kulttuurisensitiivistä osaamista sosiaali-, terveys- ja kirkonalan työssä erityisesti saamelaiskulttuurin osalta.

Ivalossa toteutettavan sairaanhoitaja-diakonissakoulutuksen opintoihin on lisätty saamen kielen ja saamelaisen kulttuurin opintoja sekä vahvistettu työelämäyhteistyötä. Hankkeessa kehitetään yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa toimintamalli, joka kokoaisi saamelaisalueen toimijat säännöllisesti yhteen yhteistyön syventämiseksi ja asiakkaiden palvelujen kehittämiseksi. Pitkistä välimatkoista johtuen ja verkko-oppimisen monimuotoisuutta hyödyntäen hankkeessa kehitetään terveysalan ja diakoniatyön koulutukseen sopivia verkko-oppimisen menetelmiä kampuksen ulkopuoliselle opiskelijaryhmälle sopiviksi. Hankkeen loppuvaiheessa koulutuksessa pyritään hahmottelemaan kulttuurisensitiivisen opettamisen malli hoito- ja diakoniatyön opettamiseen saamelaiskontekstissa.

Magga (2010) pitää erityisen tärkeänä sitä, että kulttuurisensitiivinen lähestymistapa on mukana saamelaisten parissa tehtävässä työssä. Saamelaiskäräjien ja SàmiSoster ry:n yhteisen työnäyn mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut tarjotaan saamelaisten omalla äidinkielellä, suunnitellaan ja toteutetaan saamelaisten omista lähtökohdista ottaen huomioon saamelainen kulttuuritausta, perinteiset arvot, elämänmuoto ja ajattelutavat. (Magga 2010, 670.)

Eija Seppä (2012) on pro gradu -tutkielmassaan tarkastellut diakoniatyön kulttuurisensitiivisiä erityispiirteitä saamelaisalueella. Hän jakaa diakoniatyön erityislaatuiseen vaikuttavat tekijät kahteen ryhmään: toimintaympäristössä oleviin tekijöihin sekä diakoniatyön sisällöstä nouseviin näkökulmiin. Kielen merkitys sekä kulttuuriset arvot ja elämäntapa ovat keskeisessä roolissa saamelaisten parissa tehtävässä diakoniatyössä. Myös sukulaisuus ja sosiaaliset tekijät sekä taloudelliset, koulutukselliset, uskonnolliset, poliittiset ja oikeudelliset tekijät vaikuttavat saamelaisessa kontekstissa diakoniatyössä. Diakoniatyön sisällöstä esille nousivat harvaanasuttujen seutujen pitkät välimatkat, vaihtelevat luonnonolosuhteet ja monialaosaamista vaativat työtehtävät. Pohjoisen kansan aikakäsitys on sidottu luonnon kiertokulkuun. ”Pimeän talven aikana on enemmän diakonia-asiakkaita, koska kesällä ei ehdi sairastaa saati kuolla, kun on kala- ja marja-aika.” (Seppä 2012, 86–87.)

Uskonnollisen toimintaympäristön huomioiminen Lapin alueella ja saamelaisten keskellä on yksi kulttuurisensitiivisen avun ja tuen antamisen lähtökohdista. Yhteisöpajatyöskentely Inarin seurakunnassa on yksi hankkeen tavoitteen mukai-

nen toimintatapa, joka osaltaan laajentaa yhteisön mahdollisuuksia erilaisten yhteistyökumppaneiden ja toimijoiden kanssa.

Inarin yhteisöpajan suunnittelu ja tavoitteet

Inarin seurakunnan yhteisöpajan toiminnan suunnittelu alkoi yhteisellä tapaamisella joulukuussa 2015. Toimintaa ideoitiin yhdessä Diakonia-ammattikorkeakoulun Kirkko ja yhteiskunta -osaamisalueen johtajan Matti Helinin ja Inarin seurakunnan kirkkoherran Tuomo Huuskon sekä yhteisöpajasta vastaavan lehtorin ja seurakunnan työntekijöiden kanssa. Diakin edustajat kertoivat yhteisöpajasta toimintatapana, ja seurakunnan edustajat kertoivat Inarin seurakunnan toiminnasta ja toiminnan kehittämishaasteista.

Ideoinnin aikana päädyttiin kolmeen erilaiseen kehittämisaihioon. Yhdeksi yhteisöpajan toiminnalliseksi keskuksiksi Inarin seurakunnan työntekijät halusivat nostaa jumalanpalveluselämän kehittämisen entistä enemmän yhteisöllisyyttä ja osallistavuutta tuovaksi. Toisena kehittämishaasteena esille nostettiin yhteisöllisyyden vahvistaminen Ivalon ja Inarin keskusten ulkopuolella olevissa kylissä Nellimissä ja Partakossa. Kolmantena kehittämishaasteena työntekijöiden idearinessä nousi esiin Yhteisvastuukeräykseen liittyvän vapaaehtoistyön kehittäminen.

Tärkeä osa seurakunnan yhteisöllisyyttä ja osallisuutta vahvistavaa toimintaa on yhteistyö paikallisten toimijoiden kanssa. Verkostoissa toimiminen on ollut osa Inarin seurakunnan toimintaa kaikissa eri työmuodoissa. Jumalanpalveluselämässä on aloitettu ekumeenisten kirkkohetkien vietto yhdessä ortodoksis seurakunnan kanssa vuoroin kummankin kirkkokunnan kirkoissa. Nuorisotyössä tehdään yhteistyötä kunnan koulujen ja partion kanssa. Diakoniatyön verkostot ulottuvat laajalle sosiaali- ja terveystoimen kentillä sekä yhteistyöhön paikallisten järjestöjen ja yrittäjien kanssa. Hankkeen ja koulutuksen yhteistyökumppanit, kuten Saamelaisalueen koulutuskeskus, lisäävät omalta osaltaan Inarin seurakunnan osallisuuden ja yhteisöllisyyden rakentumista paikallisesti. Yhteisöpajatoiminta vahvistaa jo monipuolista alueellista yhteistyötä.

Yhteisöllisyyttä hoitolaitoksissa

Ensimmäinen yhteinen alueen toimijoiden ja seurakuntalaisten yhteisöllisyyttä vahvistava yhteisöpaja toteutui joulukuussa 2015. Diakonia-ammattikorkeakoulun sairaanhoitaja-diakonissaopiskelijat ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen lähihoitajaopiskelijat suunnittelivat yhdessä viiden hoitolaitoksen henkilökunnan ja Inarin seurakunnan diakoniatyöntekijöiden kanssa jouluisen iltapäivän hoito-yhteisöjen asukkaille.

Aluksi kartoitettiin Ivalon keskustan alueella olevat hoitotyön yhteisöt ja laitokset. Toimipisteiltä tiedusteltiin mahdollisuutta järjestää jouluisen iltapäivähetki hoitolaitoksen asukkaille ja potilaille. Laitosten vastaanotto oli myönteinen ja sen jälkeen opiskelijat sekaryhmissä ryhtyivät suunnittelemaan jokaiseen laitokseen asukkaiden toimintakyvyn huomioivaa ohjelmaa yhteistyössä laitosten hoitohenkilökunnan kanssa. Opiskelijat valmistelivat päivän ohjelman ja aikatauluista tiedotettiin laitokselle. Ryhmät jalkautuivat laitoksiin ja toteuttivat opettajan hyväksymän jouluisen iltapäivätuokion suunnitelmansa mukaan. Jokaisessa viidessä toimintaryhmässä oli myös opettaja, ja yhdessä ryhmässä mukana oli saamelais-työn diakonissa.

Opiskelijoiden toteuttamissa jouluisissa yhteisöpajoissa leivottiin pipareita tai torttuja, juotiin yhdessä päiväkahvit, askarreltiin, laulettiin joululauluja, leikittiin, jumpattiin ja kohdattiin keskustellen ja asukkaita kuunnellen. Jotkut olivat ehtineet lumenluontiin ja pienelle kävelylenkille. Hartiahierontaakin annettiin ja hoitotyön toiminnoissa avustettiin. Opiskelijoiden oppimistehtävänä oli toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen lisäksi tehdä havaintoja yhteisöllisyydestä ja sen ilmenemisestä iltapäivän aikana. Toiminnan dokumentoinnissa opiskelijat hyödynsivät tabletteja ja älypuhelimia.

Yhteisöpajan kokemukset sekä kuva- ja videokoosteet katseltiin yhteisessä reflektiossa. Kokemukset olivat pääasiassa myönteisiä sekä opiskelijoilla että hoitolaitosten ja -yhteisöjen asukkailla. Tallenteissa näkyi jauhoisia käsiä piparakkutaikinaa muovaamassa ja yhteen liittyneitä käsiä ystävyysmerkkeinä. Joululaulut raikuivat ja videoilta välittyi hyväntuulinen puheensorina. Opiskelijoiden yhteistoiminta moniammatillisena tiiminä lähihoitajien ja sairaanhoitaja-diakonissojen kesken antoi oman haasteensa, koska tämä jouluisen yhteisöpaja oli ensimmäinen yhteistyössä tehty tehtävä. Haasteena joissakin hoitolaitoksissa oli se, että työvuorossa olleet hoitajat olivat poistuneet toimintatilasta omiin tehtäviin ja opiskelijat jäivät vastaamaan toiminnasta. Hoitoyhteisöjen ja asukkaiden palautteet iltapäivän tapahtumasta olivat myönteisiä ja opiskelijat toivotettiin tervetulleeksi uudelleen.

Yhteisöllinen messu ja adventin vietto

Adventin yhteisöpajan idea lähti liikkeelle Inarin seurakunnan tarpeesta kehittää jumalanpalveluselämää. Inarin seurakunnassa toivotaan, että seurakuntalaisista voitaisiin muodostaa jumalanpalvelusta avustavia messuryhmiä. Syksyn messusuunnitelmassa esille nousi ensimmäisen adventtisunnuntain messu ja messun yhteyteen rakentuva tapahtuma. Ensimmäisestä adventtisunnuntaista haluttiin

kehittää yhteisöllinen kaikkia ikäluokkia kokoava jumalanpalvelus ja joulun odotuksen avaus.

Saamelaisalueen koulutuskeskuksen lähihoitajaopiskelijat ja Diakonia-ammattikorkeakoulussa opiskelevat sairaanhoitaja-diakonissaopiskelijat eriyttivät toimintasuunnitelmansa tässä yhteisöpajassa oman opetussuunnitelmansa mukaisiin tavoitteisiin. Lähihoitajaopiskelijoiden vastuulle tuli Ivalon keskustan hoitoyksiköiden ja palvelutalojen asukkaiden tuominen jumalanpalvelukseen ja asukkaiden henkilökohtainen avustaminen liikkumisessa, messussa, puuroaterialla ja tapahtumatorilla. Sairanhoitaja-diakonissaopiskelijat osallistuivat hyvinvointipisteiden toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen, postereiden työstämiseen ja esittelyyn sekä messun suunnitteluun ja toteutukseen. Jumalanpalveluksen suunnittelussa olivat mukana myös päiväkerhotyön lastenohjaaja, nuorisotyönohjaaja, diakonia-työntekijä, joukko partiolaisia ja seurakunnan vapaaehtoisia.

Messussa toimittiin kulttuurisensitiivisesti, saamelainen konteksti huomioon ottaen. Messu alkoi juhlavasti ristikulkuella Tiellä ken vaeltaa -virren tahdisa. Kulkue oli pitkä, sillä messuavustajien joukko oli runsas. Liturgina toimintunut kirkkoherra toimitti messun osia vuoroin suomeksi ja vuoroin pohjoissaamen ja inarinsaamen kielellä. Messun raamatuntekstit luettiin sekä inarin- että pohjoissaamen kielellä. Virret laulettiin vuoroveisuuna suomeksi ja saameksi. Oman juhlavuutensa messuun toi virsikirjan lisävihkon käyttöönotto. Myös lisävihosta lauloimme virren saamenkielellä. Saamelaiskulttuuri näkyi myös kirkkokansan pukeutumisessa. Saamenmaan kirkkaat värit loistivat kirkkokansan päällä saamelaisten perinnepuvuissa.

Adventin yhteisöpajassa toteutui myös terveyden edistämisen teema. Sairanhoitaja-diakonissaopiskelijat olivat pystyttäneet kirkon ja seurakuntasalin aulatiloihin posterinäyttelyn terveyden edistämiseen ja hyvinvointiin liittyen. Messun jälkeen adventin yhteisöpajatapahtuma jatkui yhteisellä joulupuurolla ja torttukahvilla. Sen jälkeen kanttori kokosi kylläiset ja hyväntuuliset seurakuntalaiset yhteiseen laulutuokioon Kauneimmat joululaulut -vihon äärelle. Joululauluja laulettiin suomeksi ja saameksi.

Tapahtuma jatkui vielä erilaisiin toimintapisteisiin tutustumalla. Paikalliset järjestöt, Inarin Omaishoitajat ja läheiset ry ja Erityislusten omaiset ry. esittelivät omaa toimintaansa ja kertoivat kiinnostuneille mahdollisuudesta liittyä mukaan. Vapaaehtoiset olivat koonneet lahjoituksista runsaan myyjäispöydän, joka sisälsi leivonnaisia, käsityötä, posliinitöitä, akvarellitauluja ja monia taitavien käsien taidonnäytteitä. Liki tuhannen euron myyjäistuotto käytetään Inarin seurakunnan avun tarpeessa olevien seurakuntalaisten joululahjoihin diakoniatyön kautta.

Opiskelijat huolehtivat omasta hyvinvointipisteestään, jossa saattoi mittauttaa verenpaineensa, saada hartiahierontaa ja jumppaohjeita.

Adventin yhteisöpaja tavoitti runsaan joukon seurakuntalaisia, noin 300 osallistujaa. Messu- ja tapahtumavieraina oli paljon eri-ikäisiä seurakuntalaisia, vauvoista vaareihin. Väentungos joulupuurolla ja torttukahveilla ei näyttänyt aiheuttavan nurinaa vaan sopu antoi sijaa. Ystävät tapasivat toisiaan ja hyväntuulinen puheensorina täytti tilan. Seurakunnan työntekijät kaikista työmuodoista olivat mukana toteuttamassa toimintaa ja keskustelemassa seurakuntalaisten kanssa. Seurakunnan asettamat yhteisöllisyyttä ja osallisuutta lisäävät tavoitteet täyttyivät tässä tapahtumassa erinomaisesti. Kirkkoherra oli sitä mieltä, että ensimmäisen kerran myönteisen kokemuksen jälkeen adventin yhteisöpajasta voisi tulla perinne!

Pohdintaa

Inarin yhteisöpajatoiminnassa yhteisöllisyyttä rakennettiin yhdessä tehtyjen tavoitteiden mukaisesti. Yleistavoitteeksi määriteltiin yhteisöllisyyden ja kulttuurisensitiivisyyden lisääminen Inarin seurakunnan alueella. Yhteisöpajatoiminnan toteutukseen liittyi seurakunnan lisäksi myös oppilaitosyhteistyössä luontevana kumppanina oleva ja alueella toimiva Saamelaisalueen koulutuskeskus. Vielä vuoden 2016 aikana ei ole voitu vastata kaikkiin alatavoitteisiin. Koulutus- ja yhteistyö ovat jo nyt vahvistaneet tietoisuutta saamelaiskulttuurista ja kulttuurisensitiivisyydestä alueen terveys-, sosiaali- ja kirkon alan toimijoiden keskuudessa.

Yhteisöllisyyttä hoitolaitoksissa vahvistettiin kahden oppilaitoksen ja hoitotyön yksiköiden yhteistyöllä. Hoitotyön yhteisöt koostuvat moniammatillisista tiimeistä, joissa joustava yhdessä toimiminen asiakkaan terveyden edistämiseksi on hoitotyön keskeinen toimintamalli. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen lähihoitajien ja Diakonia-ammattikorkeakoulun sairaanhoitaja-diakonissaopiskelijoiden yhdessä suunnittelema ja toteuttama toimintailtapäivä oli keskeistä hoitotyön toiminnan oppimista työelämäympäristössä. Yhteisessä arvioinnissa tapahtuman jälkeen nousi esille erityisesti vastuu tehtävien hoitamisesta yhteisen suunnitelman pohjalta. Yhteinen työskentely oli oppilaitosyhteistyön avaus. Rohkaisevien kokemusten perusteella yhteistyötä päätettiin jatkaa.

Yhteisöllinen messu ja adventtitapahtuma Inarin seurakunnassa koettiin onnistuneeksi. Tapahtumapäivä Ivalon kirkonmäellä kokosi ennätysellisen osallistujajoukon. Yhteisöllisyyden kannalta merkitseväksi arvioitiin sitä, että osallistuvien seurakuntalaisten ikäjakauma oli laaja, lapsista vanhuksiin. Lisäksi messua oli toimittamassa messuryhmä, jossa vastuutehtävät jakautuivat monipuolisesti eri alojen toimijoiden kesken. Kulttuurisensitiivisyys oli myös luonnollinen osa messua

saamen kieltä äidinkielenään puhuvien keskuudessa. Opiskelijoiden eriytetyt toiminnot palvelivat oppimista opetussuunnitelman mukaisten tavoitteiden kautta.

Adventtitapahtuman jatko seurakuntasalissa kokosi paikallisia järjestötoimijoita yhteen oppilaitosväen sekä seurakunnan vapaaehtoisten kanssa. Kirkon alasali täyttyi vilkkaasta torielämästä myynti- ja esittelypöytien sekä yhteisen joulupuuron syönnin lomassa. Adventin tapahtuman toteutus uudella toimintasuunnitelmalla vastasi hyvin yhteisöllisyyden vahvistamisen haasteeseen.

Yhteisöpajatoiminta Inarin seurakunnan ensimmäisen adventtisunnuntain toimintatapana on ottanut paikkansa kirkkovuoden kierrossa. Avoimuus toiminnan kehittämiseksi on innostanut uusia yhteistyökumppaneita mukaan seurakunnan toimintaan. Innostuminen, vastuun jakaminen ja yhteinen suunnittelu ovat vahvistaneet yhdessä tekemisen kulttuuria ja seurakuntalaisten osallisuutta. Kokeiluista voi syntyä uusi toimintamalli, jos toiminnan kehittäminen mielletään osaksi seurakunnan perustyötä. Usein työntekijäresurssien vähyydestä estää uusien avustusten kokeilun, mutta yhteisöpajassa seurakuntalaisista ja vapaaehtoisista toimijoista tulee uuden kehittämisen resurssi. Yhteisöpajassa seurakuntalaisten vahvuudet ja osaaminen ovat aktiivisessa käytössä. Kirkon penkissä istuva nousee ylös, lähtee liikkeelle ja kutsuu mukaan uusia toimijoita.

LÄHTEET

- Heikkilä, L. (2011). *Kulttuurisensitiivisyys palvelutuotannon haasteena*. PaKaste-seminaari. Rovaniemi. Saatavilla 8.8.2018. http://sosiaalikallega.fi/uutiset/Heikkila_Lydia4.10.2011.pdf
- Inarin kunta. Inari-info. Tilastotietoa Inarin kunnasta. Saatavilla 8.8.2018. <http://www.inari.fi/fi/inari-info/tilastotietoa.html>
- Inarin seurakunta. Saatavilla 8.8.2018. <https://www.inarinseurakunta.fi/>
- Katisko, M. (2016). Kulttuurisensitiivisyyttä ja globaalien ilmiöiden tunnistamista. Teoksessa J. Helminen (toim.), *Sosiaaliohjaus – lähtökohтия ja käytäntöjä* (s. 199–208). Helsinki: Edita.
- L 1083/2003. Saamen kielilaki. Saatavilla 8.8.2018. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20031086>
- Lehtola, V.-P. (2015). *Saamelaiskiista. Sortaako Suomi alkuperäiskansaansa?* (s. 22–23). Helsinki: Into.
- Lehtola, V.-P. (2012). Kirkonmiehet saamelaiskansan asialla. *Rauhan Tervehdys* 4/2012.
- Magga, R. (2010). Saamelaisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämisen haasteet Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (6), 670–678. Saatavilla 8.8.2018. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100341/magga.pdf?sequence=1>
- Oktavuolta. (2015). *Oktavuolta*-nettilehti. Saatavilla 8.8.2018. http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=192&Itemid=234
- Opetussuunnitelma 2015*. Sairaanhoitaja (AMK) -diakonissa. Saatavilla 8.8.2018. https://www.diak.fi/wp-content/uploads/2017/12/Diak_opetussuunnitelma_sairaanhoitaja_diakoninen_hoitotyö.pdf
- Salmi, S. (2012). Piispa pyysi anteeksi saamelaisilta. *Rauhan Tervehdys* 5/2012.
- SeDiakoniatyön erityispiirteitä saamelaiskulttuurissa*. (Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, teologian tiedekunta).
- TE-toimistojen ammattibarometri-vertailu III/2012*. Yhteenveito Lappi. Saatavilla 8.8.2018. <https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/145265/Lapin+yhteenvertovertailu+III+2012/841ce357-0b76-4e54-9b1d-5d451389fe37>
- Tyttöjen talo. Saatavilla 8.8.2018. <http://www.tyttojentalo.fi/kulttuurisensitiivisyys>

Eeva Mertaniemi & Päivi Thitz

8 OPPIMINEN YHTEISÖPAJOISSA

Suomalaisessa ammattikorkeakoulukentässä on laajasti kehitetty erilaisia tapoja työelämäyhteistyössä tapahtuvaan oppimiseen ja kehittämiseen (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2009). Diakonia-ammattikorkeakoulussa OSKE- ja yhteisöpajatoiminta ovat esimerkkejä tästä kehittämis-työstä. Tulevaisuuden työelämä perustuu yhä vahvemmin toimijoiden keskinäiseen vuorovaikutukseen ja yhteisölliseen toimintaan, minkä vuoksi koulutuksen tulee tarjota mahdollisuuksia kehittää näitä taitoja (Auvinen, Salminen, Mäkelä & Tamminen 2013). Diakissa koulutuksen ja työelämän yhteistyön tavoitteena on tukea opiskelijoiden oppimista, kehittää työelämävalmiuksia ja osaamista aidoissa työelämän tilanteissa. Vuoden 2015 opetussuunnitelmat (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2015) tarjoavat hyvät lähtökohdat työelämäyhteistyössä tapahtuvalle oppimiselle ja kehittämisosaamisen vahvistumiselle. Yhteisöpajoissa tämä oppiminen on mahdollistunut yhdessä tekemisen ja yhteisöllisyyden rakentamisen kautta (Gothóni & Valtonen 2017, 245).

Opiskelijan oppimisen perustana ovat oppimiskokemukset ja opiskelijan niille antamat merkitykset. Merkitykselliset oppimiskokemukset vaikuttavat sekä ammatillisen tietämyksen että ammatti-identiteetin kehitykseen. (Kaaresvirta 2004, 117, 137.) Opiskelijoiden oppimisen kokemukset kertovat osaltaan opetussuunnitelman tavoitteiden ja opetuksen työelämänlähtöisyyden toteutumisesta. Tässä artikkelissa tuodaan esille opiskelijoiden kokemuksia ja näkemyksiä yhteisöpajatoiminnasta ja toiminnan mahdollistamisesta oppimisessa.

Opiskelijoiden näkökulmia kartoitettiin Webropol-kyselyillä syksyllä 2016 ja keväällä 2017. Kyselyssä oli 23 kysymystä, ja se sisälsi sekä vaihtoehtoisia väittämiä

että avoimia kysymyksiä. Kysely jakaantui taustakysymyksiin sekä yhteisöpajas-
sa toimimiseen ja toiminnassa oppimiseen liittyviin kysymyksiin. Lisäksi kysyt-
tiin yhteisöpajatoiminnan yleisten tavoitteiden (yhteisöllisyyden, osallisuuden ja
hengellisyyden vahvistaminen) toteutumista ja niihin liittyviä oppimisen koke-
muksia. Kysely lähetettiin sähköpostilla niille opiskelijoille, jotka olivat kunakin
lukukautena työskennelleet yhteisöpajoissa. Kyselyjen tulokset on analysoitu sekä
kvantitatiivisten menetelmien että sisällönanalyysin avulla.

Kyselyyn vastannet opiskelijat ja toimintaan liittyneet opintojaksot

Opiskelijoiden kokemuksia kartoittavaan kyselyyn vastasi yhteensä 58 opiskeli-
jaa. Vastaajista suurin osa, 71 prosenttia, suoritti sosionomi (AMK), diakoniatyö
-tutkintoa. Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö -tutkintoa suoritti 17 prosenttia
vastaajista ja 12 prosenttia vastaajista opiskeli sairaanhoitaja (AMK), diakoninen
hoitotyö -koulutuksessa.

Vastauksia saatiin kaikkien yhteisöpajojen toiminnasta koko Diakonia-am-
mattikorkeakoulun maantieteellisellä alueella, Helsingistä Ivaloon. Opiskelijoi-
den kokemukset yhteisöpajoista liittyivät yhdeksän eri yhteisöpajan toimintaan.
Jyväskylän seurakunnan yhteisöpajaan oli osallistunut kyselyyn vastanneista 20
opiskelijaa. Helsingin alueella toimivat yhteisöpajat Paavalin ja Malmin seurakun-
nissa sekä Vantaalla Yhteinen pöytä -hanke. Näiden toimintaan oli osallistunut 17
vastaajaa. Lisäksi opiskelijoita oli ollut mukana Porin Peräkonttikirppis-toimin-
nassa, Oulussa Tuiran seurakunnassa ja Caritas-säätiössä, Inarin seurakunnassa ja
Tampereella Pyynikin yhteisöpajassa. Kolme opiskelijaa ei nimennyt mitään yh-
teisöpajaa toiminnan toteuttamispaikaksi.

Vuonna 2015 käyttöön otetussa opetussuunnitelmassa yhteisöpajatoiminta on
integroitu osaksi toteutusta useissa kirkon alan opintojaksoissa. Tämä opiskelija-
kysely suoritettiin uuden opetussuunnitelman toteuttamisen alkuvaiheessa, joten
kokemukset yhteisöpajoista jakaantuvat opintojen alku- ja keskivaiheen opintoko-
konaisuuksien kesken. Yhteisöpajatoiminta sisältyi kyselyn mukaan suurimmal-
la osalla opiskelijoita kahteen eri opintokokonaisuuteen, Diakonian ja kristillisen
kasvatuksen ammatillisuus -opintoihin 29 opiskelijalla ja Diakoniatyön asiantun-
tijuus -opintoihin 16 opiskelijalla. Kolme opiskelijaa oli toiminut yhteisöpajassa
Spiritual nursing in clinical practice -opinnoissa ja samoin kolme opiskelijaa Dia-
konian ja kristillisen kasvatuksen teologiset perusteet 1 tai 2 -opinnoissa. Am-
mattialan kehittämistyön välineet ja Kehittämis- ja innovaatiotoiminta oli ollut
kahden opiskelijan opintojaksona, johon sisältyi yhteisöpajatyöskentelyä. Lisäk-

si yksi opiskelija nimesi Kirkon monikulttuurisuustyö ja kansainvälinen vastuu -opintojakson, johon liittyi yhteisöpajatyöskentelyä. Neljä vastaajaa ei osannut nimeä opintojaksoa, johon yhteisöpajatoiminta oli liittynyt.

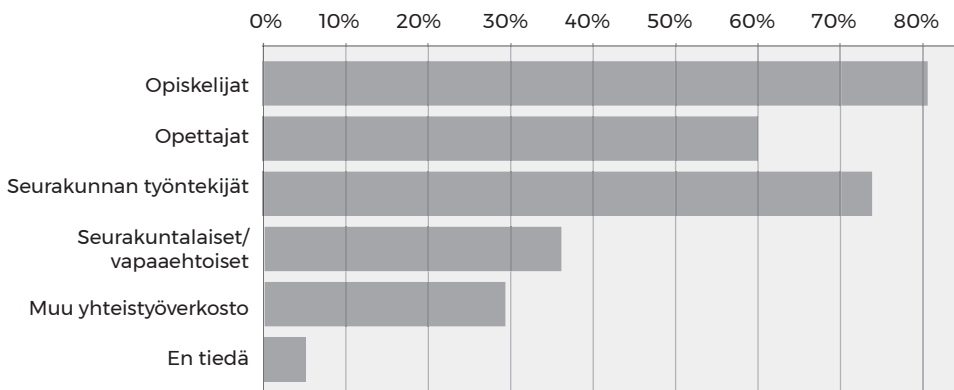
Yhteisöpajan toiminnan suunnittelu ja työnjako

Yhteisöpajatoiminta käynnistyy seurakunnan ja Diakonia-ammattikorkeakoulun yhteisellä suunnittelulla. Suunnitteluvaiheessa on voinut olla mukana myös muita julkisen tai kolmannen sektorin edustajia. Useimmiten yhteisöpajan keskeiset tavoitteet ja reunaehdot on määritelty ensin yleisemmällä tasolla. Opiskelijat tulevat yhteisöpajojen toimintaan mukaan opintojensa eri vaiheissa, jolloin toiminnan tavoitteita tarkennetaan opetussuunnitelman tavoitteiden ja niihin liittyvien tehtävien suuntaisesti.

Tavoitteena on, että opiskelijat osallistuvat toiminnan suunnitteluun yhdessä seurakuntalaisten, vapaaehtoisten, opiskelijoiden ja työntekijöiden sekä muiden yhteistyökumppaneiden kanssa, ja he saavat näin valmiuksia yhteissuunnitteluun ja työskentelyyn erilaisten toimijaryhmien kanssa. Opiskelijoita ohjaavan lehtorin rooli yhteisöpajan käytännön toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa vaihtelee. Pääasiassa lehtori on opiskelijoiden taustatukena ja tarkastelee toimintaa ensisijaisesti oppimisen ja oppimistehtävien näkökulmasta. Joissakin tapauksissa lehtori on myös ollut yhdessä opiskelijoiden kanssa suunnittelemassa ja toteuttamassa yhteisöpajan toimintaa.

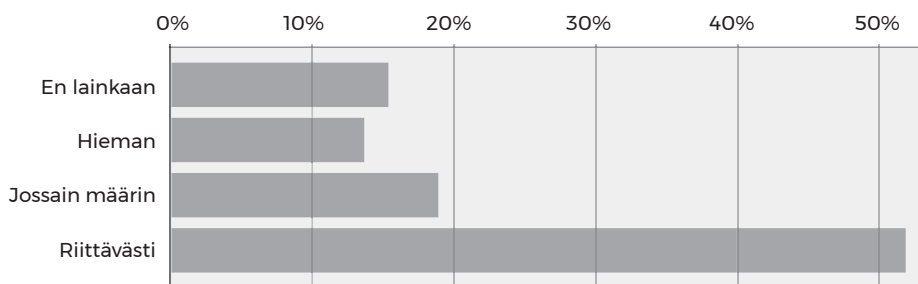
Opiskelijoiden vastausten perusteella jo yhteisöpajan suunnitteluvaiheessa toimintaa oli toteutettu yhteisöllisenä prosessina. Suunnitteluvaiheen osallisuus ja yhteisöllisyys jakaantuivat kaikkien toimijoiden kesken. Opiskelijat nimesivät toiset opiskelijat ja seurakunnan työntekijät selvästi merkittävimmiksi suunnitteluvaiheen yhteistyökumppaneiksi. Myös yhteisöpajasta vastaava opettaja nousi esille vastauksissa suunnittelun yhteistyökumppanina. Edellisten lisäksi opiskelijat olivat nähneet jonkin verran myös seurakuntalaiset ja muut yhteistyökumppanit osana yhteisöpajan suunnitteluprosessia.

Yhteisöpajan suunnitteluvaiheen tiedonkulku oli sujunut hyvin. 80 prosenttia opiskelijoista oli kokenut, että suunnitteluvaiheen tiedonsaanti oli riittävää tai jossain määrin riittävää. 17 prosenttia vastaajista vastasi saaneensa tietoa tavoitteista tai suunnitelmien etenemisestä hieman ja vain 3 prosenttia ei saanut tietoa lainkaan siitä, miten yhteisöpajatoiminta etenee.

KUVIO 1. Yhteisöpajatoiminnan suunnitteluun osallistuneet

Opiskelijoilla oli myös mahdollisuus vaikuttaa työtehtävien jakaantumiseen. Yli puolet opiskelijoista on saanut vaikuttaa mielestään riittävästi työn jakoon. Vaikuttamismahdollisuuksia oli annettu 34 prosentille opiskelijoista, kun taas 15 prosenttia heistä koki, että työtehtävien jakautumiseen ei saanut ollenkaan itse vaikuttaa.

KUVIO 2. Opiskelijoiden mahdollisuus vaikuttaa työtehtävien jakautumiseen yhteisöpajassa

Opiskelijoiden toiminta yhteisöpajassa

Opiskelijat olivat mukana yhdeksän eri yhteisöpajan toiminnassa ympäri Suomea. Yhteisöpajassa voi toteutua erilaista toimintaa tai toiminnan kehittämistä. Yhteisöpajatoiminnassa pyrittiin yhdistämään sekä yhteisöpajan sisältö ja kehittämistavoitteet että opiskelijan meneillään olevan opintojakson tavoitteet.

Porin seurakunnat järjestivät peräkonttikirppiksen, jonka toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen osallistuivat Diakonia-ammattikorkeakoulun Porin-kampuksen opiskelijat. Peräkonttikirppiksen toiminnot oli jaettu eri vastuualueisiin. Opiskelijat olivat mukana toiminnan suunnittelussa, lupien hankinnassa, liikenteen ohjauksessa, makkaran ja kahvin myynnissä sekä lapsiparkin toiminnassa.

Jyväskylän keskustan kirkolla ja Aseman pysäkillä Pieksämäen-kampuksen opiskelijat pääsivät mukaan pohtimaan, millainen voisi olla avoin kirkko. Seurakunnan työntekijöiden ja vapaaehtoisten esittelemän toiminnan ja yhteiskeskustelun päätteeksi opiskelijat työskentelivät avoimen kirkon ja Aseman pysäkin toiminnan tiedotuksen ja tulevaisuuden visioinnin parissa. Pieksämäen opiskelijat osallistuivat myös Partaharjun toimintakeskuksen yhteisöpajan toimintaan. Opiskelijaryhmä suunnitteli ja toteutti opinnäytetyönään Pieni pyhiinvaellus -reitit Partaharjun toimintakeskuksen ympäristöön.

Helsingin alueella toimi useita yhteisöpajoja. Paavalin seurakunnan yhteisöpajassa opiskelijat ovat olleet mukana ”Pave-kärky”-toiminnassa, jossa seurakunnan työntekijät liikkuvat tee- ja kahvikärryn kanssa seurakunnan kaduilla ja alueen tapahtumissa. Opiskelijat ovat olleet myös mukana Keulan aamussa, joka on seurakunnan kohtaamispaikka kaikenikäisille. Malmin seurakunnassa opiskelijat ovat olleet mukana Ostarin Onni -toiminnassa, joka on matalan kynnyksen kahvila Pihlajamäen kirkolla sekä ohjaamassa erilaisia ryhmiä. Vantaalla seurakuntien ja kaupungin hallinnoima Yhteisen pöydän yhteisöllinen ruoka-aputoiminta ja hävikkiruoan keskitetty jakelu on ollut yksi yhteisöpajan toimintamuoto, jonka toiminnassa opiskelijat ovat olleet mukana.

Oulussa on toiminut kaksi yhteisöpajaa, toinen Tuiran seurakunnassa ja toinen Caritas-säätiön toimintayksiköissä. Opiskelijat ovat Tuiran yhteisöpajassa kehittäneet opinnäytetyönään perhetyöhön sopivaa kerhotoiminnan mallia. Mallia on testattu yhdessä Tuiran seurakunnan yhteisöpajassa, Ritaharjun alueella. Lisäksi opiskelijat ovat järjestäneet kerhotoimintaa Caritas-säätiön vanhusten- ja vammaisten palvelukodeissa.

Inarin seurakunnan yhteisöpajassa opiskelijat osallistuivat messun yhteisöllisyyttä ja osallisuutta vahvistavaan kehittämistyöhön. Opiskelijat suunnittelivat ja toteuttivat yhdessä työntekijöiden, vapaaehtoisten ja järjestöjen toimijoiden kanssa Inarin kirkkoon adventin messun yhteyteen toiminnallisen päivän. Opiskelijat avustivat messussa, toimivat toimintapisteissä vastuutehtävissä, esimerkiksi antoivat terveysneuvontaa, mittasivat verenpainetta sekä hieroivat rasittuneita hartioita.

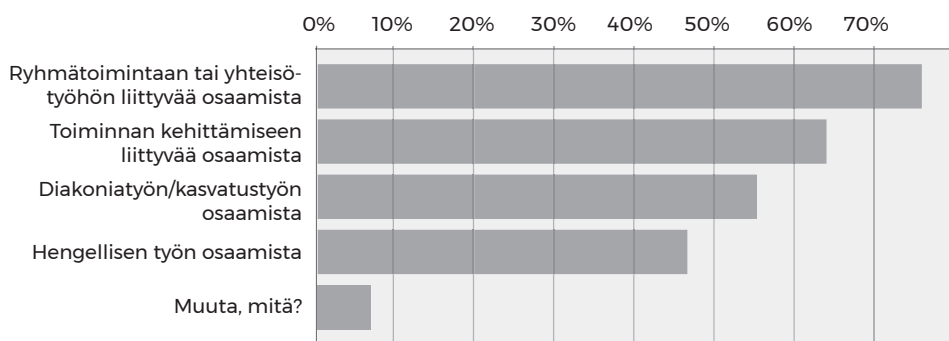
Kyselyssä nousi esille myös monia muita tehtäviä, joita ei ollut nimetty paikakunnittain. Opiskelijat olivat toimineet avustajina diakoniatyön järjestämisessä

ruokailuissa, äiti-raamiksien vetäjinä, avustajina vastaanottokeskusten asukkaiden arjessa ja suomen kielen keskusteluryhmissä sekä vapaaehtoistyössä vanhusten ja liikuntavammaisten parissa.

Oppiminen ja ohjaus yhteisöpajassa

Oppimisen siirtäminen luokkatilasta työelämän toimintaympäristöön avaa oppimiseen uusia mahdollisuuksia. Keskinäisoppiminen ja vastavuoroinen toiminta työelämän kumppaneiden ja vapaaehtoisten kanssa tuo erilaisen ulottuvuuden opintojen suorittamiseen. Yli puolet opiskelijoista oli oppinut yhteisöpajassa paljon uutta. Vastaajista 42 prosenttia oli sitä mieltä, että yhteisöpajan toiminta oli kuitenkin jossain määrin tuttua. Silti vain 5 prosenttia koki, että ei oppinut mitään uutta. Noin kolmannes vastanneista opiskelijoista oli pystynyt hyvin ja lähes puolet ainakin jossain määrin yhdistämään aiemmin opittua tai teoretietoa yhteisöpajan toimintaan. Vain 5 prosenttia kertoi, että ei pystynyt lainkaan yhdistämään yhteisöpajan käytänteitä aiemmin opittuun.

Eniten yhteisöpajassa oli opittu ryhmätoimintaan ja yhteisötyöhön liittyvää osaamista (76 %) sekä toiminnan kehittämiseen liittyvää osaamista (63 %). Myös omaan ammattialaan liittyvä diakonia- tai kasvatustyön osaaminen koettiin merkittävänä. Vastaajista 46 prosenttia koki vahvistuneensa myös hengellisen työn osaamisessa. Lisäksi opiskelijat kertoivat oppineensa läsnäoloa ja pysähtymistä: ”kävelemään hitaammin – ei kiirettä”. Opiskelijat olivat oppineet myös tapahtuman järjestämiseen liittyviä asioita, ruuan valmistusta sekä ryhmäohjausta.

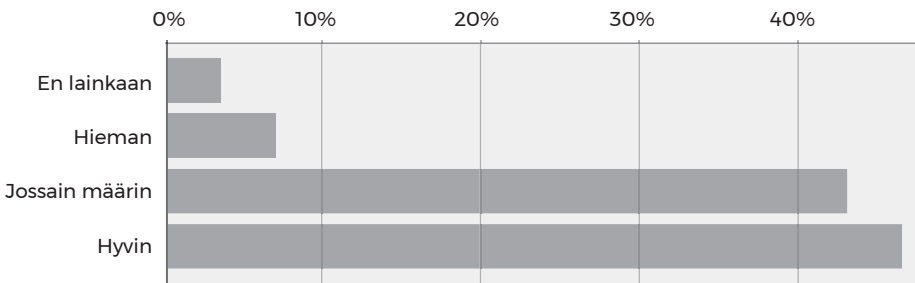
KUVIO 3. Yhteisöpaja-toiminnan kehittämä osaaminen

Ohjausta yhteisöpajatyöskentelyssä antoivat vastaajien mukaan pääasiassa opettajat (73 %) ja seurakunnan työntekijät (67 %). Seurakuntalaisilta ohjausta saatiin vähän (7 %), muulta yhteistyöverkostolta hieman enemmän (23 %). Suu-

rin osa vastaajista koki saamansa ohjauksen määrän riittäväksi, mutta kuitenkin oli myös niitä, jotka olisivat kaivanneet enemmän ohjausta yhteisöpajatehtävissä.

Yhteisöpajatyöskentelyssä mukana olleista opiskelijoista yli puolet (52 %) koki saaneensa palautetta toiminnastaan riittävästi. Kuitenkin 14 prosenttia vastaajista ei ollut saanut lainkaan palautetta toiminnastaan ja reilu kolmannes vastaajista oli saanut palautetta vain vähän.

Yhteisöpajassa oppimisella pyrittiin saavuttamaan eri opintojaksoissa olevia oppimisen tavoitteita. Toiminnassa mukana olleiden opiskelijoiden mukaan toiminta oli vastannut hyvin (47 %) tai jossain määrin (44 %) opintojakson tai oppimistehtävän tavoitteisiin. Vain muutama opiskelija vastasi, että yhteisöpajassa oppiminen ei paljoakaan tai ollenkaan edistänyt oppimistavoitteiden saavuttamista.

KUVIO 4. Yhteisöpajatoiminnan vastaaminen opintojakson tai oppimistehtävän tavoitteisiin

Yhteisöpajatyöskentelyn merkittävimmät kokemukset

Opiskelijat kokivat, että yhdessä tekeminen teki yhteisestä työskentelystä erityisen merkittävän. Yhteinen työskentely oli ollut voimaannuttavaa ja mielenkiintoista. Yhteisöpajojen toimijoiden lämmin vastaanotto oli ollut useimmissa tapauksissa avain hyvän vuoropuhelun syntymiselle. Opiskelijat kertoivat, että vastassa oli ”olet tervetullut -fiilis”. Yhdessä tekemisen iloa koettiin kaikkien yhteisöpajan toimijoiden kanssa, mutta toiminta oli vahvistanut huomattavasti myös opiskelijaryhmän yhteishenkeä. Myönteiset yhteisöpajakokemukset madalsivat kynnystä tutustua uuteen toimintaympäristöön ja seurakunnan toimintaan.

”Oli myös hauskaa miettiä kuinka seurakunta voisi uudistua niin, että yhä useampi löytäisi tiensä sinne.” Opiskelijoille oli ollut merkittävää toiminnan yhteinen visiointi ja pohdinta. Suunnitteluvaiheessa opiskelijoiden mielipiteille oli

annettu tilaa, he kokivat tullessa kuulluksi ja heillä oli ”tunne siitä, että ideoihin suhtauduttiin uteliaasti”. Yhteisöpajatyöskentelystä muodostui ehjä kokonaisuus silloin, kun opiskelijat olivat mukana toiminnan suunnittelu-, toteutus- ja arviointivaiheessa. ”Opimme paljon tapahtuman suunnittelusta, järjestämisestä ja koordinoinnista. Se oli suuri työ, mutta saimme aikaan hyvän päivän ja valtavasti hyvää palautetta.” Useat opiskelijat nostivat esille palautteen merkityksen oman motivaationsa sekä toiminnan jatkuvuuden kannalta. ”Saimme loistavan palautteen kaikilta osapuolilta. Vaikka tällainen opiskelu on aikaa vievää ja vaatii panostusta, on se silti loistava miniharjoittelu!”

Yhteisöpajatoiminta oli avannut ikkunan myös seurakunnan työntekijän ammatti-identiteetin tarkasteluun. Yhteisöpajakokemus oli tuonut opiskelijoille vahvistusta omaan ammatinvalintaan ja avannut konkreettisesti diakonian käytännön toimintaa ja diakoniatyön monipuolisia ulottuvuuksia. Opiskelijat nostivat esille työntekijöiden esimerkillisiä toimintamalleja, jossa ”diakoniatyöntekijällä oli tsemppaava, positiivinen, kuunteleva ja arvostava työote vanhuksen kanssa”. Yhteisöpaja oli avannut opiskelijoille paljon uusia näkökulmia seurakuntatoiminnan arjesta ja sen haasteista toiminnan kehittämiseksi. ”Kirkko ei olekaan institutiona välttämättä niin jämähtänyt kuin ajatellaan”, kommentoi yksi vastaajista.

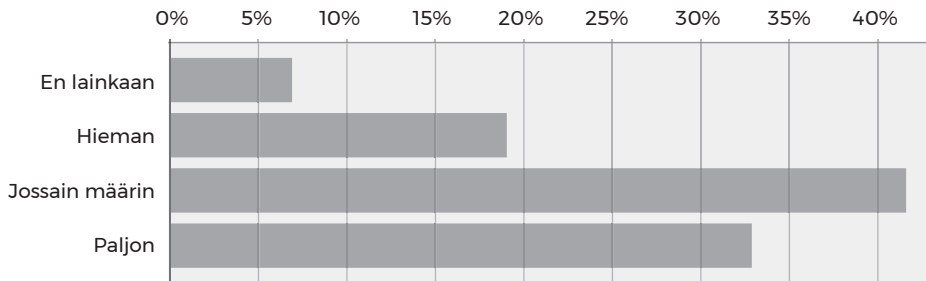
Opiskelijat pitivät merkityksellisenä ihmisten kohtaamista ja heihin tutustumista. Antoisaa oli ”ihmisten kohtaaminen ja heidän huoliensa kuunteleminen tai vain se tunne, mikä on hyvä, kun toinen henkilö on uskaltanut kertoa kuulumisistaan”. Yhteisöpajassa oli ollut sellaisia kohtaamisia tai ihmisryhmiä, jotka olivat opettaneet uutta: ”Uusi kokemus muistisairaiden, puhumaan ja kommunikoidaan kykenemättömien kanssa” tai ”kohtasin maahanmuuttajia, koska se on itselle vielä uutta”.

Yhteisöpajatoiminnan kehittämisenäkökulmat ja niihin liittyvä oppiminen

Kullakin yhteisöpajalla on omat tavoitteensa, ja niiden toiminnassa on ollut erilaisia sisältöjä, mutta kokonaisuutena toiminta on kietoutunut seurakunnan yhteisöllisyyden ja osallisuuden ympärille. Seuraavassa tarkastellaan yhteisöpajatoimintaa siitä näkökulmasta, miten opiskelijat ovat kokeneet toiminnan vahvistaneen seurakunnan yhteisöllisyyttä, seurakuntalaisten ja muiden toiminnassa mukana olevien osallisuutta sekä hengellistä yhteyttä. Lisäksi analysoidaan sitä, mitä opiskelijat ovat näistä näkökulmista toiminnan myötä oppineet ja millaisia kehittämistarpeita he yhteisöpajatoiminnassa näkevät.

Yhteisöllinen toiminta

Opiskelijoiden kokemus oli, että yhteisöllisyys oli keskeinen osa yhteisöpajatoimintaa. Opiskelijoista 74 prosenttia oli sitä mieltä, että toteutettu yhteisöpajatoiminta vahvisti jossain määrin tai paljon seurakunnan yhteisöllisyyttä.

KUVIO 5. Mielestäni toteutettu toiminta vahvisti seurakunnan yhteisöllisyyttä

Opiskelijat näkevät yhteisöllisyyden tärkeäksi osaksi seurakunnan työtä, jota pitää tietoisesti yhdessä vahvistaa. ”Se on tärkeä osa, joka vaatii miltei joka paikassa huimaa parantamista.” Yhteisöpajatoiminnassa he oppivat, ettei yhteisöllisyys vahvistu yksin tekemällä, vaan yhteistoiminnassa toisten kanssa. Seurakunnassa eri työalojen työntekijöiden erityisosaamiset täydentävät toisiaan ja parhaimmillaan toisen osaamista kunnioitetaan ja toisilta voi pyytää apua tarpeen mukaan. Esimerkiksi yhteisten tapahtumien järjestäminen vahvistaa yhteishenkeä, virkistää arkisia rutiineja ja kirkastaa näkyä seurakunnan toiminnan yhteisestä päämäärästä.

Opiskelijat oppivat myös, että yhteisöllinen toiminta kehittyy, kun seurakuntalaisille annetaan tilaa toimia ja heidän ajatuksiaan ja aktiivisuuttaan arvostetaan. Vapaaehtoisten motivointi ja heidän voimavarojensa huomioiminen nähtiin tärkeäksi. Yhteinen suunnittelu työntekijöiden ja seurakuntalaisten kesken antaa mahdollisuuksia sitoutua toiminnan toteuttamiseen ja vastuun kantamiseen. Vapaaehtoisten roolia yhteisöllisessä toiminnassa pidettiin tärkeänä. Työntekijät voivat tukea heidän aktiivisuuttaan luomalla ympäristöjä, joissa yhteisöllisyyttä on mahdollisuutta toteuttaa. Toisaalta on hyvä huomioida myös se, että seurakuntalaisten tarpeet ovat monenlaisia, eivätkä kaikki välttämättä halua sitoutua toiminnan toteuttamiseen.

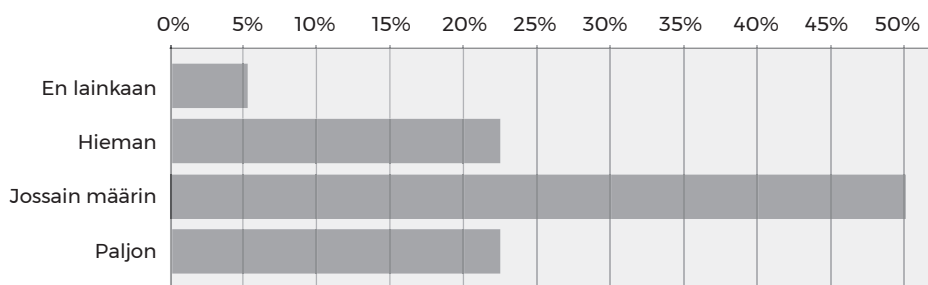
Opiskelijoiden mukaan keskeistä yhteisöllisessä toiminnassa on se, että jokainen voi kokea olevansa tervetullut ja ihmisen kohtaamiseen on riittävästi aikaa.

Monenlainen matalan kynnyksen toiminta on tärkeää sekä avoimen ilmapiirin että konkreettisen esteettömyyden näkökulmasta. Esimerkiksi vanhuksille on tärkeää, että kokoontumispaikkaan on helppo tulla eikä se ole kaukana. Myös se, että voi tulla mukaan sellaisena kuin on ja että on tasavertainen muiden kanssa, on yhteisöpajatoiminnassa keskeistä. Parhaimmillaan ryhmästä saa vertaistukea ja tapaamiset ovat voimaannuttavia.

Opiskelijat oppivat yhteisöpajatoiminnassa myös sen, että kokeilemalla rohkeasti uusia toimintatapoja, voidaan päästä hyviin tuloksiin myös yhteisöllisyyden kehittämisessä: ”Kun rohkeasti uskalletaan kokeilla uusia tapoja, päästään tuloksiin, joista hyötyy sekä seurakunta että seurakuntalaiset.” Toiminnassa on ollut hienoa nähdä se, miten kirkko menee sinne, missä ihmiset ovat tai miten kirkon tilat voisivat palvella seurakuntalaisten ”olohuoneena”. Opiskelijan näkökulmasta tärkeä kokemus on ollut myös se, että kirkon ”ovet ovat auki” ja että myös opiskelija otetaan mukaan oppimaan ja kehittämään.

Seurakuntalaisten osallisuutta vahvistava toiminta

Osallisuus liittyi keskeisesti yhteisöpajatoimintaan. Opiskelijoista 72 prosenttia oli sitä mieltä, että yhteisöpajatoiminnalla vahvistettiin jossain määrin tai paljon seurakuntalaisten osallisuutta.

KUVIO 6. Mielestäni toiminta vahvisti seurakuntalaisten tai muiden mukana olevien osallisuutta

Opiskelijat oppivat, että osallisuuden kokemus vahvistuu merkittävästi toiminnan kautta. Osallisuuden kokemus vahvistuu silloin, kun osallistuja muuttuu toiminnan kohteesta aktiiviseksi toimijaksi.

Lapset itse ideoivat, suunnittelivat ja toteuttivat juhlat perheilleen. Myös vieraiksi tulleet perheet näkivät lapsensa uudessa valossa: juhlan juontajina, kahvin kaatajina sekä toimintapisteiden vetäjinä.

Mahdollisuus vaikuttaa toiminnan päämäärään ja sisältöön lisää halua kantaa vastuuta. Opiskelijat näkivät, miten paljon merkitsee se, että seurakuntalaisten mielipiteitä kysytään, heitä kuunnellaan, heihin luotetaan ja heidät otetaan mukaan esimerkiksi jumalanpalveluksen toteuttamiseen.

Toiminnassa on tärkeää huomioida kunkin omat mahdollisuudet ja vahvuudet. ”Ennakkoluulot nurkkaan ja etsitään seurakuntalaisten vahvuuksia ja hyödynnetään niitä.” Pienetkin osallistumisen tavat voivat olla merkittäviä. Vastuun kantaminen itselle sopivalla tavalla voi auttaa ihmisiä jaloilleen, parantaa itsetuntoa ja arjessa selviytymisen taitoja. Mahdollisuus olla mukana ja kokea kuuluvansa joukkoon on erityisen tärkeää niille, joiden toimintakyky on heikentynyt.

Ohjasimme liikuntarajoitteisia ikäihmisiä, joilla kaikilla oli muistisairaus ja afasia. Tämä oli meille yllätys ja osallisuuden vahvistaminen haasteellista. Opimme, että tällaiselle kohderyhmälle pieneltäkin tuntuva osallisuus on merkityksellistä: aistien käyttö, kuuntelu, katselu, haistelu ja maistelu sekä läsnäolo ja myönteinen kosketus.

Opiskelijat pohtivat myös sitä, että osallistumista ei voi vaatia keneltäkään, vaan seurakunnassa on lupa olla myös passiivinen osallistuja. Esimerkiksi vanhukset eivät ole tottuneet ilmaisemaan toiveitaan, vaan iloitsevat jo siitä, että saavat olla vain toisten joukossa ja seurakunnan yhteydessä.

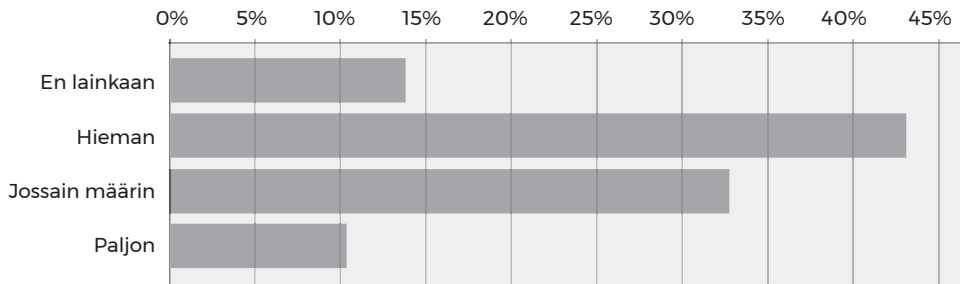
Osallisuus on myös tunnetta yhteenkuuluvuudesta. Opiskelijat näkevät, että kokemus kuulumisesta yhteisöön saa aikaan myös halua huolehtia toinen toisistaan. Kaikki eivät välttämättä pääse aina mukaan, mutta ryhmästä poissaolevatkin huomioimaan ja heitä muistetaan. Myös yhteinen ehtoollinen vahvistaa yhteenkuuluvuuden kokemusta.

Opiskelijat näkevät työntekijöiden roolin tärkeänä seurakuntalaisten osallisuuden tukemisessa. Tavoitteeksi he näkevät sen, että he voisivat itse toimia enemmän neuvonantajina ja ryhmän tukijoina. Seurakuntalaiset tarvitsevat rohkaisua ja kannustavaa palautetta toiminnastaan. Toisaalta opiskelijat pohtivat sitä, miten paljon vapaaehtoisilta seurakuntalaisilta voi vaatia. Kuitenkin he ovat sitä mieltä,

että työntekijät voisivat luopua monista tehtävistään, joita seurakuntalaiset voisivat aivan hyvin hoitaa. Osallisuuden mahdollisuuksista tulisi myös tiedottaa paremmin, jotta seurakuntalaiset saadaan paremmin mukaan.

Hengellisyttä vahvistava toiminta

Hengellisyttä ei välttämättä ole erikseen määritelty yhteisöpajatoiminnan tavoitteeksi, mutta se luonnollisesti on myös yhteisöllisen seurakuntatoiminnan osana. Opiskelijoista 57 prosenttia oli sitä mieltä, että yhteisöpajatoiminta vahvisti seurakunnan hengellistä yhteyttä vain hieman tai ei ollenkaan ja 43 prosentin mielestä toiminta vahvisti hengellisyttä ainakin jossain määrin.

KUVIO 7. Mielestäni toiminta vahvisti seurakunnan hengellistä yhteyttä

Opiskelijat näkivät hengellisyyden olevan kaikkia kirkon toimijoita yhdistävä tekijä. He kokivat esimerkiksi työntekijöiden yhteiset hartaushetket ja keskinäisen kohtaamiseen tärkeinä yhteyden vaalimisessa ja yhteiseen päämäärään pyrkimisessä. Hengellisyys mainitaan tärkeänä tekijänä tulevaisuuden kirkon rakentamisessa.

Opiskelijat kuvaavat hengellisyttä seurakunnan työn mahdollisuutena, joka voi tuoda turvaa ja rauhaa ihmisen elämään. Opiskelijat ovat oppineet, että jumalanpalveluselämän lisäksi hengellisyys ja Jumalan läsnäolo on mukana monenlaisessa toiminnassa ja ihmisten kohtaamisessa. Hengellisistä asioita voi hyvin keskustella myös erilaisen käytännön toiminnan lomassa. Opiskelijat olivat päässeet kokemaan, miten matalan kynnyksen toiminnan kautta hengellisyttä voi tulla kokemaan sellainenkin ihminen, jolle seurakunnan toiminta on vierasta. Toisaalta opiskelijat pohtivat myös sitä, miten hengellisyys erilaisissa tilanteissa näkyy ja on esillä siten, ettei siitä tule tuputtamista.

Opiskelijat olivat oppineet hengellisyyden esillä pitämisen erilaisia menetelmiä. He kokivat tärkeäksi sen, että kunkin tilanteen kohderyhmä huomioidaan siten, että kaikki pääsevät kokemaan osallisuutta ja yhteyttä. Yhteisöpajatoiminnassa on käytetty sekä perinteisiä hartauselämän elementtejä kuten rukousta, Raamatun lukemista, virsilaulua tai kynttilän sytyttämistä. Näiden lisäksi on päästy kokeilemaan myös uusia tapoja kuten liikettä ja visuaalisuutta rukouksessa tai seurakuntalaisten keskusteluosallisuutta hartaudessa. Moni koki oppineensa hengellisyyden luontevaa liittämistä omaan toimintaansa tai etsivänsä tapaa toteuttaa hengellisyyttä omista lähtökohdistaan.

Osa opiskelijoista koki, että hengellinen yhteys ei ollut riittävästi esillä yhteisöpajatoiminnassa. ”Seurakunnan hengellisen yhteyden vaalimisesta olisin toivonut oppivani enemmän yhteisöpajassa.” Opiskelijat pohtivat kommentteissaan myös sitä, tuetaanko yhteisöpajatoiminnassa tai seurakuntien toiminnalla yleensäkin riittävästi hengellistä yhteyttä. Osa koki hengellisyyden vaikeaksi ja toivoi sen toteuttamiseen enemmän harjoitusta.

Yhteisöpajatoiminnan kehittämistarpeet

Opiskelijoiden kokemusten mukaan oppiminen yhteisöpajatoiminnassa tapahtuu parhaiten silloin, kun kaikilla on yhteinen näky toiminnan tavoitteesta ja selkeä suunnitelma toteutuksesta. He toivoivat, että toiminnan ideointiin ja yhteiseen suunnitteluun liittyviä tapaamisia olisi ollut enemmän tai että viestintä muuten olisi ollut tiiviimpää esimerkiksi sähköpostin välityksellä. Alkuvaiheessa voisi olla pidempi tapaaminen, jossa voisi enemmän tutustua ja rakentaa toimijoiden keskinäistä yhteyttä. Suunnittelu- ja ideointitilanteisiin liitetyn hengellisen osuuden he kokivat tärkeänä.

Opiskelijoiden näkynä on se, että yhteisöpajatoiminta ei rajoittuisi vain seurakunnan sisäiseksi, vaan sen kautta kehitettäisiin laajemmin moniammatillista yhteistyötä. ”Moniammatillisuus: seurakuntalaiset, vapaaehtoiset, papit, lukkarit ja kaikki saman pöydän ääreen keskustelemaan kehittämisideoista.” Myös seurakuntalaisten mukaan ottaminen jo suunnitteluvaiheessa tai työntekijä–vapaaehtoinen-työparina toimiminen voisi olla tapa kehittää yhteisöpajan toimintaa. Tapoja kuulla seurakuntalaisten mielipiteitä ja kehittämis ehdotuksia tulisi kehittää.

Opiskelijat kokivat, että uudenlainen toiminta tarvitsee tilaa, aikaa ja työntekijöiltä valmiutta uuteen. ”Käsittääkseni olimme synnyttämässä/kehittämässä uutta perinnettä.” Kehitettävässä toiminnassa tulisi enemmän huomioida osallistujien mahdollisuuksia ja tarpeita sekä toiminnan saavutettavuutta. Myös tiedottamiseen tulee kiinnittää enemmän huomiota.

Toiveita tuli myös yhteisöpajatoiminnan jatkuvuudesta. Osa opiskelijoista kokee, että toiminta yhteisöpajassa on jäänyt yksittäiseksi pintaraapaisuksi.

Kokemuksellinen tutustuminen esimerkiksi yhteen yhteisöpajaan siten, että on lähiopetusta ja tutustumista seurakuntaan. Nyt seurakunnat ovat jääneet jotenkin ulkopuolisiksi suhteessa opintoihin.

Opiskelijat olisivat mielellään toiminnassa ja sen kehittämisessä enemmänkin mukana. ”Toivottavasti seuraava opiskelijaryhmä jatkaa talokerhossa – mekin jätimme yhteystietomme.” Kun yhteistyö tai opiskelijoiden toiminta seurakunnassa on saatu alulle, sitä olisi mielekästä jollakin tavoin jatkaa esimerkiksi opiskelijoiden tehtävien tai harjoittelun kautta tai osallistujien itsensä järjestämänä.

Opiskelijat saivat toiminnasta uusia näkökulmia ja oppivat uusia asioita. ”Oli mukava päästä kentälle harjoittelemaan taitoja. Ehkäpä näitä voisi kehittää pidemmällekin, kun yhteistyö on hyvin alkanut.” Työntekijöiden ja seurakuntalaisten kanssa toimiminen on ollut opettavaista. Työntekijöillä on kuitenkin hyvin rajatusti aikaa ohjata opiskelijoita, joten asioita täytyy suunnitella ja toteuttaa melko itsenäisesti. Haasteena on se, että osalle opiskelijoista seurakunnan toiminta on hyvinkin tuttua, mutta osalle taas ennestään melko vierasta. Opiskelijat kokivat tarvitsevansa lisää käytännön menetelmiä erilaisten yhteisöllisten tilanteiden hoitamiseen siten, että osallistujien osallisuus toteutuu. Myös opiskelijoiden ryhmissä voi tulla haasteita, ja he toivovatkin tukea tiimityön taitojen kehittymiseen.

Monimuotoisia oppimisen ja kehittymisen mahdollisuuksia

Opiskelijakyselyn perusteella näyttää siltä, että yhteisöpajatoiminta on varteeno-tettava pedagoginen toimintamalli. Yhteisöpajat toimivat mielekkäinä ja erilaisia oppimisen mahdollisuuksia tarjoavina paikkoina. Yhteisöpajojen oppimiskoke-muksissa teoria ja käytäntö yhdistyvät luontevasti ja yhteistoiminnallisen op-pimisen mahdollisuudet tulevat konkreettisesti esille. Näyttää myös siltä, että työelämässä tapahtuvalla toiminnalla voidaan usein päästä opetussuunnitelman mukaisiin oppimistavoitteisiin.

Parhaimmillaan ja kokonaisvaltaisena oppiminen toteutuu silloin, kun opis-kelijoilla on mahdollisuus olla mukana yhteisöpajatoiminnan suunnittelussa, to-teutuksessa ja arvioinnissa. Näin koko prosessi tulee opiskelijalle näkyväksi ja ymmärrettäväksi. Myös Päivi Kaarevirran (2004, 162) tutkimus osoittaa, että opiskelijoiden mahdollisuus olla alusta asti mukana työelämäprojektissa vahvistaa

heidän oppimiskokemustaan. Seurakunnissa tapahtuvaan toimintaan osallistuminen vahvasti opiskelijoiden kirkollista identiteettiä ja ammatillista suuntautumista. Käytännön toiminnassa mukana oleminen konkretisoi opiskelijoille sitä, millaisia taitoja ja osaamista kirkon työssä tarvitaan. Vaikka kaikissa yhteisöpajoissa hengellisyys ei ollut keskiössä, kokivat opiskelijat kuitenkin tärkeänä esimerkiksi mahdollisuuden osallistua hartaushetkiin yhdessä työntekijöiden kanssa tai olla itse hengellisyyden toteuttamisessa mukana.

Oppimisen kannalta oli merkittävää, että opiskelijat otettiin lämpimästi vastaan, heidän ajatuksistaan oltiin kiinnostuneita ja ilmapiiri yhteistoiminnalle rakentui myönteiseksi. Useille opiskelijoille tämä saattoi olla ensimmäinen seurakunnassa toimimisen kokemus. Siksi kannustava ilmapiiri ja toiminnasta saatu palaute olivat merkityksellisiä ammatillisen identiteetin rakentumiselle. Seurakuntalaisten kanssa tapahtuneet kohtaamiset olivat opiskelijoille tärkeitä ja kehittivät ihmisen kohtaamisen taitoja. Työelämän aidoissa tilanteissa vuorovaikutustaitojen oppimiselle tarjoutuu hyvät mahdollisuudet. Erilaisten tahojen kanssa yhteistyössä toimiminen tarjosi erilaisia tilaisuuksia oppimiseen kuin mihin luokkaopetuksessa on mahdollisuus. Esimerkiksi ryhmätoiminnan ohjaaminen tai tapahtuman järjestäminen vaativat monenlaisia käytännön toimia, joita voi oppia vain itse mukana olemalla ja tekemällä. Työntekijöiden antama tuki ja palaute nähtiin oppimisen kannalta tärkeänä. Yhteistoiminnassa mahdollistuu myös mallioppiminen siitä, miten työntekijä toimii seurakuntalaisten kannustajana ja rohkaisijana.

Osa opiskelijoista koki saaneensa olla mukana kirkon uuden toimintakulttuurin kehittämisessä. Kuitenkin osalle yhteisöpajatoiminta näyttäytyi enemmän olemassa olevan toiminnan toteuttamisena. Vaikka yhteisöpajatoiminnan tavoitteena on kehittää seurakuntalaisten osallisuutta tukevaa toimintaa, monissa vastauksissa tuli esille myös toiminnan työntekijäkeskeisyys. Seurakuntalaisten tai vapaaehtoistoimijoiden rooli näyttäytyi yhteisöpajatoiminnan tavoitteista huolimatta melko vähäisenä erityisesti toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Eri työalojen laajempi yhteistyö jo suunnitteluvaiheessa mahdollistaisi ehkä myös vahvemman sitoutumisen tavoitteisiin ja kehittämiseen. Opiskelijat näkivät tärkeänä myös sen, että seurakuntalaisille olisi enemmän tilaa toiminnassa.

Yhteisöpaja-toimintaa kehitettäessä on kiinnitettävä huomiota myös toiminnan jatkuvuuteen sekä seurakunnassa että opiskelijoiden oppimisprosessissa. Osallistavan kehittämisen prosessit edellyttävät eri toimijoiden yhteistä tavoitteiden määrittelyä ja sitoutumista pitkäjänteiseen yhteistyöhön (Vuokila-Oikkonen & Hyväri 2015, 77). Yhteisöpajatoiminnan sujuvaa ja pitkäjänteistä toteuttamista haastaa se, että opintojen aikataulut, opintojaksojen tavoitteet ja seurakunnan

tarpeet tai aikataulut eivät aina ole helposti yhteen sovitettavissa. Yhteistoiminta vaatii riittävästi aikaa yhteiselle suunnittelulle sekä rakenteiden ja toimintakäytäntöjen joustamista puolin ja toisin.

Seurakuntalaisten tai muiden toimintaan osallistuvien kannalta on myös eettisesti kestävää luoda sellaisia toimintamalleja, jotka mahdollistavat osallisuuden ja yhteisöön kiinnittymisen. Siksi toiminnan pitkäjänteinen suunnittelu ja eri tahojen sitoutuminen on tärkeää. Kehittämishaasteista huolimatta voi todeta, että yhteisöpajatoiminta tarjoaa mahdollisuuksia opiskelijoiden monimuotoiselle oppimiselle. Parhaimmillaan se myös tuo uusia näköaloja seurakuntien toimintaan ja toiminnan kehittämiseksi.

LÄHTEET

- Auvinen, A., Salminen, O., Mäkelä, P. & Tamminen, T. (2013). *TYYYNE – Työelämä oppimisympäristönä*. Loppuraportti. Hämeenlinna: Suomen eOppimiskeskus ry.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu (2015). Opetussuunnitelmat. Saatavilla 20.12.2017 <http://www.diak.fi/opiskelu/ops/Sivut/default.aspx>
- Gothóni, R. & Valtonen, M. (2016). Yhteisöpajat – yhteistä jakamista, kehittämistä ja vaikuttamista. Teoksessa R. Gothóni, A. L. Karjalainen, P. Koistinen & M. Kolkka (toim.), *Osallistavaa oppimista ja kehittämistä* (s. 243–151). (Diak Opetus 3). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kaaresvirta, P. (2004). *Oppiminen työelämäprojekteissa. Ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden kokemukset työelämäprojekteissa oppimisesta*. (Väitöskirja, Oulun yliopisto).
- L 932/2014. Ammattikorkeakoululaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932>
- Valtiontalouden tarkastusvirasto (2009). *Ammattikorkeakoulutuksen työelämälähtöisyyden kehittämisen*. (Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomukset 188/2009). Saatavilla 6.7.2018 <https://www.vtv.fi/app/uploads/2018/07/02154010/ammattikorkeakoulutuksen-tyoelamalahtoisyyden-kehittamin-188-2009.pdf>
- Vuokila-Oikkonen, P. & Hyväri, S. (2015). Toimijoita osallistava kehittämisprosessi – esimerkkinä Oulun mielenterveyspalvelujen rajapintatyön mallintaminen. Teoksessa R. Gothóni, S. Hyväri, M. Kolkka & p. Vuokila-Oikkonen (toim.), *Osallisuutta, oppimista ja arviointia. Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2015* (s. 65–79). (Diakonia-ammattikorkeakoulu, B Raportteja 6). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Tiina Häkkinen

9 YHTEISÖPAJAT OPPIMISTEHTÄVIEN JA OPINNÄYTETÖIDEN MAHDOLLISTAJINA

Johdanto

Yhteisöpajat ovat toimineet opiskelijoiden oppimisen ja ammatillisen kehittymisen mahdollistajina. Opinnäytetöiden ja oppimistehtävien kautta opiskelijat ovat voineet sekä arvioida ja analysoida olemassa olevaa toimintaa että jossain tapauksissa luoda tai testata jotain kokonaan uutta.

Tässä artikkelissa tarkastelen yhteisöpajoissa tehtyjä oppimistehtäviä ja opinnäytetöitä sekä kuvaan tarkemmin muutamia yhteisöpajoissa mahdollistuneita oppimisprosesseja. Yhteisöpajoihin liittyvän tutkimustoiminnan ja opiskelijoiden opinnäytetyöprosessien tavoitteena on ollut sekä tiedon tuottaminen paikallisen työelämän tarpeisiin että työelämän toimintojen kehittäminen.

Oppimistehtävien ja opinnäytetöiden lisäksi yhteisöpajatoiminta on antanut opiskelijoille mahdollisuuden tehdä harjoittelujaan autenttisissa, todellisissa tilanteissa ja parhaimmassa tapauksessa yhdistää nämä kaikki pitkäkestoiseksi oppimisen ja kehittämisen prosessiksi. Kun jatkossa tarkastelen näitä oppimistehtäviä ja opinnäytetöitä, lähestyn aihetta yksinkertaisten peruskysymysten kautta: Kuka teki? Mitä ja miksi tehtiin? Miten tehtiin? Mitä tekemisestä seurasi?

Työyhteisöjen ja kumppaneiden kanssa tehtävä yhteistyö ja kehittämistoiminta muodostavat yhden ammattikorkeakoulun lakisääteisistä tehtävistä (L 932/2014). Tämä työelämäyhteistyö ja kehittäminen voi tarkoittaa erilaisia kehittämishank-

keita ja tutkimusprojekteja, mutta myös pienimuotoisempaa paikallisen tason yhteistoimintaa, joka toteutuu opiskelijoiden oppimistehtävien, harjoitteluiden ja opinnäytetöiden välityksellä.

Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyöt kytkeytyvät pääasiassa Diakin omiin oppimisympäristöihin, työelämän kehittämishankkeisiin tai opiskelijan harjoitteluun. Erityisesti opinnäytetöiden osalta Diakissa on tehty linjaus, jossa opiskelijoita ohjeistetaan ja kannustetaan tekemään opinnäytetyönsä yhdessä työelämäyhteistyökumppaneiden kanssa työelämän todellisiin tarpeisiin. Opinnäytetyö voi olla tutkimuspainotteinen, jolloin työn painopisteenä on tutkimuksen tai selvityksen tekeminen. Kehittämispainotteisessa työssä taas vastaavasti kehitetään, toteutetaan ja arvioidaan uusia työkäytäntöjä, toimintaa tai uutta tuotosta.

Kävin läpi seitsemän yhteisöpajatoimintaan liittyvää opinnäytetyötä. Yhtä työtä lukuun ottamatta kaikki opinnäytetyöt painoutuivat selkeästi yhteisöpajaan liittyvän toiminnan kehittämiseen tai mukana olevien henkilöiden kokemusten kuulemiseen ja osallisuuden vahvistamiseen. Töiden teoreettinen viitekehys rakentui osallisuuden ja yhteisöllisyyden teoriasta ja praksiksesta sekä kontekstuaalisesta arjen teologiasta. Käytännön toteutuksissa korostuivat niin ikään yhteisöllisyyden ja osallisuuden pohdinta ja vahvistaminen sekä syrjäytymisen ja yksinäisyyden ehkäiseminen ja asiakaskunnan voimaannuttaminen. Yhteisöpajoihin liittyvät opinnäytetyöt ovat tähän mennessä kaikki olleet toiminnan kehittämistä.

Vuosien 2015–2018 aikana on valmistunut useita yhteisöpajatoimintaan liittyviä tai niitä sivuavia opinnäytetöitä. Lisäksi osa yhteisöpajoihin tehtävistä opinnäytetöistä on vielä kesken tai prosessi on vasta alkamassa. Tässä artikkelissa tarkastelen lähemmin seitsemää jo valmistunutta työtä ja niihin liittyviä opinnäytetyöprosesseja. Opinnäytetöitä ovat olleet tekemässä niin sosiaalialan, kirkon alan (kasvatuksen ja diakonian) kuin terveysalan opiskelijat; yksi opinnäytetyö on tehty ylempään ammattikorkeakoulun koulutuksessa. Työt jakautuvat eri yhteisöpajoihin siten, että maantieteellinen alue ulottuu pääkaupunkiseudulta pohjoiseen Suomeen asti.

Miten yhteisöpajatoiminnan tavoitteet näkyvät opinnäytetöissä ja oppimistehtävissä?

Yhteisöpajatoiminnan tausta-ajattelussa on korostettu ihmisarvon kunnioittamista (*dignity*), yhteisöllistä joustavuutta, sinnikkyyttä ja selviytymistä (*resilience*) sekä keskinäisen jakamisen ja yhdessä elämisen taitoa (*conviviality*). Lisäksi toiminnassa on nostettu esille sekä yhteisöä vahvistavan työotteen merkitys ja yksilön osallisuuden lisääminen ja sitä kautta voimaantumisen mahdollistaminen.

(Helin 2014; Valtonen ja Gothóni tässä teoksessa.) Yhteisöpajatoiminnan keskeiseksi tavoitteeksi on nostettu yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen sekä uudenlaisen ammatillisuuden hahmottaminen. Opinnäytetöihin ja oppimistehtäviin perehtyessäni kiinnitin huomiota erityisesti siihen, miten nämä yhteisöpajatoiminnan tausta-ajatteluun liittyvät periaatteet ja toiminnan yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen liittyvät tavoitteet näkyivät ja toteutuivat opinnäytetöissä.

Terveysalan opiskelijat Eveliina Järvinen ja Pauliina Kauppinen (2015) järjestivät opinnäytetyönään matalan kynnyksen tapahtumapäivän päihteiden kanssa kamppaileville ja asunnottomille Tampereella. Tapahtuman tavoitteena oli päihteiden käyttäjien ja asunnottomien terveyden edistäminen ja päihteisiin liittyvä tiedottaminen. Lisäksi tavoitteeksi oli asetettu saatavilla olevista palveluista tiedottaminen sekä kohderyhmän yhteisöllisyyden ja voimaantumisen tunteen lisääminen. Tapahtumapäivä toteutettiin yhteistyössä eri toimijoiden kanssa ja päivään osallistui arviolta noin 200 henkilöä.

Jyväskylässä toimivissa yhteisöpajoissa valmistui lukuvuoden 2017–2018 aikana kaksi opinnäytetyötä: Heli Pikkaraisen (2017) tekemä selvitys Jyväskylän katulähetyksen Jonosta yhteyteen -projektin ruokapankkiasiakkaiden asiakaskokemuksista ja Ulla Hautamäen, Heini Lehtiön ja Pia Sauron (2018) Keltinmäen aluseurakunnan vapaaehtoistyön kehittämiseen liittyvä opinnäytetyö.

Pikkarainen (2017) haastatteli opinnäytetyöhönsä päiväkeskus Leivän talon ruokapankkiasiakkaita vuoden 2016–2017 aikana. Pikkaraisen tutkimuksen mukaan Jonosta yhteyteen -projektin vaikutukset ovat olleet ruokapankin asiakkaille merkityksellisiä ja osallisuuden kokemus on vahvistunut. Pitkällä aikavälillä ja kolmessa vaiheessa toteutettujen haastattelujen aikana tulivat esille myös asiakkaiden osallistumismahdollisuuksien lisääntyminen ja taloudellisen tilanteen (pärjäämisen) paraneminen. Haastateltavat kokivat saavansa toiminnasta helpotusta yksinäisyyteensä, ja sosiaalisten suhteiden luominen helpottui päiväkeskuksen toiminnan myötä. Lisäksi asiakkaat kokivat saavansa Leivän talosta tukea myös hengellisyyteensä ja hengellisen elämän ylläpitämiseen. Leivän talon ruokapankkitoiminnassa oli tapahtunut Pikkaraisen opinnäytetyöprojektin aikana konkreettisia muutoksia. Jonotus oli siirtynyt kokonaan sisätiloihin, ja siihen oli otettu mukaan vuoronumerointi. Nämä muutokset mahdollistivat ja vahvistivat myös asiakkaiden sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä.

Hautamäen, Heiniön ja Sauron (2018) opinnäytetyön tarkoituksena oli Keltinmäen aluseurakunnan vapaaehtoistoiminnan kehittäminen yhdessä seurakunnan diakoniatyön kanssa. Keltinmäen seurakunnan (diakoniatyön) henkilöstö ja vapaaehtoisia seurakuntalaisia oli mukana opinnäytetyön kaikissa vaiheissa:

ideoinnissa, toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa sekä arvioinnissa. Opinnäytetyöhön sisältyneessä, vapaaehtoisille suunnatussa kyselyssä selvisi, että vapaaehtoiset kokivat tekemänsä vapaaehtoistyön antoisaksi ja miellyttäväksi ja he kokivat tulevansa arvostetuksi seurakunnassa. Lisäksi ilmeni, että vapaaehtoisilla oli paljon osaamista ja ideoita toiminnan kehittämisestä. Vastaajat ehdottivat uusia vapaaehtoistyön muotoja, yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa, keinoja uusien vapaaehtoisten rekrytointiin ja pohtivat, millaista tukea vapaaehtoiset tarvitsevat jaksamiseensa. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden ja tekemänsä kyselyn perusteella opiskelijat nostivat esille useita toiminnan kehittämiseen liittyviä ideoita ja näkökulmia, joihin Keltinmäen seurakunta on suhtautunut positiivisesti ja luvannut jatkaa toiminnan kehittämistä edelleen.

Kirsi Salosen (2016) Vantaan Yhteinen pöytä -hankkeeseen liittyvän opinnäytetyön aiheena oli mentoritoiminnan kehittäminen. Yhteinen pöytä -hankkeen toimijoina ovat Vantaan kaupunki ja seurakunnat sekä Diakonia-ammattikorkeakoulu. Hankkeen tavoitteena on luoda verkosto yhteiselle ruoka-aputoiminnalle ja keskittää hävikkiruuan jakelutoimintaa. Palvelu on kohdennettu vähävaraisille ja syrjäytymisvaarassa oleville, mutta se on samalla uudenlaista kansalais-toimintaa, jossa pyritään vahvistamaan samalla avunsaajien omaa toimijuutta ja yhteisöllisyyttä.

Mentoritoiminnan kehittämisessä Salosen tavoitteena oli vahvistaa erityisesti hankkeessa mukana olevien työllistettyjen ja vapaaehtoisten osallisuutta ja arvostuksen kokemusta. Yhteistä toimijuutta Salonen vahvisti prosessin aikana järjestämällä kolme työpajaa ja hyödyntämällä niissä erilaisia, osallistavia kehittämistoiminnan menetelmiä, kuten SWOT-analyysia ja Learning cafe -menetelmää. Salosen opinnäytetyössään kehittämä mentoroinnin malli ei kuitenkaan vakiinnuttanut paikkaansa hankkeessa pilottivaiheen jälkeen. Syitä tähän Salonen ei nosta työssään esille, mutta hän pohtii mallin sovellettavuutta muuhun vastaavaan toimintaan ja toteaa, että työskentelymallia voitaisiin hyödyntää jatkossa erilaisissa yhteisöissä vapaaehtoisten kanssa.

Kouluikäisille lapsille ja heidän perheilleen kehitetty kerhotoiminta Tuiran seurakunnassa Oulussa on ainoa lasten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä vahvistava opinnäytetyö, joka liittyy yhteisöpajatoimintaan. Johanna Hietalan ja Riikka Hägglundin (2017) toiminnallisessa opinnäytetyössä haluttiin antaa lapsille mahdollisuus vaikuttaa kerhotoiminnan sisältöön. Osallisuutta vahvistettiin koko prosessin ajan osallistavilla hartauksilla ja viimeisen kerhokerran juhlaan valmistautumisella. Lapset osallistuivat toiminnan suunnitteluun ja jokaisella lapsella oli juhlassa oma roolinsa ja tehtävänsä. Omaan työhönsä liittyvän positiivisen ko-

kemuksen ja palautteen myötä Hietala ja Hägglund nostavat loppupohdinnassa esille kirkon työntekijäkeskeisyyden ja työalaidonnaisuuden.

Ivalon yhteisöpajasta tehdyssä opinnäytetyössä kartoitettiin eläkeläisille suunnattuja seurakunnan palveluita ja muita asioita, jotka tukevat eläkeläisten elämänhallintaa. Ritva Kaisajoen ja Assi Penttisen (2018) tekemän opinnäytetyön aineisto kerättiin haastatteleamalla Partakon ja Nellimin kylän yli 65-vuotiaita kyläläisiä. Haastattelujen perusteella Kaisajoki ja Penttinen korostavat kotona selviytymiseen liittyvän hyvän toimintakyvyn ylläpitämiseen vaikuttavia tekijöitä, kuten luottavaisuutta, turvallisuuden tunnetta ja yhteisöllisyyden kokemusta, kärsivällä tekemisen mahdollisuuksia ja viriketoimintaa.

Virve Nissisen (2016) opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää Paavalin seurakunnan alueen asukkaiden kokemuksia yhteisötyöhankkeesta ja siihen liittyvästä yhteisöpappitoiminnasta. Diakoniaan liittyvässä tutkimuksellisessa opinnäytetyössä haastateltiin neljää toiminnassa mukana ollutta henkilöä, joista osalla ei ollut hanketta aiempaa suhdetta kirkkoon tai seurakuntaan. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää lisäksi, millaisia vaikutuksia yhteisöpappihankkeella on ollut erityisesti yhteisöllisyyden kehittymisen kannalta.

Johtopäätöksissään ja pohdinnassaan Nissinen kiinnittää huomiota asukkaiden löyhään seurakuntayhteyteen ja kriittiseen asenteeseen uskonnollista sanomaa kohtaan. Toisaalta hän nostaa esille haastateltaviensa halun hädänalaisten auttamiseen ja merkitykselliseksi koettuun sosiaaliseen kanssakäymiseen, yhdessä tekemiseen ja itsensä toteuttamiseen. Lisäksi hän ottaa esille maaseutumaisen ja urbaanin yhteisöllisyyden erot ja yhtäläisyydet. Yhteiseksi hyvän seurakuntayhteisön kriteereiksi Nissinen nostaa läsnäolevan, kuuntelevan ja mukaan kutsuvan yhteisön ja työntekijöiden saavutettavuuden merkityksen.

Opinnäytetöidensä lisäksi opiskelijat ovat tehneet eri opintojaksoissa yhteisöpajatoiminnan puitteissa erilaisia lyhytkestoisempia oppimistehtäviä ja toiminnallisia projekteja. Jyväskylän seurakunnan ja katulähetyksen yhteisöpajatoimintaa voidaan pitää malliesimerkkinä siitä, miten jatkuvalla vuorovaikutuksella ja kaikkien osapuolien yhteisellä aktiivisuudella ja motivaatiolla on merkitystä toiminnan kehittämisessä. Keskinäinen vuorovaikutus ja yhteiset tavoitteet ovat mahdollistaneet kirkon alan opiskelijoiden jalkautumisen työelämän keskelle monissa eri opintojaksoissa ja useampien opiskelijaryhmien kanssa.

Pieksämäen toimipisteen kirkon alan opiskelijat ovat tehneet opintokäyntejä Jyväskylän yhteisöpajoihin heti opintojensa alussa, ensimmäisellä lukukaudella. Näin opiskelijat ovat päässeet tutustumaan seurakunnan eri työaloihin, tutustumisen jälkeen on kokoonnuttu yhteiseen reflektioon ja kokemusten vaihtoon

opiskelijoiden, opinnoista vastaavien opettajien ja seurakunnan tai katulähetyksen työntekijöiden kanssa. Opintokäynneillä opiskelijat ovat saaneet olla myös mukana kehittämässä Aseman pysäkin (vapaaehtoistyön keskus ja olohuone) ja Sepän kauppakeskukseen avatun uudenlaisen seurakunnan tilan toimintaa.

Helsingissä opiskelijat ovat olleet mukana kehittämässä Malmin ja Paavalin seurakunnan yhteisöllisyyttä ja osallisuutta yhdessä seurakunnan työntekijöiden ja seurakuntalaisten kanssa. Opiskelijat osallistuivat oman alansa asiantuntijuuteen liittyvissä opinnoissaan muun muassa eri-ikäisten kerhotoimintaan, erilaisten tapahtumien järjestämiseen ja toiminnan brändäykseen, asukaskahvilatoimintaan ja Suvivirsi soi -tapahtuman järjestämiseen.

Palautteissa opiskelijat kertoivat oppineensa tehtävien yhteydessä projektin hallintaa, osaamisen hyödyntämistä, ennakkoluulojen hälventämistä ja hienovaraisuutta. Tehtävät olivat oikeaa konkreettista diakoniatyötä, ”mikä toi tervetullutta tasapainoa luento- ja kirjallisuuspainotteisiin opintoihin”. Työntekijöiden luottamus ja vastuun antaminen toi oppimiseen mielekkyyttä. Opintoihin liittyvien tehtävien kautta opiskelijoilla on ollut mahdollisuus osallistua työelämän kanssa yhteistyössä tapahtuvaan ideointiin, suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Kirkon toimintaan liittyviä ajankohtaisia teemoja ja kysymyksiä, kuten seurakuntalaisuuden tukemista, vapaaehtoisten johtamista ja työntekijöiden työotteen muuttumista yksin tekemisestä yhteiseksi tekemiseksi, on käsitelty sekä yhdessä tehden ja toimien että oppimistehtävien kautta reflektoiden.

Johtopäätöksiä ja pohdintaa

Opinnäytetöihin perehtyessäni kiinnitin huomiota siihen, mitä tehtiin, miten tehtiin ja miten opiskelijat arvioivat omaa osaamistaan ja oppimistaan opinnäytetöihin liittyvissä kehittämisprosesseissa. Opinnäytetöillä pyrittiin kehittämään yhteisöllisyyttä ja osallisuutta ja osallistamaan erityisesti asiakkaita ja seurakuntalaisia mukaan kehittämistoimintaan. Toiminnan kehittämisessä pyrittiin toimimaan yhdessä yhteisöpajaan liittyvien työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa, mutta usein työntekijöiden ja muiden osallistujien vaihtuvuus vaikeutti yhteisen toimijuuden ja keskinäisen oppimisen toteutumista. Huomionarvoista on myös se, että vaikka toiminnan kehittäminen kohdentui varhaisnuorista eläkeläisiin, lasten, nuorten ja perheiden osuus jäi kuitenkin varsin niukaksi. Kirkon ja seurakunnan toimintaa ajatellen olisikin syytä jatkossa miettiä, miten yhteisöpajatoiminta voisi paremmin vastata myös nuorempien ikäryhmien ja heidän perheidensä kanssa tehtävän työn kehittämistarpeeseen.

Jokaisessa työssä tuotiin selkeästi esille pyrkimys yhteiseen toimijuuteen ja kaikkia osapuolia osallistavaan kehittämistoimintaan, mutta käytännön kuvauksia ja arvioita yhteisen toimijuuden toteutumisesta ja keskinäisoppimisesta ei löytynyt. Lisäksi reflektointia yhteistyökumppanuuden pohdintaa yhteisöpajatoimijoiden kanssa löytyi vain hyvin vähän. Voidaanko siis ajatella, että sitä ei ole tapahtunut? Vai onko kysymys ennemminkin siitä, että näitä asioita ei ole osattu kirjata tai että opinnäytetyöhön liittyvän prosessin pituus ei riitä näiden asioiden arvioimiseen? Lisäksi voidaan miettiä myös sitä, millaisia tavoitteita yhteisöpajoissa tehdyille opinnäytetöille ylipäänsä voidaan asettaa ja sitä, onko opiskelijoille avattu riittävästi yhteisöpajatoiminnan elementtejä, ulottuvuuksia ja yleisiä tavoitteita.

Opinnäytetöissään opiskelijat ovat pohtineet ja nostaneet esille aiheisiinsa liittyviä kehittämisehdotuksia ja jatkotutkimusaiheita. Nämä ovat kuitenkin vielä toistaiseksi jääneet toteutuksen osalta marginaaliin. Yhteisöpajojen omistajuuden on alusta lähtien ajateltu olevat pajojen taustayhteisöillä, seurakunnilla ja järjestöillä, mistä syystä voidaan todeta, että oppilaitoksen rooli ja toimijuus ei näyttäytynyt niin proaktiivisena kuin mihin olisi voinut olla mahdollisuuksia. Jatkossa olisikin varmaan tarpeellista selvittää, mitkä tekijät ovat olleet vaikuttamassa toiminnan jatkuvuuteen. Mistä löytyvät suurimmat haasteet ja riskit ja mitkä asiat puolestaan ovat olleet juurruttamassa toimintaa ja takaamassa toiminnan jatkumista?

Innostamisen metodologiassa (ks. Häkkisen aikaisempi artikkeli tässä julkaisussa) tutkimus on yhtä tärkeässä asemassa kuin käytännön toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen. Tärkeänä pidetään myös sitä, että kaikki mukana olevat ihmiset ja toimijat pääsevät osallistumaan ja osallisiksi yhtä lailla sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja dialogiseen oppimiseen kuin toimintaa arvioiviin ja uudistaviin kehittämisprosesseihin. Juuri tätä toiminnan kehittämisen mallia on yhteisöpajatoiminnalla haluttu vahvistaa ja antaa opiskelijoille konkreettinen kokemus yhteisen toimijuuden toteutumisesta jo opintojensa aikana. Oppimistehtävien käytännön toteutukset ovat liittyneet ryhmien ohjaamiseen, tapahtumien järjestämiseen ja vaikuttamistoimintaan. Tehtävissä ja niiden reflektoinnissa opiskeltu teoria on yhteisöpajatoiminnan kautta kiinnittynyt toimintaan ja siten edesauttanut sekä teorian että praksiksen vuoropuhelua, ilmiöihin liittyvän ymmärryksen syntymistä, opiskelijan opintojen etenemistä ja ammatillisen identiteetin vahvistumista.

Yhteisöpajat ovat tarjonneet opiskelijoille erinomaisen mahdollisuuden toimintatutkimukseen, yhteiseen toimijuuteen, keskinäisoppimiseen ja työelämän kehittämiseen. Työelämään liittyvät yhteistyökumppanit eivät ole kuitenkaan kaikilta

osin kyenneet maksimoimaan oppimistehtävien ja opinnäytetöiden kautta saatavia hyötyjä. Yhteisöpajatoiminnan jatkumisen ja kehittymisen kannalta näyttääkin siltä, että nyt olisi tarpeellista lisätä toimintaan sekä opettajatyövoimaa ja resursseja että suunnitelmallista tavoitteellisuutta. Hyvänä esimerkkinä toiminnan kehittämisestä ja jatkuvuudesta voidaan pitää Jyväskylässä toteutuvaa ja toteutettavaa yhteisöpajatoimintaa, joka on luonteeltaan näyttäytynyt jatkuvana prosessina ja joka on ehkä juuri siksi kyennyt toiminnassaan myös vastaamaan työelämästä nousevaan jatkuvan muutoksen tarpeeseen.

Tarkastellaan sitten opiskelijoiden tekemiä opinnäytetöitä tai pienempiä eri opintojaksojen sisällä toteutuneita oppimistehtäviä näyttää siltä, että opiskelijat ovat kyenneet hyödyntämään erilaisia työelämän kehittämiseen liittyviä menetelmiä aidossa vuorovaikutuksessa työelämäkumppaneiden kanssa ja siten vahvistamaan omaa osaamistaan myös näiden menetelmien käytössä ja sovellettavuudessa. Vaikka opinnäytetyöt ja oppimistehtävät ovat olleet hyvin erilaisia viitekehyseltään ja lähtökohdiltaan, voidaan kuitenkin todeta, että yhteisöpajatoiminnan peruslähtökohdat ja tavoitteet osallistamisesta ja yhteisöllisyyden vahvistamisesta ovat pääasiassa toteutuneet kaikissa pajoissa. Yhteisöpajatoiminnassa ja niihin liittyvissä opinnäytetöissä merkittäväksi ovat nousseet usein juuri ne vuorovaikutukseen liittyvät kokemukset ja sosiaaliset prosessit, joissa olemme kohdanneet toisemme erilaisissa rooleissa ja erilaisilla toimijuuden tasoilla. Opiskelijalle tämän tyyppisessä kehittämistoiminnassa mukana oleminen on antanut mahdollisuuden toisenlaisen osaamisen osoittamiseen kuin perinteisessä oppimisen osoittamisessa ja arvioinnissa. Paikallisen yhteisöpajan eri toimijoiden ja osallistujien kannalta toiminnan merkitys on konkretisoitunut erityisesti silloin, kun opiskelijoiden kanssa kehitetty ja aloitettu toiminta on jäänyt elämään omaa elämäänsä opinnäytetyöprosessin tai oppimistehtävän jälkeen.

LÄHTEET

- Hautamäki, U., Lehtiö, H. & Sauro, P. (2018). *Vapaaehtoistoiminnan kehittäminen Keltinmäen alueseudakunnassa*. (Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma). Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201804265647>
- Helin, M. (2014). *Yhteisöllisyys seurakuntatyössä -ohjelma*. Power Point -diasarja. Aineisto kirjoittajan hallussa.
- Hietala, J. & Hägglund, R. (2017). *Osallisuutta rakentamassa. Lasten osallisuus ja yhteisöllisyys seurakunnan kerhotoiminnassa*. (Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma, diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto). Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2017100415736>
- Järvinen, E. & Välikangas, P. (2015). *Hämpin kappeli –yhteisöpajan tapahtumapäivä. Terveyden edistämisen päivä päihteiden kanssa kamppaileville*. (Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, hoitotyön koulutusohjelma). Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015122121591>
- Kaisajoki, R. & Penttinen, A. (2018). *Seurakunta eläkeläisten tukena saamelaisalueella*. (Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, hoitotyön koulutusohjelma, diakonisen hoitotyön suuntautumisvaihtoehto).
- L 932/2014. Ammattikorkeakoululaki. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/2014932#Pidp450811552>
- Nissinen, V. (2016). *”Oispa meilläkin vähän niinku teillä Paavalissa!” Osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia seurakunnallisesta yhteistyöstä*. (Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma, diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto). Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201601221538>
- Pikkarainen, H. (2017). *Kuin olisi enemmän ihminen. Jonosta yhteyteen -projektin asiakkaiden kokemuksia*. (Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma).
- Salonen, K. (2016). *Mentoritoiminnan kehittäminen yhteinen pöytä -hankkeessa*. Syrjäytymisvaarassa olevien terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen. (Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu).

Minna Valtonen, Tiina Häkkinen, Eeva Mertaniemi & Päivi Thitz

10 YHTEISÖPAJATOIMINTA JA SEN TULEVAISUUS

Yhteisöpajatoiminnan arviointi

Tämän julkaisun artikkeleissa kartoitettiin yhteisöpajatoiminnan tausta-ajattelua, kuvattiin yhteisöpajoihin liittyneitä yhteistyöprosesseja ja niiden sisältöjä. Lisäksi tarkasteltiin yhteisöpajoja oppimisen ja muutoksen mahdollistajina. Näitä teemoja on käsitelty pääosin ammattikorkeakoulun ja yhteisöpajatoiminnassa mukana olleiden opiskelijoiden näkökulmasta. Työntekijöiden, vapaaehtoisten, seurakuntalaisten ja muiden yhteisöpajoihin osallistuneiden näkökulmat ovat jääneet vähemmälle. Tämä rajausta perustuu suureksi osaksi käytännön haasteisiin: keväällä 2017 lähetettiin yhteisöpajoissa toimiville työntekijöille Webropol-kysely, jolla oli tarkoitus koota heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään, mutta kyselyyn ei saatu vastauksia tarpeeksi kattavasti. Aineistoa oli mahdollista hyödyntää vain neljän yksittäisen yhteisöpajan tarkastelussa.

Käsillä olevat artikkelit muodostavat kuvia moni-ilmeisistä ja innostavista prosesseista ja yksittäisistä tapahtumista, jotka parhaimmillaan ovat tuoneet yhteen erilaisia toimijoita ja mahdollistaneet osallistavan kehittämistyön. Yhteisöpajatoiminta perustuu ihmisarvon tunnustamiseen ja kunnioittamiseen (dignity), ajatuksen siitä, että yhteisö voi tukea vaikeuksista selviytymisessä (resilience) sekä ihmisten väliseen jakamiseen ja yhdessä elämiseen (conviviality). Yhteisöpajatoiminnan lähtökohtana on kokonaisvaltainen ihmiskäsitys, joka antaa tilaa myös henkisyys- ja hengellisyys- (spiritualiteetti) huomioimiselle hyvinvointia tuottavana voimavarana.

Yhteisöpajatoiminnan taustalta löytyy sosiaalipedagoginen ajattelutapa, joka mahdollistaa dialogissa tapahtuvan hierarkkisten asetelmien kriittisen tarkastelun. Tällöin kehittämistyön edellytyksenä on se, että perinteiset, auktoriteettiin perustuvat valta-asetelmat puretaan ja kaikilla toimijoilla on yhteinen vastuu prosessista. Ammatillisille – sekä opettajille että kirkon työntekijöille – tämä merkitsee oman ammatillisen roolin reflektointia ja ehkä myös uudelleen määrittelyä. Millaista ammatillista asiantuntijuutta vuorovaikutuksessa toteutuva, dialogissa rakentuva yhteinen prosessi edellyttää? Opiskelijoilta, vapaaehtoisilta ja seurakuntalaisilta odotetaan myös valmiutta katsoa asioita toisin ja rohkeutta antaa osaa misensa yhteisen tavoitteen rakentamiseen.

Yhteisöpajatoiminnan taustalla vaikuttavat periaatteet ovat liitettävissä kontekstuaalisen teologian keskeisiin teemoihin. Yhteisöpajat rakentuvat paikallisina käytännön toteutuksina keskinäisen jakamisen ja yhteisen tekemisen perustalle; niissä tehdään teologiaa. Yhteisöpajojen tausta-ajattelussa on myös vapautuksen teologian mukaisia piirteitä, jotka korostavat yhteisöllisyyttä (koinonia), tasavertaisuutta, yhteiskuntakriittistä asennetta sekä heikoimmassa asemassa olevien subjektiivuutta.

Yhteisöpajat voidaan nähdä sekä kontekstuaalisen teologian että vapautuksen teologian toteutumisen mahdollistajina. Olemassa olevat yhteisöpajojen kuvaukset kuitenkin osoittavat, että erityisesti heikoimmassa asemassa olevien osallistumiselle on luotava edellytyksiä. Osallisuuden vahvistamiseen tarvitaan hyvien tavoitteiden lisäksi konkreettisia tekoja. Siksi on edelleen mietittävä, millä tavoin asukas- ja asiakaslähtöisyyden periaate viedään ideasta käytännöksi.

Tämän julkaisun artikkeleiden kautta muodostunut kuva yhteisöpajatoiminnasta on jonkin verran jännitteinen: Yhteisöpaja-lehdet kertovat uusista ja innostavista, tulevaisuuteen suuntaavista ja kirkkoa muuttavista yhteisöllisen toiminnan aluista eri puolilla Suomea. Ne esittelevät visiota, jonka mukaan yhteisöpajatoiminta laajenee jatkuvasti. Innostus ja tulevaisuuteen suuntaaminen ovat esillä myös Diakin opettajien yhteisöpajaa koskevissa mielikuvissa, mutta samalla opettajien teksteissä ja puheessa on kuitenkin havaittavissa myös kyseenalaistamista, joka koskee yhteisöpajatoimintaan liitettyjä lupauksia. Jotta yhteisöpajat voisivat olla elinvoimaisia, niiden lähtökohdan tulee olla paikallisessa tarpeessa ja valmiudessa lähteä rakentamaan jotain uutta. Oppilaitoksen roolina on tarjota opiskelijoiden ja opettajien mukanaoloa tietyin reunaehdoin.

Yhteisöpajatoiminta on ensimmäisten vuosien aikana edennyt alkuvaiheen innostuksesta todellisten mahdollisuuksien realisointiin ja toiminnan käytännön toteutuksen todellisuuteen. Toiminnalle alkuvaiheessa asetetuista useiden kym-

menien yhteisöpajojen tavoitteista on osittain jouduttu Diakissa tehtyjen resurssien rajausten vuoksi luopumaan. Myös seurakunnissa on jonkin verran ollut havaittavissa innostumisen hiipumista tai yhteisöpajatoiminnan jäämistä yksittäisten tapahtumien toteuttamiseksi. Jännite alkuvaiheen tavoitteiden ja käytännön toteutuksen välillä voidaan nähdä osittain luonnollisena osana kehittämistoiminnan prosessia. Toisaalta se haastaa myös kysymään sitä, millaisia toimia prosessin ylläpitäminen ja edelleen kehittäminen vaatii sekä Diakilta että seurakunnilta.

Yhteisönrakentaja-koulutus on tarjonnut välineitä yhteisöllisen toiminnan kehittämiseen ja toimintakulttuurin uudistamiseen. Tähän mennessä koulutuksia on toteutettu yhteisöpajatoiminnan käynnistysvaiheessa Vantaalla, Jyväskylässä sekä Helsingin Diakonissalaitoksen toteuttamana Tampereella. Kuitenkaan kaikissa toimivissa yhteisöpajoissa ei koulutusta ole vielä toteutettu. Koulutus vahvistaa yhteistyön perusteiden ymmärrystä ja toiminnan yhteisten lähtökohtien rakentamista. Koulutus avaa erityisesti yhteisön eri toimijoiden välistä kumppanuuden merkitystä yhteistyössä ja vahvistaa osallistujien toimijuutta. Seurakuntalaisten tai kansalaisten käytännön toimijuus yhteisöpajoissa on ollut vielä melko vähäistä. Seurakuntalaisten ja erilaisten yhteisöjen jäsenten laajempi osallistuminen Yhteisönrakentaja-koulutukseen tekisi heidän roolinsa ja mahdollisuutensa kehittäjäkumppaneina myös työntekijöille enemmän näkyväksi. Yhteisönrakentaja-koulutus tarjoaa seurakunnille mahdollisuuden etsiä uusia ruohonjuuritasolta nousevia kehittämistarpeita, joihin myös opiskelijat osana opintojaan voivat luontevasti liittyä.

Yhteisöpajatoiminnan jatkumisen edellytykset

Yhteisöpajatoiminnan lähtökohdan tulisi aina olla paikallisessa tarpeessa. Lähtökohta voi olla ammatillisessa työssä havaittu haaste tai kehittämistarve. Kuviossa 1 on kuvattu yhteispajassa mukana olevien toimijoiden tehtäviä. Koska paikalliset toteutukset ja tarpeet ovat vaihtelevia, kuvio voi olla vain suuntaa antava. Seurakunnan, kunnan ja järjestöjen ammattilaisten rinnalla seurakuntalaisilla, vapaaehtoisilla tai muilla alueella asuvilla tulisi olla keskeinen rooli yhteisöpajatoiminnan käynnistymisessä. Seurakunnan tai työyhteisön ammattilaisten keskeisenä tehtävänä on toiminnan mahdollistaminen ja koordinointi silloin, kun tätä koskeva vastuu ei ole vapaaehtoisilla.

KUVIO 1. Yhteisöpajan toimijat ja tehtävät

Yhteisöpajatoiminnan käynnistämisvaiheessa Yhteisönrakentaja-koulutuksella tai Kaapeli-valmennuksella on merkittävä rooli. Se luo tilaa keskinäiselle jakamiselle ja erilaisten elämäntodellisuuksien näkyväksi tekemiselle, jotka puolestaan voivat johdattaa toisin ajattelemiseen ja toimimiseen. Se tarjoaa myös välineitä ja valmiuksia muutoksen tekemiseen.

Diakin opetussuunnitelmat ja monet jo lähtökohtaisesti työelämäyhteistyöhön perustuvat opintojen toteutustavat tarjoavat yhteisöpajatoiminnalle hyviä mahdollisuuksia. Opiskelijat voivat tuoda kehittämistyöhön mukaan uusia tuoreita näkökulmia, hankkia tietoa ja toimia innostajina. Toiminta vaatii kuitenkin opettajilta aikaa pedagogiseen suunnitteluun, jotta opetussuunnitelman tavoitteet ja yhteisöpajan tarjoamat toimintamahdollisuudet voidaan sovittaa yhteen opiskelijoiden oppimisen kannalta mielekkäällä tavalla. Myös Yhteisönrakentaja-koulutusten toteutusvastuu on oppilaitoksella.

Yhteisöpajatoiminnan pitkäjänteistä kehittämistä ja pedagogista suunnittelua tukevat selkeät ja rakenteet ja toimivat suhteet. Vaikka yhteisöpajatoiminnasta ei tehdä kirjallisia sopimuksia, on menettelytavoista ja aikatauluista sovittava yhdessä. Kullakin yhteisöpajalla tulee olla nimetty yhteyshenkilö sekä seurakunnassa että Diakissa. Toiminnan suunnittelua, ylläpitoa ja arviointia varten tarvitaan säännölliset yhteistyötapaamiset, joihin kutsutaan yhteyshenkilöiden lisäksi toiminnassa kulloinkin mukana olevia opiskelijoita, seurakuntalaisia ja työntekijöitä.

Diakin kampuksilla toteutettavilla Osallistavan ja tutkivan kehittämisen toreilla seurakuntien yhteisöpajatoimijoilla on tilaisuus kertoa yhteisöpajan toiminnasta ja sen opiskelutehtäviin tarjolla olevista mahdollisuuksista laajemmin Diakin opiskelijoille ja opettajille.

Monialainen ja osallistava yhteistyö hyvinvoinnin rakentajana

Vaikka tässä julkaisussa yhteisöpajatoiminnan tarkastelun lähtökohtana on ollut Diakin kirkollisen koulutuksen ja seurakuntatyön konteksti, yhteisöpajatoiminnan ei pitäisi rajautua vain niille kentille, joissa kirkko tai seurakunta on mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa toimintaa. Yhteisöpajatoiminnan keskeiset tavoitteet ovat jossain määrin samankaltaiset kuin Sipilän hallituksen Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ja eriarvoisuuden vähentäminen -kärkihankkeessa. Keskeisenä teemana hankkeessa on osallisuuden vahvistaminen ja se haastaa niin julkisen, yksityisen kuin kolmannen sektorin toimijatkin kehittämään ja ottamaan käyttöön mielenterveyttä ja osallisuutta tukevia ja yksinäisyyttä torjuvia toimintamalleja. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016a; Sosiaali- ja terveysministeriö 2016b, 4.) Erilaisten yhteisöjen toiminnan tukeminen on myös yksi keskeinen sosiaalityön teema valtakunnallisessa sosiaali- ja terveystalouden (SOTE) uudistuksessa. Kansalaisten hyvinvoinnin edistämistä tukevan toiminnan toteuttamisessa tarvitaan sosiaali- ja terveydenhuollon rinnalla myös muita paikallistason organisaatioita: järjestöjä, yrityksiä ja seurakuntia (Kananoja & Karjalainen 2017, 156–157). Keskeisinä kysymyksinä on, miten ihmisten osallisuutta tuetaan arjen verkostoissa ja miten perinteiset yhteisöt voivat kytkeytyä uudenslaisiin yhteisöllisyyden muotoihin.

Yhteisöpajatoiminnassa lähtökohtana on ollut idea erilaisten ihmisten kohtaamisesta ja yhdessä elämisestä, joka rakentuu yhteisen jakamisen ja vuorovaikutuksen myötä. Ihmistä ei yhteisöpajatoiminnassa tarkastella palvelun tai työn kohteena vaan tasavertaisena yhteisön jäsenenä. Jokaisella tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa yhteisön toimintaan. Keskeistä on myös ihmisen kokonaisvaltainen huomioiminen. Ajatuksena on, että ihmisen hyvinvoinnissa on kysymys fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja henkisen (tai hengellisen) hyvinvoinnin kokonaisuudesta. Yhteisöpajatoimintaa on myös pyritty suunnittelemaan ja toteuttamaan paikallisesti. Toiminnan lähtökohtana on ollut alueella asuvien ja työskentelevien elämän ja toiveiden näkyväksi tekeminen.

Nämä lähtökohdat luovat mahdollisuuden monialaisen yhteistyön rakentamiselle. Tämä edellyttäisi kaikilta yhteistyökumppaneilta samankaltaista oman ammatillisuuden ja asiakkaiden roolin uudelleen jäsentämistä, joka on luonut

pohjaa yhteisöpajatoiminnalle sekä seurakunnissa että ammattikorkeakoulussa. Työntekijän ja asiakkaan roolien tarkastelu on keskeistä myös Yhteisönrakentaja-koulutuksessa ja CABLE-valmennuksessa, joissa muun muassa elämänkertatyöskentelyn ja havainnoinnin avulla tehdään näkyväksi omaa kokemusta ja suhdetta todellisuuteen. Tavoitteena on sellainen yhteistyö, joka rakentaa sosiaalista pääomaa ja osallisuutta. Usein tämä edellyttää valtasuhteiden purkamista ja sellaisten ammatillisten paradigmojen purkamista, jotka ylläpitävät työntekijöiden ja asiakkaiden todellisuuden eroja. (Ks. Thitzin artikkeli tässä julkaisussa sekä Valve 2015, 290–295).

Kun edellä todetut valtionhallinnon hankkeet kannustavat monialaiseen yhteistyöhön, olisi tärkeää luoda eri toimijoiden välille yhteisymmärrystä myös erilaisista lähtökohdista ja tavoitteista. Mitä ilmeisimmin seurakunnan tai kansalaisjärjestön lähtökohdat ja tavoitteet ovat ainakin osittain toisenlaiset kuin vaikkapa voittoa tavoittelevan kaupallisen sosiaali- tai terveysalan toimijan lähtökohdat ja tavoitteet. Samalla näiden toimijoiden välinen yhteistyö voisi tarjota mahdollisuuden erilaisten lähtökohtien ja tavoitteiden näkyväksi tekemiseen ja vastavuoroiseen oppimiseen.

LÄHTEET

- Kananoja, A. & Karjalainen, P. (2017). Hyvinvoinnin edistäminen ja yhteisötyö sosiaalipolitiikan uusissa rakenteissa. Teoksessa A. Kananoja, M. Lähteinen & P. Marjamäki (toim.), *Sosiaalitiön käsikirja* (s. 156–157). Helsinki: Tietosanoma.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2016a). *Kärkihankkeet ja säädösvalmistelu*. Saatavilla 11.5.2018 <http://stm.fi/hankkeet>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2016b). Kärkihanke. *Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja eriarvoisuuden väheneminen. Hankesuunnitelma*. (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:50). Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavilla 11.5.2018 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75362/Rap_ ja_mui_2_2016_ __.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Valve, K. (2015). CABLE-metodi työntekijöiden tietoisuutta ja yhteisöllisyyttä rakentamassa. Teoksessa S. Väyrynen, K. Kostamo-Pääkkö & P. Ojaniemi (toim.) *Sosiaalitiön yhteisöllisyyttä etsimässä* (s. 281–298). Tallinna: United Press Global.

KIRJOITTAJAT

Raili Gothóni, TT, dosentti, työnohjaaja.

Tiina Häkkinen YTM, nuorisotyönohjaaja, työnohjaaja, lehtori
Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Eeva Mertaniemi TM, pastori, diakonissa, terveydenhoitaja, lehtori,
Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Päivi Thitz YTT, diakoni, lehtori, Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Minna Valtonen, TT, pastori, työnohjaaja, yliopettaja,
Diakonia-ammattikorkeakoulu.

DIAKONIA-AMMATTIKORKEAKOULUN

JULKAISUJEN KRITEERIT

DIAK TUTKIMUS -sarjassa julkaistaan uutta ja innovatiivista tietoa tuottavia tieteellisiä tutkimuksia Diakonia-ammattikorkeakoulun opetus-, tutkimus- ja kehittämistoiminnan alueilta. Julkaisut ovat monografioita tai artikkelikokoelmia.

DIAK TYÖELÄMÄ -sarjassa julkaistaan tutkimus- ja kehittämisraportteja sekä opinnäytetöitä, jotka ovat tuottaneet innovatiivisia ja merkittäviä työelämää kehittäviä tuloksia. Sarjaan voivat tarjota julkaisuja Diakonia-ammattikorkeakoulun työntekijät, opinnäytetyöntekijät ja ulkopuoliset kirjoittajat.

DIAK PUHEENVUORO -sarjassa julkaistaan Diakonia-ammattikorkeakoulun temaattisia puheenvuoroja, erilaisia selvityksiä sekä opinnäytetöitä. Tekstilajiltaan julkaisut voivat poiketa tieteellisestä tai raportoivasta tekstistä.

DIAK OPETUS -sarjassa julkaistaan pedagogista kehittämistä kuvaavia julkaisuja, oppimateriaaleja, oppaita ja työkirjoja.

DIAK TYÖELÄMÄ

DIAK TYÖELÄMÄ -sarjassa julkaistaan tutkimus- ja kehittämisraportteja sekä opinnäytetöitä, jotka ovat tuottaneet innovatiivisia ja merkittäviä työelämää kehittäviä tuloksia. Sarjaan voivat tarjota julkaisuja Diakonia-ammattikorkeakoulun työntekijät, opinnäytetyöntekijät ja ulkopuoliset kirjoittajat.

Diak Työelämä 1: Koski Arja & Vogt Ilse (toim.) 2015. Osallistavaa kehittämistä asumisyksikössä. Asukkaat ja työntekijät kehittäjinä.

Diak Työelämä 2: Arja Koski & Eila Jantunen (toim.) 2016. Työnohjaus – välttämätön hyvä ammattikorkeakoulussa

Diak Työelämä 3: Jari Helminen (toim.) 2016. Työelämälähtöistä ammattikorkeakoulupedagogiikkaa rakentamassa.

Diak Työelämä 4: Sami Kivelä & Hanna Huovila & Anitta Juntunen & Antti Pelttari & Kaisu Laasonen (eds.) 2016. Towards Global and Sustainable Higher Education. The GLORE Project Fostering North-South Partnerships in Finnish Universities of Applied Sciences.

Diak Työelämä 5: Aija Kettunen, Päivi Vuokila-Oikkonen & Anne Määttä (toim.) 2016 Hyvinvointipalvelut toimiviksi

Diak Työelämä 6: Minna Valtonen ja Päivi Sutinen (toim.) 2016. Varhaiskasvatus ja perheteroiminta seurakunnissa.

Diak Työelämä 7: Raili Gothóni, Susanna Hyväri, Marjo Kolkka & Päivi Vuokila-Oikkonen (toim.) 2016. Osallisuus yhteiskunnallisena haasteena – Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2.

Diak Työelämä 8: Karvinen Ikali & Karjalainen Anna Liisa (toim.) 2016. Työelämää tutkien ja kehittäen – opinnäytetöitä työelämästä ja työelämälle.

Diak Työelämä 9: Laitinen Kristiina, Uhlbäck Saara, Eskelinen Niko & Saari Juho 2017. Sumuisten sielujen hyvinvointi – terveysneuvontapisteiden asiakkaiden hyvinvointi ja palvelujärjestelmään kiinnittyminen.

Diak Työelämä 10: Jarmo Kokkonen (toim.) 2017. Tehdään ihmeitä! Osallisuus, vapaaehtoisuus, jäsenyys ja hengellisyys isostoiminnassa.

Diak Työelämä 11: Marina Steffansson 2017. Hoitoliikunta sosiaali- ja terveydenhoitoon. Pieksämäen liikunta-aktiivisuusmallin vaikutusten ja kustannusten arviointi.

Diak Työelämä 12: Pekka Launonen & Minna Valtonen (toim.) 2017. Diaconia in Dialogue – The Challenges of Diversifying Context. 6th Biennial Conference for Research in Diaconia and Christian Social Practice (ReDi). Helsinki, Finland 14/15–17 September 2016.

Diak Työelämä 13: Harri Kostilainen & Ari Nieminen (toim.) 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia.

Diak Työelämä 14: Marja Katisko, Elsa Keskitalo, Mikko Malkavaara, Anne Määttä, Arja Suikkala & Olli Vesterinen (toim.) 2018. Alueellisuus, paikallisuus ja globaalit mahdollisuudet – Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 3.

Diak Työelämä 15: Minna Valtonen (toim.) 2018. Yhteisöpajat osallisuuden, oppimisen ja muutoksen mahdollistajina.